ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΟΘΩΝ ΚΑΙ ΑΜΑΛΙΑ
ΕΚ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ 1865

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Ε'
15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1904

Η ΛΑΜΨΙΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ*

Ο Ζέφυρος καὶ τὰ ἀρώματα εἶνε τὸ συνειθισμένο στολίδι τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ τὸ πένθος τῆς φύσεως παίρνει μιὰ ὀμορφιὰ ποῦ ξιππάζει. Ἐθαύμασα, ἕνα βράδυ, τὸ ὡραιότερο μελαγχολικὸ λυκόφως τοῦ κόσμου: Ἀπέναντί μου ἡ μαύρη βλάστησις ἑνὸς κήπου, καὶ 'ς τὸ βάθος τὰ βουνὰ ζωγραφίζονταν καθαρά, μ' ὅλον τὸν ὁλόμαυρο πέπλο ποῦ ἄπλωναν τὰ σύννεφα, καὶ τὸ σκοτάδιασμα τῆς ὥρας. Δεξιά, ἐρείπια, καὶ μὲ τὴν τελευταία ἀναλαμπὴ τοῦ ἥλιου ποῦ χάνονταν, ὁ ἄνεμος ἔσπερνε χονδρὲς σταλαματιὲς βροχῆς καὶ κυμάτιζαν τοὺς μακροὺς σκορπισμένους βοστρύχους των ἡ πιπεριαὶς τῆς δενδροστοιχίας.

Τοπίον τραγικὸ μὰ ὄχι σκυθρωπό. Ἀνατριχίλα ἁρμονικὴ ὅμοια μ' ἐκείνη ὁποῦ 'ς τοὺς στίχους τοῦ Αἰσχύλου ἡ μοιχαλὶς Κλυταιμνήστρα ἐκράδαινε τὸν ἀνθρωποκτόνον πέλεκυν.

Δύο λέξεις θὰ εἰπῶ γιὰ τ' ἄνθη ποῦ πωλοῦν 'ς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν. Εἶνε ὡραῖα τώρα μὲ τὴν παράξενη χειμερινὴ χλωμή τους ὀμορφιά. Μέσα 'ς αὐτὰ τὰ λουλούδια μιὰ ἀρχαία ψυχὴ φαίνεται νὰ ὑπομένῃ τὴν Μοῖραν. Τὰ ἴα εἶνε ἀκόμη τὸ ἀδιαφιλονείκητο στεφάνι τοῦ Ἄστεως ὅπως ἄλλοτε 'ς τὴν ἐποχὴ τῶν Μουσῶν. Τὰ ρόδα πρέπει ἐδῶ νὰ παρουσιάζωνται δεμένα σὲ ἀνθοδέσμη. Μόνον 'ς τὸ Παρίσι μερικὰ σπάνια τριαντάφυλλα δείχνουν τὴν πικραμένη ὀμορφιὰ τῆς μοναχικῆς ζωῆς.

Ὕστερα ἀπὸ τὰ λουλούδια, ἡ γυναῖκες. Ὑπεστήριξαν, νομίζω, πῶς 'ς τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλέους ἡ Ἀθηναίαις ἦταν ἄσχημαις Ἡ Ἀσπασία ἦλθε ἀπὸ τὴν Μίλητον. Σήμερα ἡ Ἀθηναίαις ἔρχονται ἀπὸ παντοῦ. Ἔχουν μεγάλα βαθύτατα μάτια, ποῦ κυττάζουν μὲ βλέμμα αἰνιγματικὸ — ἴσως χωρὶς αἴνιγμα: Αὐτὴ εἶνε ἡ ἀληθινὴ ὀμορφιά. Δὲν μοῦ φαίνεται πῶς ἡ γυναῖκες ἐδῶ βαδίζουν ὅπως αἱ κανηφόροι. Ἴσως γιατὶ τὴς βλέπω 'ς τὸν δρόμο καὶ ὄχι ἐπάνω εἰς ἀνάγλυφον.

---

* *Ὁ ποιητὴς τῶν «Στροφῶν» ἀναχωρῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα παρεχώρησεν εὐμενῶς εἰς τὰ «Παναθήναια» τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τῶν ἀθηναϊκῶν ἐντυπώσεών του.*

[Ἐδῶ ὁ ποιητὴς ἐνθυμεῖται τὴν θριαμβευτικὴν παράστασιν τῆς «Ἰφιγενείας» εἰς τὸ Στάδιον, καὶ καταλήγει μελαγχολικώτατα.]

Ἂν ἡ καρδιά μου δὲν εἶχε πρὸ πολλοῦ συντριβῆ, μιὰ τόσον ὡραία ἐκδήλωσις συμπαθείας θὰ τὴν ἔκαμνε νὰ σκιρτήσῃ.

[Καὶ ἀποχαιρετῶν τὴν Ἑλλάδα τελειώνει μὲ τὴν ἑξῆς ἀποστροφήν.]

Ὦ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς! Ὦ λευκότατο ἀκρογιάλι τοῦ Φαλήρου! ταιριάζει νὰ σᾶς θαυμάζω τώρα χωρὶς συγκίνησιν. Ἐγγίζω τὴν τελειότητα καὶ τὸν θάνατον, ἀλλ' ὁ θάνατος εἶνε μωρία.

[Μετάφρασις Π. Ζ.]

JEAN MORÉAS

ΟΘΩΝ Α'.

Ὅτε ἐκλήθη ὅπως ἡγεμονεύσῃ τῆς Ἑλλάδος ὁ Ὄθων, αὕτη εὑρίσκετο ἐν πληρεστάτῃ ἀναρχίᾳ. Δύο ἔτη πρὸ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει ἔνθα ἀπεβιβάσθη οὗτος, εἶχε πέσει αἱμόφυρτος ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ χώρα περιέστη εἰς ἀναρχίαν, χάος δὲ μόνον ἐπηκολούθησε καὶ μετ' ἀνυπομονησίας ἀνέμενεν ὁ λαὸς τὴν ἔλευσιν τοῦ ἡγεμόνος, προσδοκῶν ἐξ αὐτῆς τὴν θεραπείαν πάντων τῶν δεινῶν, ἅτινα ἐδημιούργησεν ἡ διετὴς ἀναρχία. Ἡ διοίκησις τοῦ Καποδιστρίου, παρ' ὅλα τὰ ἀντιλεγόμενα ἔθετο τὰς βάσεις πλήρους πρακτικῆς ὀργανώσεως κράτους μικροῦ, ἐστερημένου οἵων δήποτε πόρων καὶ συντηρουμένου δι' εἰσφορῶν. Ο ὑπέροχος τῆς Ἑλλάδος πολιτικὸς διαμορφωθεὶς ἐν χώρᾳ ἥτις εὑρίσκετο εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς ἕνεκεν τῶν ποικίλων λαῶν οἵτινες ἀπαρτίζουσι ταύτην, κατηρτίσθη ὀργανωτὴς ἔμπειρος, ἡ δε ἱκανότης του κατεφάνη καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν διοίκησιν. Ο θάνατος ὅμως αὐτοῦ περιήγαγε τὸ κράτος εἰς ἀναρχίαν· τὰ ἀγαθὰ τῆς βραχείας διοικήσεώς του ἐξέλιπον σχεδόν, ὀλίγας δὲ ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὄθωνος, διεδραματίσθησαν ἐν Ἄργει αἱ αἱματηραὶ ἐκεῖναι σκηναί, καθ' ἃς οἱ Ἕλληνες ᾐσθάνθησαν εἰς τὰς πλευρὰς των τὰς γαλλικὰς λόγχας.

Δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ μετὰ πόσης ἀνυπομονησίας, μετὰ ποίου ἐνθουσιασμοῦ ἠκούσθη ἐν Ναυπλίῳ ἡ πληροφορία ταχυδρόμου κομίζοντος ἐκ Ναυαρίνου τὴν εἴδησιν, ὅτι ὤφθη εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ἡ κομίζουσα τὸν Βασιλέα γαλλικὴ φρεγάττα «Μαδαγασκάρ». «Ἀφ' ἧς στιγμῆς, διηγεῖται γερμανὸς περιηγητής, ἐπάτησεν ὁ νεαρὸς Ὄθων ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, παρηκολούθησεν αὐτὸν ἡ χαρμόσυνος ἰαχὴ μέχρι τῶν πυλῶν τῆς καθέδρας τοῦ Βασιλείου του, καὶ ἡ ἰαχὴ παρετάθη μέχρι βαθείας νυκτός, τῆς πρώτης ἴσως, καθ' ἣν ἀπὸ πολλῶν ἀλγεινῶν ἐτῶν κατεκλίθησαν φαιδροὶ καὶ ἀμέριμνοι οἱ Ἕλληνες». Καὶ ὄντως, ἐπιλέγει ὁ ἀναγράφων τὰς πληροφορίας ταύτας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀντιβασιλείας Βαρθόλδης, σύμπαν τὸ πλῆθος ἔνθουν καὶ μακάριον ἐξ ἐμπιστοσύνης συνωθεῖτο περὶ τὸν Ὄθωνα, καὶ εὐτυχὴς ἐλογίζετο πᾶς ὁ δυνάμενος νὰ ψαύσῃ μόνον τὰ ἐνδύματά του ἢ τὴν ἱπποσκευήν του. Μητέρες ἀνέτεινον πρὸς αὐτὸν τὰ τέκνα των ἀπὸ τῆς ἀγκάλης, χαίρουσαι ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἔμελλε νὰ δημιουργήσῃ εὐήμερον εἰς τὰ νήπια βίον.

Ὁ νεαρὸς Βασιλεὺς δὲν ἦτο εἰσέτι ἐνήλικος· γεννηθεὶς τὴν 1 Ἰουνίου 1815, εἶχε μόλις περατώσει τὰς πανεπιστημιακὰς αὐτοῦ σπουδάς, συνεπείᾳ δὲ τῆς ἀρνήσεως τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου τοῦ, Σὰξ Κοβοῦργου, προσεκλήθη νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τοῦ νεοτεύκτου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου τῆς 7 Μαΐου 1832. Τὴν 25 Ἰανουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους εἰσῆλθεν ἐπισήμως εἰς Ναύπλιον συνοδευόμενος ὑπὸ ἀντιβασιλείας, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ κόμητος Ἄρμανσμπεργ, ἥτις ἀνεπλήρωσεν αὐτὸν ἐν τῇ ἀνωτάτῃ κυβερνήσει μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του.

Παρὰ τοῦ πατρός του προωρίζετο ν' ἀφιερωθῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἦτο κατ' ἀκολουθίαν ἀπαράσκευος διὰ τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν κράτους ἀπὸ τοῦ μηδενός. Ἄλλως τε αὐτὴ ἡ ἡλικία του δὲν ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τοιαύτην ἐλπίδα καὶ ἂν ἀκόμη πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν παρεσκευάζετο ὁ Ὄθων. Ἀπὸ τῶν πρώτων λέξεων, ἃς ἀπηύθυνεν ἀπαντῶν εἰς τὴν προσφώνησιν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, κατεδεικνύετο ἡ συγκίνησις καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ. «Μεγίστην προσήνεγκα θυσίαν, εἶπε, χωρισθεὶς τῆς πατρίδος καὶ τῶν γονέων μου καὶ παραιτηθεὶς ὡρισμένου βιωτικοῦ σχεδίου» Βεβαίως θυσία ἦτο νὰ κατέλθῃ τις εἰς χώραν ἐρημωθεῖσαν ἐκ τοῦ ἀγῶνος καὶ πάντῃ ἀσύντακτον, μόνον δὲ ἡ φιλοδοξία ὅπως συνδέσῃ τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν αὐτῆς, ἠδύνατο νὰ ὠθήσῃ τοῦτον εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου. Μᾶλλον πεπειραμένος ὅμως πολιτικὸς ἄλλως βεβαίως θ' ἀντεφώνει, ἀλλ' ὁ Ὄθων μόλις ἦγε τὸ δέκατον ἕβδομον ἔτος, καὶ ἡ ροδινὴ νεφέλη τοῦ πρώτου ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ δὲν ἀφῆκε νὰ διακρίνῃ τὸ ἔθνος οὔτε τὴν νεότητα αὐτοῦ, οὔτε τὴν ἀπειρίαν του, ὅπως μὴ βασίσῃ παραλόγους ἐλπίδας. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὸ ἔθνος εἶχεν ἐνώπιόν του τὴν ἀναρχίαν καὶ τὸ χάος ὅπερ ἐδημιούργησεν ὑπερδιετὴς ἐκκρεμότης. Ἔβλεπεν ἐνώπιόν του τὴν φαιδρὰν νεότητα τοῦ ἡγεμόνος του συμβολίζουσαν τὰς χρυσᾶς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος, καὶ ἡ χαρὰ αὐτοῦ ἐδημιούργει ἐν τῇ φλογερᾷ φαντασίᾳ του τὴν ἐκπλήρωσιν πόθων προαιωνίων. «Ὁ Ὄθων, ὡς λέγει αὐτόπτης, ἔκλινε πρὸς τὰ ὄπισθεν τὸ μικρὸν αὐτοῦ σῶμα καὶ τὸ ἐξωτερικόν του οὔτε ὡραῖον, οὔτε ἐπιβάλλον ἠδύνατο νὰ κληθῇ· ἦτο ὅμως κομψὸς καὶ ροδινὸς ἐπὶ τοῦ ἵππου του, φέρων τὴν ὡραίαν κυανῆν στολὴν τοῦ στρατοῦ τῆς Βαυαρίας, ἡ νεανικὴ δὲ φαιδρότης καὶ ἡ ζωηρότης του ἀνεπλήρουν πᾶν ἄλλο θέλγητρον»

Ταῦτα πάντα ὅμως ἦσαν ἁπλῶς ροδινὴ νεφέλη, ἥτις ἐπὶ μικρὸν ἐθάμβωσε τὰ ἀλαλάζοντα πλήθη, δὲν ἠδύνατο δὲ αὕτη νὰ ἀναπληρώσῃ ἐκεῖνο ὅπερ ἀπῄτουν αἱ χαλεπαὶ περιστάσεις τῆς χώρας. Τὰ θέλγητρα τῆς νεανικῆς φαιδρότητος κατ' οὐδὲν ἠδυνήθησαν νὰ μεταβάλωσι τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν, νὰ θεραπεύσωσι τὰς ἀνάγκας ἃς ἐδημιούργησε μακροχρόνιος δουλεία, ἑπταετὴς ἀπελπιστικὸς πόλεμος καὶ διετὴς ἀναρχία. Πρὸ τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων ἐθραύσθησαν ὅλη ἡ ἀρτιότης τοῦ πολιτικοῦ πνεύματος καὶ ἡ μεγάλη ὀργανωτικὴ πεῖρα τοῦ Καποδιστρίου, ἦτο δὲ φυσικὸν ἡ ἄπειρος νεότης τοῦ Ὄθωνος νὰ καταστῇ ἔρμαιον τῶν συγκρουομένων ἐπιρροῶν καὶ τῶν ἀμοιβαίων ραδιουργιῶν τῶν ἀνδρῶν ἀκριβῶς ἐκείνων, οὓς ἔθεσεν ὡς ἀντιλήπτορας, ἕνεκεν τῆς ἀνηλικιότητος αὐτοῦ, τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου.

Οὕτως ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων αὐτῆς ἡ πρώτη δυναστεία ὑπέστη μείωσιν τοῦ γοήτρου της, ἕνεκεν τῆς ἀτυχοῦς ἐκλογῆς τῶν ἀποτελεσάντων τὸ ἀντιβασιλευτικὸν σῶμα καὶ ἰδίως τοῦ προέδρου αὐτῆς. Οἱ ἄνδρες οὗτοι δὲν ἦσαν πρόσφοροι, ὅπως διαπλάσωσι συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ τὸ κράτος, οὐδὲ νὰ ἐμβαθύνωσιν εἰς τοὺς πόθους καὶ τὰ φρονήματα δεινῶς κλυδωνισθέντος λαοῦ. Παρ' ὅλην τὴν ἀγαθὴν φήμην, ἥτις ὑπῆρχε περὶ αὐτῶν ἐν Βαυαρίᾳ, δὲν ἦσαν κατ' οὐσίαν δημόσιοι ἄνδρες ἱκανοὶ νὰ δημιουργήσωσι κράτος ἐκ τοῦ μηδενός. Περὶ τοῦ προέδρου μάλιστα τοῦ σώματος τούτου πολὺ ταχέως ἐπείσθησαν πάντες, ὅτι εἶχε μὲν μεγάλην ἐπιτηδειότητα ν' ἀποκρύπτῃ τὴν ἀμάθειαν αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ τοὺς ἰδιοτελεῖς του σκοπούς. Περιεστοιχήθη ὑπὸ ἀμαθῶν καὶ πάντῃ ἀχρήστων θεσιθηρῶν, καὶ προσεπάθει νὰ διαλύσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ αὐξομένην παρὰ τῇ κοινωνίᾳ ἀντιπάθειαν διὰ τῆς παρυχῆς θέσεων, οὕτω δὲ ἡ πολιτεία του εἶχε τι πολὺ τὸ ἀγυρτικόν, ὅπερ προσέκρουεν εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ λαοῦ καὶ ηὔξανε τὰ κατ' αὐτοῦ παράπονα. Ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀτυχεστάτη. Ἦτο ἀνὴρ προωρισμένος νὰ διακρίνεται εἰς τὴν θεραπείαν αὐλῶν ἐν αἷς διαπρέπει ἡ κομψότης καὶ ἡ χάρις, νὰ λάμπῃ εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ μεγάλου κόσμου, ἀλλ' οὐχὶ εἰς χώραν τραχεῖαν ἐκ τῶν περιπετειῶν σκληροτάτου ἀγῶνος, ἀσχημάτιστον ἀκόμη καὶ τὸ πᾶν ἀναμένουσαν ἐκ τῆς βασιλείας. Ἀποβλέπων εἰς τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ συμφέρον, οὐδόλως ἐμερίμνα περὶ τοῦ γοήτρου τοῦ Βασιλέως, ἀλλ' ὑπέθαλπε τὸν ἔρωτα δεκαεπταετοῦς νεανίου μετὰ τῆς θυγατρός του, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἠδύνατο νὰ καταστῇ αὕτη Βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος. Ταῦτα πάντα εἰς πᾶν ἄλλο βεβαίως συνετέλουν ἢ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τοῦ γοήτρου τοῦ Βασιλέως, ἐθάμβονε δὲ μόνον τοὺς θαμῶνας τοῦ μεγάρου του ἐλαφροὺς καὶ ἀσυνέτους νεανίας, οὓς ἔθετεν εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἡγεμόνος, μὴ ἐξετάζων πολλάκις οὐδὲ τὴν ἠθικὴν κἂν ποιότητα τῶν συμπαικτόρων τοῦ ἄνακτος. Οἱ ἀποβλέποντες ὅμως εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, καὶ μὴ ἐκπληττόμενοι ἐκ τῆς ἐπιδεικνυομένης πολυτελείας τοῦ ἀντιβασιλέως, διέβλεπον τὴν ἰδιοτέλειαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἀπρόσφορον αὐτοῦ, ἐν θέσει ἀπαιτούσῃ μεγάλας ὀργανωτικοῦ πνεύματος ἀρετάς.

Πάντα τὰ ληφθέντα μέτρα εἴτε διοικητικὰ ἦσαν ταῦτα, εἴτε ὀργανισμοὶ τοῦ στρατοῦ, εἴτε δικαστικά, εἴτε ἐκπαιδευτικά, ἐγένοντο ἐπὶ τῇ

βάσει βαυαρικῶν προτύπων, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει οὐ μόνον ἡ πνευματικὴ κατάστασις τοῦ τόπου, οὐδὲ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἡ οἰκονομικὴ του ὑπόστασις, διὰ τοῦτο ὁλόκληρον τὸ διοικητικὸν σύστημα ἦτο χιμαιρικόν, ἐν πολλοῖς δὲ ἀκατανόητον. Αὐτὸ τὸ δικαστικὸν ἔργον τοῦ Μάουερ, ὅπερ δὲν στερεῖται σημασίας, ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει χώρας οὐχὶ ἔχούσης 800,000 κατοίκων, ἀλλ' ἐν πολυτελείᾳ, μὴ δικαιολογημένῃ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν πόρων καὶ τοῦ προσωπικοῦ, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν νομοθεσίαν ταύτην. Τὸ χείριστον ὅμως τῆς περιόδου ταύτης ἦτο ἡ τάσις τοῦ κόμητος Ἄρμανσμπεργ νὰ λαμβάνῃ ἀφειδῶς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου ὑπὲρ τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν καὶ ὀρέξεων. Ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ δανείου ἔλαβεν ἀδρότατον μισθόν, ἔξοδα δὲ παραστάσεως 91,200 δρ., ἐτησίως, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν δαπανῶν τῆς πολυτελοῦς διακοσμήσεως τοῦ ἐν Ναυπλίῳ μεγάρου του, εἰς ὃ διὰ τὸ ἄλευρον μόνον πρὸς κατασκευὴν κόλλας διὰ τὴν τοιχόστρωσιν τῶν δωματίων, ὑπελογίσθησαν χίλιαι δραχμαί. Οἱ πτωχοὶ Ἕλληνες οἱ βλέποντες τὴν κατὰ τοιοῦτον τρόπον γινομένην τοῦ δημοσίου χρήματος σπατάλην, ἄκοντες ἀνεμιμνήσκοντο τῆς ἁπλότητος τοῦ Καποδιστρίου, τοῦ ἀπερίττου βίου καὶ τῆς ἀφιλοχρηματίας του. Ἐνεθυμοῦντο ὅτι ὅτε ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας ὥριζεν αὐτῷ σύνταξιν πολλῶν χιλιάδων ρουβλίων, διὰ τὰς πρὸς τὴν Ρωσσίαν προσενεχθείσας παρ' αὐτοῦ ὑπηρεσίας, ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ τὴν σύνταξιν ταύτην λέγων ὅτι τὸ ἔθνος του ὥρισεν αὐτῷ ἐπιχορήγησιν, ὅτε δὲ ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐψήφιζεν αὐτῷ τοιαύτην, ἀπεκρίνετο ὅτι ἐπήρκουν αὐτῷ οἱ ἴδιοι πόροι, καὶ μόνον ὅταν θὰ ἐστερεῖτο τούτους ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἔθνους τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ.

Πάντα ταῦτα βεβαίως δὲν συντελοῦν εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ γοήτρου τῆς βασιλείας, οὐδὲ εἰς τὴν παγίωσιν τάξεως, ὅπως βασισθῇ τὸ ἔργον τῆς προόδου. Ἡ προτίμησις εἰς τὰς δημοσίας θέσεις ξένων, μὴ διακρινομένων οὔτε ἐπὶ γνώσεσιν ἀλλ' οὔτε καὶ ἐπὶ κοινῇ εὐφυΐᾳ, αἱ ῥαδιουργίαι καὶ αἱ ἐμπαθεῖς καταδιώξεις δὲν ἤργησαν νὰ δημιουργήσωσιν ἔξαψιν παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ, νὰ προκαλέσωσι συνωμοσίας, καθ' ἃς κατεδιώχθησαν πολλοὶ ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν, κατεδικάσθησαν δὲ εἰς θάνατον πολεμισταὶ οἷοι ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας, κατέληξαν εἶτα εἰς ἐπανάστασιν ἐν Μάνῃ, ὅπου

Ὁ Βασιλεὺς Ὄθων. Προσωπογραφία ὑπὸ Ἄγγλου ζωγράφου κατὰ τὴν εἰς Ναύπλιον ἄφιξιν τοῦ Βασιλέως.

ἠναγκάσθησαν τὰ βαυαρικὰ στρατεύματα νὰ παραδοθῶσιν, οἱ δὲ βαυαροὶ στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ ἐπωλοῦντο ὑπὸ τῶν Μανιατῶν ἀντὶ ὀλίγων δραχμῶν.

Οὕτω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αἱ γεννηθεῖσαι ἐλπίδες ὅτι ἀναλαμβάνοντος τὴν ἀρχὴν τοῦ Ὄθωνος ἤθελον παύσῃ τὰ κατατρύχοντα τὸν τόπον κακά, ἀπεδείχθησαν φροῦδαι, δυσχερῆ δὲ ἐδημιούργησεν ἡ ἀντιβασιλεία τὴν θέσιν τοῦ μετὰ δύο ἔτη ἀναλαβόντος τὴν ἀρχὴν ἡγεμόνος. Τὰς ἡμέρας ἀκριβῶς ἐκείνας ὁ πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας ἔγραφεν εἰς τὴν Κυβέρνησίν του ὅτι ὁ Βασιλεὺς Ὄθων ἦτο ἄξιος οἴκτου, διότι παρεσκευάσθη αὐτῷ κατάστασις ἀξιοθρήνητος. Αὐτὴ ἡ αὐλὴ αὐτοῦ ἦτο διῃρημένη εἰς ἐνεργοὺς φατρίας, ὁ δὲ πρεσβευτὴς τῆς Πρωσσίας ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐμάντευσεν ὅτι ἡ φλογερὰ φαντασία τῶν Ἑλλήνων παρέσυρεν αὐτοὺς εἰς ὄνειρα ἀπραγματοποίητα, ἡ δὲ μέλλουσα ἀπογοήτευσις ἤθελε γεννήσει ἀλγεινὰ κατὰ τοῦ Βασιλέως παράπονα.

Τοιαύτην κληρονομίαν διεδέχθη ὁ Ὄθων κατὰ τὸ 1835 ὅτε ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ταύτην κατάστασιν προσετίθετο ἡ

ἀντιζηλία τῶν προστατίδων Δυνάμεων, τηρουσῶν ἴδιον κόμμα μεταξὺ τῶν πολιτικῶν μερίδων· ὑπεδαύλιζον δ' ἔτι μᾶλλον τὰ πολιτικὰ πάθη καὶ ἐζήτει ἑκάστη ἐξ αὐτῶν νὰ καταστήσῃ ὑποχείριον τὸν Βασιλέα· πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετεχειρίζοντο πᾶν μέσον καὶ παρώξυνον πᾶσαν δυσχέρειαν ἐπαυξάνουσαν τὴν ἐσωτερικὴν καχεξίαν καὶ συνταράσσουσαν τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων, ἡ δὲ γενικὴ δυσαρέσκεια ἐστρέφετο κατὰ τοῦ Ὄθωνος, ὃν ἐκατηγόρουν οὐ μόνον ὡς ἀνίκανον νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἀλλ' ὡς ἐξυπηρετοῦντα συμφέροντα ξένων Δυνάμεων. Τὰ παράπονα ταῦτα οὐ μόνον ἄδικα ἦσαν ἀλλ' αὐτόχρημα μωρά, καθ' ὅσον ἡ πατροπαράδοτος ἀγάπη πρὸς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ὄθωνος δὲν ἐχρονολογεῖτο ἀφ' ἧς ἐπάτησε τὸ ἔδαφος αὐτῆς, ἀλλὰ παιδιόθεν ἐτράφη μὲ τὰς ἰδέας τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ μειράκιον ἠσθάνθη ὑγραινομένους τοὺς ὀφθαλμούς του ἐξ ἱερᾶς συγκινήσεως, ἣν ἐπροκάλουν αἱ περὶ Ἑλλάδος ποιήσεις τῆς πατρικῆς λύρας.

Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ Δήμου ἦσαν ὑπερβολικαί, ἡ δὲ θέσις τοῦ Ὄθωνος ἕνεκα τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ Βασιλείου, τῶν ἐλαχίστων αὐτοῦ πόρων καὶ τῶν μεγάλων ἀναγκῶν του, ἐδυσχέραινε τὴν θέσιν του. Τὸ πρῶτον δάνειον τῶν 60,000,000 κατηναλώθη κατὰ τρόπον ἀξιοθρήνητον, αἱ δὲ Δυνάμεις, αἱ ἐγγυηθεῖσαι τοῦτο, ἐζήτουν λογοδοσίαν παρὰ τῆς ἀντιβασιλείας διὰ τὴν διάθεσιν τῶν πρώτων αὐτοῦ δόσεων, μεθ' ὅλην δὲ τὴν παραδοχὴν μέτρων τινῶν ἐπωφελῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ σύστασις τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἡ ἐσωτερικὴ καχεξία ηὔξανεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ μετ' αὐτῶν ἡ ἀνησυχία τῶν πολιτῶν. Αὕτη καὶ μόνη ἡ καχεξία ἦτο κακὴ σύμβουλος εἰς λαόν, ὅστις τοσαύτας ἄλλας εἶχεν ἀφορμὰς νὰ δυσαρεστῆται καὶ νὰ ἀσχάλῃ. Εἰς ταῦτα προσετίθετο ἡ μὴ χορήγησις συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ὅπερ εἶχεν ὑποσχεθῆ ὅτε Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας καὶ αἱ προστάτιδες Δυνάμεις· τὰς ὑποσχέσεις ταύτας παρέβλεπεν ὁ Ὄθων, πιστεύων ἀδιστάκτως ὅτι τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ἦτο ἀσύμφορον εἰς τὸ ἔθνος. Τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα παρὰ λαῷ ἀμορφώτῳ πολιτικῶς ἤθελε καταστρέψῃ οὐ μόνον τὴν εὐημερίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποπνίξει τοὺς πόθους τῆς ἑνώσεως τῆς φυλῆς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀσυνέπειαν τοῦ Ὄθωνος. Προσέκρουε τοῦτο εἰς τὰς ἰδέας οὐ μόνον τοῦ λαοῦ ἀλλὰ καὶ τῶν μᾶλλον πεπειραμένων πολιτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης συνεβούλευε τὴν Βασιλείαν ὅπως χορηγήσῃ σύνταγμα, ὅπερ ἐθεώρει οὐ μόνον ὡς ἁπλῆν ἐγγύησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ὑπερβολῶν τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ κατάλληλον πρὸς πρόληψιν ταραχῶν, ἐθεώρει δὲ τὴν συνταγματικὴν ἐλευθερίαν καὶ ὡς σύμβολον ἐθνικῆς προόδου. Ταῦτα ἐφρόνουν οὐ μόνον οἱ προεξάρχοντες τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐπισήμοις ξένοις τοιαῦται ἐκράτουν ἰδέαι περὶ τοῦ ἀναγκαίου πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι. Ἀπὸ τοῦ 1834 ὁ Πάλμερστον ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Τρικούπην ἔγραφεν[1]) «ἀξιοσημείωτον πρὸ πάντων μοὶ φαίνεται ἐν τῷ ὑπομνήματι Ὑμῶν, ὅ,τι λέγεις περὶ συντάγματος, διότι ἀδύνατον νὰ κυβερνηθῇ ἄνευ τοιούτου ἡ Ἑλλάς. Ἕνεκα τούτου δὲ ἡ κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως ἔπρεπε πρώτη νὰ τιμήσῃ ἑαυτήν, προεξομαλύνουσα διὰ τῶν ἀναγκαίων ἐνεργειῶν τὴν ὁδόν, ἵνα μὴ βιασθῇ παρ' ἄλλων. Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀνεξάρτητον μέν, ἄμοιρον δὲ συνταγματικῶν θεσμῶν, οὔτε ὑπῆρξεν οὔτε ὑπάρξει πώποτε».

Ἀλλὰ ὁ Ὄθων εἶχε φυσικὴν ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς φιλελευθέρους θεσμοὺς οὓς ἀπῄτει ἡ χώρα, ἐνίσχυε δ' ἔτι μᾶλλον τὴν ἀντιπάθειαν ταύτην ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία, ἥτις ἐνασκοῦσα μεγίστην ἐπὶ τοῦ Βασιλέως ἐπιρροήν, ἐκράτυνε τὸν ἀναποφάσιστον Ὄθωνα εἰς ἰδέας ἀντιτιθεμένας εἰς τὸ γενικὸν φρόνημα.

Ὁ Βασιλεὺς Ὄθων ἠγάπα τὴν Ἑλλάδα μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, εἶχον συγκινήσει αὐτὸν ὅπως πάσας τὰς ἐκλεκτὰς φύσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης αἱ περιπέτειαι τῶν ἐνδόξων ἀγώνων της, ὠνειροπόλει δὲ νὰ συνδέσῃ τὸ ὄνομά του μεθ' ἑνὸς μεγάλου φυλετικοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, οὗτινος νὰ ἐτίθετο αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς. Εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην ἀποβλέπων δὲν ἀπέδωσεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τὴν δέουσαν σημασίαν, οὔτε ἀνεμέτρα τοὺς κινδύνους καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους. Πρὸς ἕνα μόνον ἀπέβλεπε σκοπόν, τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἡ ἰδέα αὕτη τὸν ἀπερρόφα καὶ μετέβαλλε τὸν ἑλληνικώτατον ἐκεῖνον ἡγεμόνα εἰς ὀνειροπόλον τῆς μεγάλης ἰδέας ἀπόστολον, δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ δεχθῇ ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τοιούτου σκοποῦ θὰ κατωρθοῦτο νὰ συντελεσθῇ ἄλλως ἢ μοναρχουμένης τῆς Ἑλλάδος. Αἱ πατριωτικαὶ αὗται ὀνειροπολήσεις ἀπέτρεπον τοῦτον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν

[1]) Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις Ν. Δραγούμη.

τῆς τάξεως ὑπὸ τὸ πνεῦμα φιλελευθέρου πολιτεύματος. Τὰ ἑλληνικὰ πνεύματα ἅτινα ἦσαν ἤδη ταραγμένα ἐξ αἰτίας τῆς μωρᾶς διοικήσεως τῆς ἀντιβασιλείας, ἐταράσσοντο ἔτι μᾶλλον βλέποντα ἀνακτοβούλιον ἀποτελούμενον ὑπὸ ξένων, οὐχὶ βεβαίως σοφῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ἀμαθῶν καὶ ραδιούργων. Πανταχόθεν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἀπολυταρχικῶν κυβερνήσεων, ἐδίδετο συμβουλὴ εἰς τὸν Ὄθωνα, ὅπως χορηγήσῃ ἀντιπροσωπευτικὸν πολίτευμα εἰς τὸ ἔθνος, μόνον δὲ ἀντισυνταγματικὸς ἄνεμος ἔπνεεν ἐκ τῆς φιλελευθέρας Γαλλίας. Ἀλλ' ἐν ᾧ εἰς τοιαύτας εὑρίσκετο ἀμφιβολίας ὁ Ὄθων, ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῆς 3 Σεπτεμβρίου, καὶ ὁ Καλέργης ἡγούμενος εὐαρίθμου στρατοῦ καί τινων καθαρμάτων τῶν φυλακῶν τοῦ Μενδρεσὲ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν εἰς τὴν παραδοχὴν συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Ἐπιστεύθη ὅτι μετὰ τοῦ νέου πολιτεύματος νέα θ' ἀνεγεννᾶτο ἐποχὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐλπὶς ματαία. Ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐπηκολούθησεν, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ κατάργησις τοῦ χορηγηθέντος πολιτεύματος, ἐνοθεύετο τοῦτο καὶ παρεβιάζετο καταδιωχθέντων ἀπεινῶς τῶν πρωτεργατῶν αὐτοῦ. Ὁ Ὄθων συνεκέντρου εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς εὐτελεστάτας τῶν ὑποθέσεων. πλείστας τῶν ὁποίων δὲν ἔφερεν εἰς πέρας, ἕνεκα τῆς ἐμφύτου αὐτῷ ἀναποφασιστικότητος.

Ἐπικρατεῖ παρὰ πολλοῖς ἡ γνώμη ὅτι ἦτο ἄωρος ἡ λειτουργία συντάγματος εἰς ἔθνος ἄρτι ἐξελθόντος τῆς μακρᾶς τουρκικῆς δεσποτείας. Ἴσως ἔχουσι δίκαιον οἱ ταῦτα φρονοῦντες, ἀποβλέποντες εἰς τὴν τροπὴν ἣν ἔλαβον τὰ πράγματα ἕνεκεν τῆς παρ' ἡμῖν λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος· ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς συνθηκολογίας πρὸς τὰ λαϊκὰ φρονήματα, θὰ ἠδύναντο νὰ προληφθῶσιν αἱ ἐξεγέρσεις καὶ αἱ ἀποστασίαι, αἱ διαταράξασαι τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ τριακονταετὲς διάστημα τοῦ Ὀθωνος, αἵτινες ἐπλήρουν διαρκῶς δυσθυμίας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Διαρκῶς εὑρισκόμενος πρὸ τοιαύτης καταστάσεως ἀπέκαμεν ὁ Βασιλεύς, κατατρίβων πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ὅπως ἀντιδρᾷ εἰς τὰς δημιουργουμένας ἐξεγέρσεις εἴς τε τὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν πρωτεύουσαν. Ἐρευνῶν τις τὴν τριακονταετῆ βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος, βλέπει ὅτι ἔτος δὲν παρήρχετο ἄνευ ἐπαναστάσεως τινὸς εἴς τινα ἐπαρχίαν τῆς Ἑλλάδος, κράτος δὲ εἰς τοιαύτην εὑρισκόμενον ἔκρυθμον κατάστασιν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν πρόοδον ἐκείνην, τὴν ἀπαιτοῦσαν γαλήνην σκέψεων καὶ ἀδιατάρακτον ἐξ ἐσωτερικῶν περισπασμῶν μελέτην. Διὰ τοῦτο ὑπὸ ἐσωτερικὴν ἔποψιν ἡ βασιλεία τοῦ Ὄθωνος δὲν ἐπέδρασε σπουδαίως εἰς τὴν πρόοδον τῆς χώρας, οὐδὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν παγίωσιν τάξεως ἐν αὐτῇ ἢ τὴν θεμελίωσιν διοικήσεως ἀνομορφούσης ταύτην. Τουναντίον τὰ δεινὰ τῆς σημερινῆς καταστάσεως δὲν πρέπει νὰ ζητήσῃ τις εἰς τὸ δημιούργημα μόνον τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1863. Εἶνε τὰ πλεῖστα λείψανα τῶν ἀρχικῶς τεθεισῶν σαθρῶν βάσεων τῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους. Ἡ ξενικὴ ἐπέμβασις δὲν ἦτο ἀμέτοχος τῆς τοιαύτης καταστάσεως. Αὕτη παρέλυε τὰς ἀγαθὰς ἐνεργείας τῆς ἐξουσίας, ὁ δὲ Γκυιζὼ ἐστηλίτευσε τὴν διχόνοιαν καὶ τὴν περὶ τῆς ἐπικρατήσεως πάλην τῶν ἐν Ἀθήναις ξένων πρέσβεων ὡς κυρίαν αἰτίαν τῆς παραλύσεως, οὕτω δὲ ἡ Ἑλλὰς μετεβλήθη εἰς θέατρον ἀλυσιτελῶν, ἀπρονοήτων καὶ ἀδόξων ἀντιζηλιῶν, ὡς ἔλεγεν ὁ Γάλλος πολιτικός, συντελουσῶν εἰς τὴν ἀναχαίτισιν τῆς προόδου ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν τοσούτῳ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ὄθωνος συνεκεντροῦτο ὅ,τι ἐπίσημον εἶχεν ἡ Ἑλλάς, προεξῆρχε δὲ ἡ ἀριστοκρατία τῶν ὅπλων. ἣν ἐπὶ μακρὸν ἤλπισεν ὁ Ὄθων ὅτι θὰ ἐχρησιμοποίει εἰς νέον ἀγῶνα κατὰ τῆς ὁμόρου ἐπικρατείας, διότι ἡ ἰδέα αὕτη εἶχε καταστῆ ψυχοπάθεια παρ' αὐτῷ. Οἱ κατασχόντες τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτοῦ μετὰ τὴν ἔξωσιν, ἐνόμιζον ἐν τῇ ἐπαναστατικῇ των παραφορᾷ, ὅτι θὰ εὕρισκον ἐν αὐτῇ τὰ στοιχεῖα προδοσίας, ἔτυπτον ὅμως τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἰδόντες εἰς ὁποίας ἐνεργείας προέβαινεν ὁ ἐξορισθεὶς ἡγεμών, ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου. Δυσεκπλήρωτος βεβαίως ἦτο ἡ πολιτικὴ αὕτη, ἐν τούτοις οὕτως εἶχε χαραχθῆ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου, ὁ δὲ Ὄθων τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς φυλῆς ἐθεώρει ὡς τὸν μόνον σκοπὸν καὶ τὴν μόνην πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν πολιτικὴν ταύτην δὲν συνέδεσεν ὁ Ὄθων πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως, ἥτις περιέπιπτεν ἀμέσως εἰς τὰς αἰσθήσεις τοῦ λαοῦ. Σφάλματα δὲ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διοικήσει ἀπεξένωσαν αὐτὸν τῆς λαϊκῆς ἀγάπης καὶ ἀπὸ τοῦ 1860 ἡ δημοτικότης τοῦ Βασιλέως εἶχε κλονισθῆ. Κατηγορεῖτο ἀναφανδόν, καὶ δικαίως, ὅτι διενήργει ἐκλογὰς τῇ ἐπεμβάσει τῆς λόγχης, ἐκφαυλίζων διὰ τοῦ τρόπου τούτου τοὺς πολιτικοὺς χαρακτῆρας, παραβαίνων ἀδιαλείπτως τὸ σύνταγμα, ἕως ὅτου μετὰ δύο ἔτη ἡ στάσις ἐξερράγη ἐν μέσαις Ἀθήναις καὶ ἡ ἀνατροπὴ ἐπῆλθεν. Ὁ λαὸς ἐν τῇ παραφορᾷ του ἐλησμόνησεν ὅλας τὰς ἀρετὰς τοῦ φιλοπάτριδος ἡγεμόνος καὶ ἐθεώρησε τὴν ἔκπτωσιν αὐτοῦ ὡς ἡμέραν ἐλευθερίας ἀπὸ ξενικοῦ ζυγοῦ. Τοιοῦτος ἀείποτε ὑπῆρξεν ὁ λαός. Ὁ Πλούταρχος δίδων τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῆς Ρώμης μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, παρουσιάζει τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν φονέων τοσοῦτον τυφλήν, ὥστε καὶ ποιητήν, ἀμέτοχον τῆς συνωμοσίας ἐκπροσωποῦντα δὲ τὸ ἰδανικὸν τοῦ ἔθνους, ἐφόνευσεν ἐν τῇ παραφορᾷ του ὁ ὄχλος. Οὐδεμία κρίσις, καὶ οὐδεμία λογικὴ κυριαρχεῖ ἐν τῇ λαϊκῇ ἐξεγέρσει, οὐδὲ δύναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἐπανασιοῦντος λαοῦ· αἱ πεποιθήσεις καὶ αἱ γνῶμαι μεταβάλλονται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καὶ τὰ πάντα παρασύρει ὁ ἄνεμος τῆς ἐπαναστάσεως. Τοιαύτη ἦτο ἡ ψυχολογία τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πτώσεως τοῦ Ὄθωνος ὥστε οὐδὲ οἱ παρ' αὐτοῦ τοσάκις εὐεργετηθέντες εὑρέθησαν ὅπως διαμαρτυρηθῶσιν, ἀλλὰ πάντες ἵσταντο εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀφῆκε τὸν θρόνον ὁ Ὄθων χωρὶς νὰ μνησικακήσῃ καὶ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι παρεγνωρίσθη ἡ ἀγαθὴ αὐτοῦ θέλησις καὶ ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ πολιτεία, ὑπὸ λαοῦ ραδιουργηθέντος ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων δυνάμεων καὶ τῶν ἐγχωρίων δημοκόπων.

Ὅτι ἠδικήθη ἡ πολιτεία τοῦ Ὀθωνος ὀλίγοι εἶναι οἱ ἀρνούμενοι σήμερον, πάντες δὲ οἱ συντελέσαντες εἰς τὴν ἔκπτωσιν αὐτοῦ μετενόησαν ἤδη. Ὁ Ὄθων ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν ἀγαθὸς καὶ φιλόπατρις ἡγεμών, ἐζήτησε νὰ δημιουργήσῃ μεγάλην καὶ πεπολιτισμένην τὴν Ἑλλάδα, φάρον ὡς ἔλεγε ταύτην ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἀλλ' ἐστερεῖτο πείρας, διοικητικοῦ καὶ ὀργανικοῦ πνεύματος καὶ θελήσεως. Λιτοδίαιτος εἰς ἄκρον καὶ χρηστὸς ἀπὸ φύσεως, εἶχε καταστήσει τὸν οἶκον του πρότυπον πρὸς ἀπομίμησιν. Ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ ἔπνεεν αὔρα ἄκρας χρηστότητος καὶ ἄκρας ἀρετῆς, ἥτις ἐπέδρα ἐφ' ὅλης τῆς κοινωνίας καὶ διέπλαττε τὰ ἤθη αὐτῆς. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ὄθωνα ἔλειψεν ὅ,τι ἀπήτουν αἱ περιστάσεις νεοτεύκτου κράτους, ἡ χαλυβδίνη θέλησις καὶ ἡ δημιουργικὴ δύναμις, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ δώσωσιν ἰδίαν σφραγῖδα εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀναγέννησιν. Εὐμάλακτος καὶ φύσει ἀγαθός, δὲν ἦτο ὑπὸ τῆς θείας προνοίας προωρισμμένος νὰ ἄρξῃ λαοῦ πολυταράχου καὶ ἀνυπομόνου. Ἔλειψεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἡ πολιτικὴ εὐκαμψία δι' ἧς θὰ ἀπέφευγε νὰ συντριβῇ κατὰ τὰς διαρκεῖς πολιτικὰς προστριβάς. Ὅ,τι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Γκαῖτε διὰ τὸν Καποδίστριαν δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ διὰ τὸν Ὄθωνα. Ὁ Κυβερνήτης εἶχεν ὅλας τὰς ἀρετὰς μεγάλου πολιτικοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἔλειπεν ἀπὸ αὐτὸν τὸ στρατιωτικὸν γόητρον, ἀπαραίτητον ὅπως ἄρξῃ λαοῦ χαλκευθέντος εἰς τὸν ἄκμωνα ἐπταετοῦς σκληροτάτου πολέμου. Ὁ Ὄθων εἶχεν ἐπίσης μεγάλας ἀρετὰς χρηστοῦ Βασιλέως, ἀλλ' ἐστερεῖτο πολιτικῆς εὐκαμψίας. Διὰ τοῦτο συνετρίβη. Πασῶν ὅμως τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ ὑπερεῖχεν ἡ φιλοπατρία καὶ ὁ ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔθνους πόθος του Αἱ ἀρεταὶ αὗται τὸν ἠκολούθησαν οὐ μόνον εἰς τὴν ἐξορίαν ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ τάφου. Τὰς ἀρετάς του δὲ ταύτας οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὸ Ἔθνος. Ἡ ἔξαψις καὶ ἡ παραφορὰ τῆς ἐπαναστάσεως παρῆλθον ταχέως, μετὰ τὴν διάλυσιν δὲ τῶν ἐπαναστατικῶν ἀτμῶν, ἡ μορφὴ τοῦ πρώτου βασιλέως ἀπέμεινε προσφιλὴς ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἔθνους ὡς τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἔφηβος εἰσήρχετο ὡς ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Ναύπλιον.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΣΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Εἶχες τὸ πρόσωπο γλυκό, καί, δίχως νὰ τὸ θέλῃ,
Μὲς ταὶς καρδιαὶς ἐστάλαζε, σὰν τ' ὄνομά σου, μέλι·
Σήμερα πᾶπεσες μακρυά, σὲ τολμηρὸν ἀγῶνα,
Ξυπνάει πολέμου αἰσθήματα κ' ἡ γελαστή σου εἰκόνα.

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

ΦΤΩΧΟΘΑΝΑΤΟΣ

Ἐμπῆκα στὸ χαμόσπιτο τῆς ἐξοχικῆς γειτονιᾶς διασκελίσας τὸ κατῶφλι τῆς μεγάλης σανιδένιας αὐλόθυρας. Ἦτον ἕνα σπίτι πλύστρας μὲ σκάφες δίπλα στὸ πηγάδι, μὲ σχοινιὰ τεντωμένα ἀπὸ τοὺς τοίχους τῆς μάντρας καὶ σηκωμένα μὲ μεγάλα μπουγαδόξυλα διχαλωτά. Ἡ σαπουνάδες ἔτρεχαν ἀπὸ τ' αὐλάκια καὶ καταστάλαζαν σ' ἕνα μεγάλο βοῦρκο, ὁποῦ ἡ πάπιες ἐτσαλαβουτοῦσαν μὲ ἀπόλαυσιν. Τὸ σπίτι ἤτανε στὸ βάθος, μιὰ καλύβα ζορωμένη μπροστὰ στὸ μεγαλεῖο τῆς αὐλῆς μὲ τὸν ἀέρα, μὲ τὸ νερὸ καὶ μὲ τὸν ἥλιο, ποῦ ἔδιναν τὸ ψωμὶ στὴ φτωχοοικογένεια. Ἕνας σωρὸς ἀπὸ στειμένα ροῦχα ὑψώνετο στὴ μαρμαρένια γούρνα, ὁ κόπανος ἐκείτετο ἐκεῖ, ἕτοιμος νὰ κτυπήσῃ τῆς βρεγμένες ἀντρομίδες, καὶ σὲ μιὰ γωνιά, μέσα σαὐτὴ τὴ ρυπαρότητα, ἕνα μικρὸ περιβολάκι, τριγυρισμένο μὲ παληοτενεκέδες σκουριασμένους, ἄνθιζε, φουντωμένο ἀπὸ χρυσάνθεμα.

Ἦταν ἕνα φθινοπωρινὸ πρωΐ, φωτισμένον ἀπὸ ἕναν ἥλιο παστρικό, σὰν ἀσπροφορεμένος μάγος, ποῦ ὅλα τὰ ζωντάνευε καὶ τὰ ἐξωράϊζεν. Ἐτύφλωναν οἱ ἀσβεστωμένοι τοῖχοι τῶν χαμοσπιτιῶν, σὰν φιλδισένιοι, ὁ βοῦρκος ἔλαμπε σὰν κρυσταλένιος, ὁ κόκορας στεκότανε στὴν κορυφὴ τῆς μάντρας σὰν χρυσοστολισμένος ἄρχοντας.

Ἐπέρασα σκυφτὰ τὰ πουκάμισα καὶ τὰ σεντόνια ποῦ ἐστέγνωναν καὶ μπῆκα στὸ δωμάτιο μὲ τὸ χαμηλὸ ταβάνι. Ἡ Γιάνναινα, ἡ πλύστρα, ἐσιδέρωνε. Ἕνα δυὸ γειτόνισσες τῆς ἔκαναν συντροφιά. Μιλοῦσαν γιὰ τὸ γάμο ποῦ εἶχε γείνει χθὲς τὸ βράδυ στὴ γειτονιὰ καὶ ἡ Γιάνναινα, κρατῶντας τὸ σίδερο ἀπάνω σ' ἕνα κολλαρισμένο μανικέτι, μὲ τὸ ἄλλο χέρι ἔκανε χειρονομίες θαυμασμοῦ γιὰ τὰ προικιὰ ποῦ εἶχε σιδερώσει ἡ ἴδια. Τέτοιον πλοῦτο καὶ τέτοια νοικοκυρωσύνη δὲν εἶχε ματαϊδῆ. Ὅλα ἀπὸ δυὸ ντουζίνες. Μιὰν ἀπιθαμὴ — νά, τόσες! — ἡ ντανέλλες ποῦ εἶχαν ἀπάνου τᾶ πουκάμισα. Κεῖνες ἡ μάρκες, ἡ πιέτες, οἱ φιόγγοι, ἡ κορδέλλες!... ὅλα ψιλοδουλειά, κι' ὅλ' ἀπὸ τὸ χέρι της.

Καὶ ἡ κουβέντα πήγαινε τὸν δρόμο της. Μπράβο του τὸ καλὸ κορίτσι ποῦ ἐστάθη τυχερό. Κιαὐτὸς ὅμως, καλό, πολὺ καλὸ παιδί. Ἂν καὶ λένε πῶς ἔκανε κιαὐτὸς τῆς τρέλλες του, πῶς τὰ εἶχε μὲ τὴ μιὰ καὶ μὲ τὴν ἄλλη παληογυναῖκα, ἀλλὰ ποιὸς νέος καὶ ποιὰ νέα δὲν κάνει σήμερα τὴς τρέλλες της. Σάματι κι' αὐτὴ — ἡ νύφη — δὲν ἔκανε τὰ δικά της μὲ τὸ γυιὸ τοῦ γιατροῦ, ποῦ ὅλοι λέγανε πῶς θὰ τὴν ἀρρεβωνιάσῃ, κι' ὕστερα τραβήχτηκε γιατὶ δὲν τοὔδιναν ὅσα ζητοῦσε; Ἐτοῦτος φάνηκε πειὸ καλόγνωμο παιδί ἀλλὰ δὲν βαρυέσαι ποῦ θὰ πῆρε εἴκοσι χιλιάδες, ὅπως λένε; Ποῦ τῆς βρῆκε ὁ πατέρας της ἕνας ὑπάλληλος μὲ τὸν ξηρὸ μισθό του, τὴς εἴκοσι χιλιάδες;

— Ποῦ τὴς βρῆκε; πετάχτηκε ἡ Γιάνναινα. Ἀμ κεῖνα ποῦ...

Κι' ἔκαμε μὲ τὸ χέρι της τὸ νεῦμα τοῦ σουφρώματος.

—...Τὰ ξέχασες; Δὲ θυμᾶσαι τὸ δικαστικὸ κλητῆρα ποῦ τὸν ἔσπρωξε καὶ τοὔκλεισε τὴν πόρτα, κι' ἐκεῖνος βγῆκε στὸ δρόμο καὶ τὸν ἔκανε σκουπίδι φωνάζοντας: κλέφτες! παληανθρῶποι! ποῦ φάγατε τὸ δημόσιο καὶ κάνατε τὰ παλάτια ποῦ καθόσαστε!

Ἔπειτα ἡ γυναικάρα μὲ τὰ ἀνασκουμπωμένα μπράτσα ἄφησε τὸ σίδερο, ἔκανε τὸ σταυρό της καὶ εἶπε πειὸ σιγά

— Ὁ Θεὸς νὰ μὲ συχωρέση, Παναγία μου, δὲ θέλω τὸ κακὸ τοῦ κοριτσοῦ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ μὴν εἰπῶ καὶ τὸ σωστό· τέτοια χαραμοφαΐσματα δὲ βγαίνουνε σὲ καλό.

Εἶχα καθήσει σ' ἕνα σκαμνὶ ποῦ μοῦ εἶχε ἀδειάσει ἡ Γιάνναινα ὅταν ἐμπῆκα, δίχως νὰ διακόψῃ τὴν κουβέντα της, καὶ ἄκουγα τὴς τρεῖς γυναῖκες.

Ἔπειτα ἡ πλύστρα γυρίζει καὶ μοῦ λέει μ' ἕνα περιποιητικὸ γέλιο:

— Νὰ μὲ συχωρῇς ὁποῦ δὲ σοῦφερα τὰ ροῦχα. Τᾶχω ἕτοιμα, ἀλλὰ πέθαν' ὁ μπάρμπα Μανωλιὸς — ζωὴ σὲ λόγου σου — καὶ εἴχαμε σκοτοῦρες.

— Μπᾶ; πέθανε ὁ μπάρμπα Μανωλιός; Τὸν κακομοίρη! Πότε πέθανε;

— Ἀπόψε, ξημερώματα· καὶ τὸν ἀποθέσαμ' ἐδὲ πᾶ ὅσο ποῦ νἀρθοῦνε τὰ παιδιά του νὰ τόνε σηκώσουν.

Γυρίζω καὶ βλέπω στὴ γωνιὰ τὸν πεθαμένο Ἦταν ἕνας ἄσπρος σωρός, σὰν γιοῦκος, ἀπάνω σὲ σανίδες στηριγμένες σὲ τέσσερα σκαμνιά. Ἕνα σεντόνι ἐσκέπαζε τὸ λείψανο κι' ἕνα δεκάρικο κερί, κολλημένο στὸ σκαμνὶ τοῦ κεφαλιοῦ, ἐφώτιζε τὸν τελευταῖον ὕπνο τοῦ γέρου. Ἀλλὰ ἡ φλόγα τοῦ κεριοῦ δὲν ἐφαινότανε στὸν ἥλιο ποῦ ἔμπαινε ἀπὸ τὴ θύρα καὶ χυνόταν ἄφθονος κι' ἀνώφελος ἀπάνω στὸν νεκρό. Ἡ μυῖγες ἐπεριπατούσανε ψαχτὰ καὶ ἀνυπόμονα ἀπάνου στὸ σεντόνι. Ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο μπαῖναν ἡ φωνὲς τῶν παιδιῶν τῆς γειτονιᾶς, ποῦ ἔπαιζαν στὸ δρόμο, καὶ κάπου κάπου μιὰ γειτόνισσα περνοῦσε, στεκότανε στὸ χαμηλὸ παράθυρο, ρωτοῦσε ἂν πέθανε ὁ μπάρμπα Μανωλιός, ἔλεγε «ζωὴ σὲ λόγου σας», ἔπειτα ρωτοῦσε μὴν εἶδαν τὴν κατσίκα, καὶ τραβοῦσε νὰ τὴν εὕρῃ.

Τὸ φτωχὸ τὸ γέροντα! Λυπήθηκα. Τόνε θυμόμουν ποῦ τὸν ἔβλεπα νὰ περνᾷ τακτικά, ἀργά, γερμένος σ' ἕνα χοντρὸ κλαρὶ πειὸ ὑψηλὸ ἀπ' τὸ σαράβαλο κουφάρι του, ν' ἀνεβαίνῃ μὲ βόγγο τὸν ἀνήφορο, κουβαλῶντας τὸ καρβέλι ἀπὸ τὸ φοῦρνο. Ὅταν τόνε καλημέριζα, μουρμούριζε μιὰ καλημέρα χωρὶς νὰ ἰδῇ καὶ δίχως νὰ γνωρίζῃ ποιὸς τοῦ μίλησε. Ἔπειτα, στὰ τελευταῖα, δὲν ἠμποροῦσε πιὰ νὰ περπατήσῃ· ὅταν ἔκανε καλωσύνη, τὸν ἔβγαζαν στὴ θύρα καὶ σωριαζότανε χάμου στὸ πεζοῦλι, στὴ λιακάδα. Ὕστερα χειμώνιασε, κι' ὁ μπάρμπα Μανωλιὸς ἐκρεββατώθη. Δὲν ἔτρωγε, δὲν ἐμιλοῦσε, δὲν ἐσάλευε. Ἕνα πρωΐ τὸν βρῆκαν ξυλιασμένο. Κανένας δὲν κατάλαβε ἂν πέθανε ἢ ἂν ἔζοῦσ' ἀκόμα. Μόνον τὰ τέσσερα σκαμνιὰ μὲ τὴς σανίδες καὶ μὲ τὸ σεντόνι ἔπιαναν τὸν τόπο στὸ χαμόσπιτο.

Τὰ παιδιά του: ἡ μία καμαριέρα σ' ἕνα πλουσιόσπιτο, ὁ ἄλλος ἁμαξᾶς, τὸν ἔδερναν καὶ τὸν εἶχαν διώξει ἀπὸ τὸ σπίτι γιατὶ ἔπινε. Μιὰ μέρα πῆγε στὸ φίλο του τὸ Γιάννη — πρὶν νὰ πεθάνῃ ὁ καλόψυχος περιβολάρης, ὁ ἄντρας τῆς πλύστρας — κι' ἔκλαψε γιὰ τὴν ἀπονιὰ τῶν προκομμένων του παιδιῶν. Οἱ συμπονετικοὶ φτωχοὶ τὸν ἐλυπήθηκαν καὶ τοὔδωσαν μιὰ γωνιὰ στὸ σπίτι τους γιὰ νὰ κοιμᾶται κι' ἕνα κομμάτι ψωμὶ ἀπὸ τὸ λίγο ποῦ βρισκότανε. Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ὁ μπάρμπα Μανωλιὸς ἐδιορθώθη, πιοτὸ δὲν ἐξανάβαλε στὸ στόμα του, ἀλλὰ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ πειὰ γιὰ τὰ παιδιά του. Οὔτε κανένα κι' ἀπ' αὐτὰ ἐφάνηκε ποτὲ νὰ πάῃ νὰ ἰδῇ τί ἀπόγεινε ὁ γέρος. Σὲ δύο τρία χρόνια πέθανε ὁ Γιάννης, καὶ ἡ γυναῖκα του ἐκράτησε τὸ γέροντα γιὰ συντροφιὰ καὶ τὴν ψυχή της. Περάσαν ἄλλα τρία χρόνια ἀπὸ τὸν ἕνα θάνατο ὡς τὸν ἄλλο.

...Τοῦ κάκου ἐγύριζε ὅλη τὴν ἡμέρα ἕνας νοικάρης διπλανὸς γιὰ νὰ βρῇ τὸν ἁμαξᾶ ἢ τὴν καμαριέρα, καὶ νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ. Κανένα δὲν εὑρῆκε. Ἔμαθε πῶς ἡ θυγατέρα τοῦ μπάρμπα Μανωλιοῦ εἶχε παντρευτῆ ἐδῶ καὶ τρία χρόνια, καὶ οἱ ἁμαξάδες ποῦ ἐρώτησε γιὰ τὸν γυιό του τοῦ εἶπανε πῶς ἦτανε στὴ φυλακὴ γιὰ κάποιο φόνο.

Τότε ὁ γείτονας ἐπῆγε στὴν ἀστυνομία καὶ εἰδοποίησε πῶς ἕνας ἔρημος ἐπέθανε καὶ νὰ στείλουνε τὴ νεκροφόρα τῶν φτωχῶν κι' ἕναν παπᾶ, νὰ πάρουνε τὸ λείψανο.

Ε. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ

ΑΝΕΜΟΣΤΡΟΒΙΛΟΣ ΕΡΓΟΝ Δος RUTH ΜΙΛΛΕ

Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ*

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ

Βουλευτής.

Ἀγνοῶν τὸ ἀκριβὲς ποσὸν ὅπερ ἐτησίως θ' ἀποδίδεται ἐκ τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου Δομπόλη, ἀδυνατῶ νὰ εἴπω ὑμῖν ὁποῖον ἵδρυμα θεωρῶ μετὰ βεβαιότητος καὶ ὡς τὸ μᾶλλον ἀνάλογον πρὸς τοὺς πόρους οἵτινες θὰ διατίθενται. Ἀλλ' εἰκάζω ὅτι οἱ πόροι δὲν θὰ ἐπαρκῶσι πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν καὶ δευτέρου ὡς τὸ ὑπάρχον Πανεπιστημίου, ἂν τοιοῦτον ἤθελεν ὑποτεθῆ ἀναγκαῖον· λέγω καὶ πρὸς συντήρησιν, διότι οὐδεὶς ἐχεφρονῶν θὰ συμβουλεύσῃ τὸ Κράτος νὰ δαπανᾷ καὶ διὰ νέον Πανεπιστήμιον, ἀφοῦ τὸ ὑπάρχον ἀτελέστατα λειτουργεῖ ἐλλείψει κυρίως χρημάτων. Τὸ Κράτος σήμερον δαπανᾷ ἐτησίως ὑπὲρ αὐτοῦ 600 χιλιάδας δραχμῶν, εἰς ἃς δέον νὰ προσθέσετε ἑτέρας 250,000 δαπανωμένας ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ Πανεπιστημίου καὶ 150,000 δαπανωμένας ἐκ κληροδοτημάτων πρὸς εἰδικοὺς σκοπούς. Τοιαῦτας δαπάνας δὲν ἐπιτρέπει τὸ κληροδότημα Δομπόλη.

Ἀλλὰ μὴ ὄντος ἀναγκαίου δευτέρου Πανεπιστημίου, μηδ' ἐπαρκούντων ἄλλως τῶν τόκων τοῦ κληροδοτήματος, ἡ διάταξις τῆς διαθήκης ὑπὲρ ἱδρύσεως τοιούτου ἐν τῇ πρωτευούσῃ, τοῦ Καποδιστριακοῦ κατὰ τὸν διαθέτην Πανεπιστημίου, δὲν δύναται συμφωνότερον πρὸς αὐτὴν νὰ πραγματοποιηθῇ ἢ καθ' ἕνα, νομίζω, τῶν ἐφεξῆς δύο τρόπων.

Δύναται νὰ ἱδρυθῇ ἓν *Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον* ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἐν ἀρχῇ μὲν μόνον, βραδύτερον δὲ μετὰ παραρτημάτων καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος.

Τῶν Λαϊκῶν Πανεπιστημίων τὴν ἵδρυσιν ὑπαγορεύει καὶ ἐπιβάλλει κατ' ἐμὲ ἡ ἀνάγκη κυρίως τῆς διαδόσεως μεταξὺ τοῦ λαοῦ ὅλων ἐκείνων τῶν γνώσεων τῶν πρακτικῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν καὶ τὰ μέσα τῶν πλείστων βιοποριστικῶν ἔργων καὶ δι' ὧν κυρίως συντελεῖται σήμερον ἡ πρόοδος καὶ ἀσφαλίζεται ἡ εὐημερία τῶν λαῶν. Η κρατοῦσα γνώμη ὅτι μόνον εἰς τὴν ἐγκυκλοπαιδικῶς τελείως μεμορφωμένην νεολαίαν πρέπει νὰ παρέχεται ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις ἡ ἀνωτέρα ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευσις, καταδεικνύεται καθ' ἡμέραν, οὕτως ἀπολύτως ἐκφερομένη, καὶ ἄδικος καὶ ἄνισος καὶ ἐπιζήμιος. Τοὐναντίον λογικὸν καὶ δίκαιον εἶνε ὅπως καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευσις, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον σκοπεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν θεραπείαν τῶν μεγάλων ἀναγκῶν τοῦ σημερινοῦ λαοῦ, προσφέρεται ἐπαρκὴς καὶ ἀενάως ἐνήμερος εἰς πάσας τὰς πρακτικὰς προόδους τῶν ἐπιστημῶν καὶ προσφέρεται ἄνευ ἀπαιτήσεων μεγάλης ἐγκυκλοπαιδικῆς παρασκευῆς, εἰς πάσας τὰς τάξεις τοῦ φιλοπονοῦντος τὰς τέχνας λαοῦ. Μόνη δυσκολία εἰς τὴν διδασκαλίαν ταύτην τῶν χρησίμων τῷ βίῳ ἐπιστημῶν πρέπει ν' ἀναγνωρίζεται ἐκείνη μόνη, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν διδασκόντων νὰ κατανοηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀκροωμένων καὶ τὴν ἀδυναμίαν τούτων νὰ κατανοήσωσι τὰ διδασκόμενα ἐλλείψει τῆς δεούσης ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως. Πάσας τὰς ἄλλας τοιαύτας γνώσεις καθῆκον ἔχουσιν ἡ Πολιτεία καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ τῆς κοινωνίας τάξεις νὰ μεταδίδωσιν εἰς τὸν λαόν, ὅστις ὀρέγεται καὶ ἔχει ἀνάγκην αὐτῶν, καὶ νὰ μεταδίδωσι διὰ τῶν ἁρμοζόντων τρόπων καὶ μεθόδων. Εὐτυχῶς αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι περισσότερον τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν προσφέρονται εἰς εὔληπτον πρακτικὴν διδασκαλίαν διδομένην πρὸς μαθητὰς μὴ τελείως παρεσκευασμένους ἐγκυκλοπαιδικῶς. Ἀναγκαιότατα διὰ τοῦτο ἐν Λαϊκῷ Πανεπιστημίῳ τὰ μουσεῖα καὶ αἱ συλλογαὶ καὶ τὰ πρακτικὰ ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια καὶ αἱ εἰδικαὶ βιβλιοθῆκαι. Ὅ,τι τὸ δυσκολώτερον ἐν αὐτοῖς, εἶνε Καθηγηταὶ πλήρεις δραστηρίου ἐνθουσιασμοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἰδιοφυΐας ὑπὲρ τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ. Καθηγηταὶ μηχανικῶς ἀναγινώσκοντες τὰ τετράδια αὐτῶν ἢ ξηρῶς ἀναπτύσσοντες ἐπιστημονικὰ θέματα ξένα πρὸς τὸ ἀκροατήριον ἢ ἀνυπόμονοι καὶ πτωχαλαζόνες δῆθεν ἐπιστήμονες οὐδὲν ὠφελοῦσι. Τὰ λαϊκὰ Πανεπιστήμια εἶνε *προπαγόνδαι* μᾶλλον.

Τοιαῦτα Πανεπιστήμια, ὀργανωθέντα κατὰ διαφόρους τρόπους, λειτουργοῦν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιτυχῶς, ἀλλὰ πάντοτε ἐπωφελῶς. Διδασκαλία διὰ διαλέξεων ὀλίγον ὠφελεῖ. Ἀνάγκη μαθημάτων ἡρμοσμένων πρὸς εἰδικοὺς σκοποὺς καὶ πρὸς μαθητὰς μᾶλλον ἢ πρὸς ἀκροατὰς διδομένων. Ἀποσκοράκισις ἐξ αὐτῶν, ἐν ἀρχῇ τοὐλάχιστον, τῶν ἠθικοπολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν εἶνε μᾶλλον ἐπωφελὴς ἢ ἐπιβλαβής. Διὰ τῶν Λαϊκῶν Πανεπιστημίων πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ κυρίως ἡ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ πρὸς πρακτικοὺς σκοποὺς καὶ τοῦτο θ' ἀποβῇ ἡ μεγίστη τῶν εὐεργεσιῶν καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸ Ἔθνος, οὐ μόνον ὑπὸ ἔποψιν ὑλικήν, ἀλλὰ καὶ ἠθικήν.

Ἀλλ' ἂν τὸ ἔργον τοῦτο, διὰ τὸ καινοφανὲς καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἁρμοδίων ἀνδρῶν, δὲν ἐνθαρρύνῃ τὰς Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρωσσίας ὅπως προτιμήσωσιν μιὸ τό, τότε φρονῶ ὅτι ἀντὶ δευτέρου Πανεπιστημίου, ὅπερ ἀνωφελές, προτιμότερον ν' ἀνιδρυθῇ εἰς *Καποδίστριον Ἀκαδημίαν* μία τῶν Σχολῶν τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου ὡς οἱονεὶ δεύτερον Πανεπιστήμιον.

Ἡ Σχολή, ἥτις κατὰ τὴν γνώμην μου δέον νὰ ἐνισχυθῇ περισσότερον πάσης ἄλλης ὡς παρασκευάζουσα τὰς δυνάμεις καὶ τὰ μέσα τῆς σημερινῆς προόδου, ὧν παντελῶς σχεδὸν στερούμεθα ἐν Ἑλλάδι καὶ νῦν καὶ ἀνέκαθεν, εἶνε ἡ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Καποδίστριος Ἀκαδημία ταύτας διδάσκουσα καὶ ταύτας πληρέστερον καὶ εὐρύτερον μεταδίδουσα εἶνε τὸ ἀναγκαιότερον καὶ ταχέως θ' ἀποβῇ τὸ εὐεργετικώτερον εἰς τὸ Ἔθνος ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα.

Η Ἀκαδημία αὕτη διὰ τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων θέλει συνδέεσθαι ὡς καὶ νῦν πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ θέλει ἀποτελεῖ τὴν Σχολὴν τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν Ἐπιστημῶν αὐτοῦ Τὸ Κράτος διὰ τοῦτο καὶ ἡ περιουσία τοῦ Πανεπιστημίου θέλουν ἑξακολουθήσει δαπανῶσαι πρὸς συντήρησιν τῶν σημερινῶν ἑδρῶν αὐτῆς, τῶν εἰδικῶν μουσείων καὶ ἐργαστηρίων καὶ φροντιστηρίων ὡς καὶ σήμερον, ἐκτὸς ἂν οἱ τόκοι τοῦ κληροδοτήματος Δομπόλη ἀρκῶσιν οὐ μόνον πρὸς συντήρησιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἐλλειπουσῶν νῦν ἑδρῶν καὶ συλλογῶν καὶ ἐργαστηρίων καὶ φροντιστηρίων ὅσας ἀπαιτεῖ Ἀκαδημία προωρισμένη νὰ περιλάβῃ βαθμηδὸν μίαν ἡμέραν πάντας τοὺς κλάδους τῶν φυσικοχημικῶν καὶ τῶν μαθηματικῶν καὶ μηχανικῶν καὶ ζωϊκῶν ἐπιστημῶν. Πλεῖστα μαθήματα δι' ἃ μάλιστα μάτην ὁ Ἕλλην φοιτητὴς θ' ἀνεζήτει συγγράμματα ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ ἢ διδάγματα ἐν τῷ τόπῳ, δὲν διδάσκονται ἤδη ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ τοῦ Πανεπιστημίου οὔτε ἀπὸ τῆς ἕδρας οὔτε ἐν ἐργαστηρίοις πρὸς βλάβην καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, μὴ δυναμένης ν' ἀναζητῇ ἐπιστημονικὰς ἀληθείας καὶ ἀποδείξεις δι' ἐρευνῶν καὶ πειραμάτων ὡς ἀλλαχοῦ, καὶ πρὸς βλάβην τῶν σπουδαστῶν ἀτελῶς διδασκομένων καὶ ἀσκουμένων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἧς τὴν διδασκαλίαν ἐπαγγέλλεται ἡ πολιτεία.

Συμπληρουμένη καὶ τελειοποιουμένη διὰ περισσοτέρων μέσων ἡ Σχολὴ τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ οὖσα τὸ ἀνώτατον θεωρητικὸν μόνον Διδασκαλεῖον αὐτῶν, ἀλλὰ πρέπει νὰ καταστῇ βαθμηδὸν τὸ ἀνώτατον Διδασκαλεῖον καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἰς σπουδαιοτάτους κλάδους τῆς βιοποριστικῆς ἐργασίας τοῦ Ἔθνους. Τοιαύτη διδασκαλία δὲν θὰ ἦνε βεβαίως ἡ τεχνικὴ ἢ ἐπαγγελματικὴ διδασκαλία τῶν εἰδικῶν Σχολῶν, ἀλλ' ἡ εἰσήγησις καὶ ἡ μύησις εἰς τὰς ἐφαρμογὰς τῶν ἐπιστημῶν ἐν ταῖς τέχναις. Οὕτως ἡ Καποδίστριος Ἀκαδημία θὰ καταστῇ ἡ πηγὴ ἐξ ἧς θὰ μεταδίδωνται εἰς τὸν λαὸν οὐ μόνον αἱ θεωρητικαί, ἀλλὰ καὶ αἱ πρακτικαὶ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις, αἵτινες σήμερον κατεργάζονται τὴν ἰσχὺν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν πεπολιτισμένων λαῶν.

Ἡ τάσις ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις εἶνε ὑπὲρ ἐπεκτάσεως τοῦ ἔργου τῶν Πανεπιστημίων. Ταῦτα δὲν πρέπει νὰ ἦνε προσιτὰ εἰς τὸν στενὸν κύκλον ἐκείνων μόνον ὅσοι χάριν τοῦ διπλώματος ἢ τῶν ἐλευθερίων λεγομένων ἐπαγγελμάτων σπουδάζουσιν ἐν αὐτοῖς καὶ δοκιμαζόμενοι ἀνακηρύττονται διδάκτορες. Ταῦτα πρέπει νὰ ἦνε προσιτὰ καὶ εἰς ἐκείνους οἵτινες, ἐνῶ ἔχουσιν ἀνάγκην, διψῶσι διδασκαλίας καὶ φώτων ἐπιστημονικῶν καὶ τελειοποιήσεων καὶ ἀνακαλύψεων ὠφελίμων αὐτοῖς ἐν τοῖς ἔργοις ἅτινα ἐμπειρικῶς μόνον μετέρχονται, χωρὶς νὰ δύνανται ν' ἀποβλέψωσιν εἰς ἐπιστημονικὸν δίπλωμα. Διὰ τοιαύτης ἐπεκτάσεως πανεπιστημιακῆς μεταδίδονται συστηματικαὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ πρακτικαὶ γνώσεις. Βεβαίως τοιαύτας μεταδίδει καθ' ἡμέραν καὶ ὁ τύπος, ἀλλ' οὐχὶ συστηματικῶς, δι' ὅπερ καὶ ἀνεπαρκὴς ἡ ὠφέλεια. Ἡ Καποδίστριος Ἀκαδημία θὰ μεταδίδῃ συστηματικὰς τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις καὶ διὰ τοῦτο θὰ ὠφελῇ καὶ θὰ μορφώνῃ καλλιτέρους τοὺς σήμερον ἐμπειρικοὺς ἐπαγγελματίας, ἔχουσα περισσότερον πάσης ἄλλης τὰ πρὸς τοῦτο μέσα καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐνασχοληθῇ Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τοῦ προσθέτου αὐτοῦ σκοποῦ ἐνισχυομένη διὰ τοῦ κληροδοτή-

* Συνέχεια ἀπὸ σελίδος 38.

ματος Δομπόλη ἡ Σχολὴ τῶν Φυσικομαθηματικῶν Ἐπιστημῶν θ' ἀναδειχθῇ ἡ ἰσχυροτέρα καὶ ὠφελιμωτέρα ἐκπαιδευτικὴ δύναμις ἔν τε τῷ ἐλευθέρῳ καὶ τῷ μὴ ἐλευθέρῳ Ἔθνει.

Ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῆς προτάσεως ταύτης δύνανται νὰ μελετηθῶσι καὶ ἀσφαλισθῶσι πλεῖστα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, ἀλλ' οὐ τοῦ παρόντος.

Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Ἐθν. Πανεπιστήμιον.

Μὲ ἐρωτᾶτε «*τί εἴδους* πανεπιστήμιον πρέπει νὰ ἱδρυθῇ» ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Δομπόλη, καὶ ἂν ἔχωμεν ἀνάγκην δευτέρου *ὁμοίου* πρὸς τὸ ὑπάρχον, ἢ ἄλλου ἄλλης φύσεως ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου, καὶ ὁποίου», προσθέτετε δὲ ἀκόμη καὶ ἄλλο ἐρώτημα «καὶ εἰς ποίαν πόλιν, εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ ἄλλοῦ»; Πρῶτον μὲν ἐγὼ ἑνὸς μόνον εἴδους πανεπιστήμια γνωρίζω, τὰ *πανεπιστήμια*, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἶναι *ὅμοια* ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὸ ἡμέτερον. Ἴσως λοιπὸν θὰ ἐτίθετο κάλλιον τὸ ἐρώτημα οὕτω· «Πρέπει νὰ ἱδρυθῇ καὶ δεύτερον πανεπιστήμιον, ἢ πρέπει μᾶλλον νὰ ἱδρυθῇ ἄλλο ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον»; Ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ μὴ εἶναι οὔτε πολυτεχνεῖον, διότι καὶ πολυτεχνεῖον ἔχομεν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι καὶ ἄλλα ἐκπαιδευτήρια θὰ ἀποκλεισθοῦν ἀκόμη, διότι, χάρις εἰς τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ Μαρασλῆ, καὶ ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικήν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἀκαδημίαν μετ' ὀλίγον θὰ ἀποκτήσωμεν, καὶ Ὠδεῖον ἔχομεν, καὶ γεωργικὰς σχολὰς ἔχομεν, καὶ ὅλα, δόξα τῷ Θεῷ, τὰ ἔχομεν. Πῶς τὰ ἔχομεν, δὲν θέλω τώρα νὰ ἐξετάσω.

Καὶ τὸ ἂν ἐπαρκῇ τὸ ὑπάρχον πανεπιστήμιον, εἶναι ἐπίσης ζήτημα, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι εὔκολος ἡ ἀπόκρισις, διότι, ὅπως ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, εἶναι ἐπίσης σχετικὸν καὶ τοῦτο, καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀντιλήψεως, τὴν ὁποίαν δυνατόν τις νὰ ἔχῃ περὶ τῆς προσηκούσης λειτουργίας τοῦ ἱδρύματος. Ἐγὼ λόγου χάριν φρονῶ, ὅτι ἡ ἀραίωσις τῶν φοιτητῶν θὰ συνετέλει οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας, ὅ ι ἡ ἵδρυσις ἑνὸς δευτέρου ἐπιστημονικοῦ κέντρου θὰ συνεπήγετο τὴν ἅμιλλαν, ἥτις ἔχει πάντοτε σημαντικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν, ὅτι ἡ ἀνάστασις τῆς παλαιᾶς Ἰονίου ἀκαδημίας ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Καποδίστρια, ἡ ὁποία ἀκαδημία ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐπιστημονικὸς φάρος ὁ φωτίσας τὸ ἡμέτερον ἔθνος, κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐπορεύετο ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, θὰ εἶχε, διὰ πολλοὺς λόγους, ὧν ἡ ἀνάπτυξις δὲν εἶναι ἔργον τοῦ παρόντος, σωτήρια ἀποτελέσματα. Ἀλλ' εἶναι ταῦτα δυνατά; Ἔχομεν τοὐλάχιστον τὸ ἀπολύτως ἀναγκαῖον πρὸς τοῦτο διδακτικὸν προσωπικόν; Ἀλλὰ μήπως ἔχομεν τὸ κατάλληλον προσωπικὸν καὶ δι' ἄλλης φύσεως ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον;

Ἀλλὰ δὲν νομίζετε, φίλε κύριε Μιχαηλίδη, ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ σκεφθῶμεν πῶς θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ συμβιβάσωμεν τοὺς ὅρους τῆς διαθήκης πρὸς τὰ παρόντα πράγματα, διὰ νὰ μὴ ἀπαντήσωμεν ἄλλας δυσκολίας; Ἡ διαθήκη λέγει·

«Εἰς τὴν ὁρισθεῖσαν ἐποχήν, δηλονότι τῷ 1906, ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις θέλει φροντίσῃ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς πρὸς μεταφορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁλοκλήρου τοῦ κεφαλαίου τούτου (τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ἀνωτέρω) μετὰ καὶ τῶν τόκων, πρὸς ἀνίδρυσιν *ἐν Ἀθήναις*, ἢ ἐν οἱαδήποτε ἄλλῃ πόλει, ἥτις ἔσται πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος τῷ 1906, *πανεστημίου* ὀνομασθησομένου *Καποδιστριακοῦ*».

Τὸ νὰ συμβιβασθῶσιν οἱ ὅροι οὗτοι πρὸς τὰ ὑπάρχοντα πράγματα, ὥστε *νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ὅσον ἐνδέχεται ὀλιγώτερον ἀπὸ τῶν διατάξεων καὶ τῆς θελήσεως τοῦ ἀειμνήστου Δομπόλη*, νὰ μὴ ἀπαντήσωμεν δὲ ἄλλας δυσκολίας, εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὄχι μὲν καὶ πολὺ εὔκολον, ἀλλ' εἶναι ὅμως ὁ μόνος τρόπος, ὁ ὁποῖος ἐνδεικνύεται ἀναποδράστως.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων, πρέπει πάντως νὰ ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἑξῆς σημαντικὴ περικοπὴ τῆς διαθήκης· «Ὧν εὐτυχῶς ρῶσσος ὑπήκοος, παραχωρῶ *ἴσην ψῆφον* τῇ τε Αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει καὶ τῇ Ἑλληνικῇ πρὸς *λύσιν ὅλων τῶν ζητημάτων τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ Πανεπιστημίου*, πρὸς τὴν ἀγορὰν τῶν ἀκινήτων, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο μνεία, πρὸς διευθέτησιν τῆς κατοχῆς τῶν ἀκινήτων τούτων, τὴν ἐπιτήρησιν τῆς δικαίας καὶ πρεπούσης χρήσεως τῶν εἰσοδημάτων τῶν κτημάτων τούτων, ὡς καὶ τοῦ ὅλου κεφαλαίου, πρὸ πάντων δὲ πρὸς συντήρησιν τοῦ πανεπιστημίου καὶ *τὸν ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ὀργανισμὸν καθ' ἅπαντα τὰ μέρη*, ὥστε ἡ ἐν αὐτῷ παίδευσις τῆς νεολαίας νὰ διευθύνηται ὠφελίμως καὶ νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἁγίας Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν».

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ν. ΦΛΟΓΑΪΤΗΣ

Σπεύδω νὰ ἀποκριθῶ εἰς τὴν ἐπιστολήν σας τῆς 11 ἐνεστῶτος μηνός. Ἄλλοτέ ποτε τὰ κυριώτατα ἔργα τῶν νῦν κατοίκων τῆς Εὐρώπης, δηλονότι τὰ βιομηχανικά, ἐθεώρουν οἱ λαοί, καὶ δὴ καὶ αὐτοὶ οἱ μᾶλλον πεπολιτισμένοι, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, ὡς ἔργα κατώτερα ἑαυτῶν. Ἐνῷ ὁ πλοῦτος ἀναμφισβητήτως εἶναι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πρὸς συντήρησιν τῶν ἐθνῶν καὶ πρὸς τελείωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, αἱ πλουτολογικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ πρὸς αὐτὰς ἀναποσπάστως συνεχόμεναι βιοτεχνικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ ἐπιστῆμαι ὑπελαμβάνοντο μέχρι πρό τινος παντελῶς δευτερεύουσαι ἢ καὶ ὅλως πάρεργοι· ὑπὸ τὸ κράτος δὲ τῆς δοξασίας ταύτης εἰς τὰ Πανεπιστήμια πρὸ ὀλίγων ἔτι μόλις δεκαετηρίδων ἦν πάντη ἄγνωστος ἡ διδασκαλία τῆς Πλουτολογίας καί, ἔτι μᾶλλον, τῶν πρὸς τὴν ἐπιστήμην τοῦ πλούτου συνδεομένων πρακτικῶν ἐπιστημῶν. Ἀλλ' ἐν τοῖς νῦν χρόνοις οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ ὅτι ἀδύνατον ἀποβαίνει εἰς ἔθνος τι νὰ ἀνυψωθῇ εἰς περιωπήν, ἐὰν δὲν ἀποκτήσῃ πρότερον πρακτικὴν ἱκανότητα, ἐὰν δὲν αὐξήσῃ τοὺς πόρους καὶ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ἀσφαλίσῃ τὴν ὑλικὴν αὐτοῦ ὕπαρξιν. Θεωρεῖται μάλιστα νῦν οἱονεὶ ἀξίωμα ὅτι διὰ μόνης τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ δύναμις προάγονται, ἡ ἐλευθερία ἀκμάζει, ἡ ἐθνικὴ αὐτονομία ἀσφαλίζεται. Εἶναι τανῦν πασίδηλον ὅτι πρῶτον μὲν ἡ γεωργία, ἧς «οὐδ' οἱ πάνυ μακάριοι δύνανται ἀπέχεσθαι» κατὰ τὸν Ξενοφῶντα, κατὰ πάντα ἀνεμορφώθη διὰ τῆς πρακτικῆς τῶν ἐπιστημῶν ἐφαρμογῆς Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἡ βιομηχανία ἐποιήσατο νέας δυνάμεις ὡς ἄλλος Ἀνταῖος δι' αὐτῆς. Ἀπὸ ἡμίσεως δὲ αἰῶνος καὶ πλέον κατηρτίσθησαν καὶ καταρτίζονται ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, οἷον ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Βελγίῳ, ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ κτλ. καὶ *σχολεῖα ἀνωτέρας εἰδικῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ ἀνωτέρας πρακτικῆς ἐκπαιδεύσεως*, καὶ πανεπιστήμια ἄλλως ὀνομαζόμενα, (οἷον Γεωργικὸν Πανεπιστήμιον κτλ.), ἐν οἷς μορφοῦνται δι' εὐρείας καὶ συστηματικῆς ἐπιστημονικῆς ἐκπαιδεύσεως ἄνδρες δυνάμενοι νὰ ἐφαρμόσωσι τὴν θεωρίαν εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ἐθνικῆς φιλοπονίας.

Διὰ τοῦτο, προκειμένης τῆς συστάσεως δευτέρου πανεπιστημίου, φρονῶ ὅτι ἀνταποκρινόμεθα κατὰ πάντα εἰς τὸν εὐγενῆ πόθον τοῦ μακαρίτου Δομπόλη, φροντίζοντες περὶ τῆς συστάσεως Πανεπιστημίου γεωργικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ, οὗ τὴν ἀνάγκην ὑπέδειξεν ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου εἰς τὰς πολιτείας ὁ βιομηχανικὸς βίος τῶν νεωτέρων ἐθνῶν. Ἀλλ' ἀνταποκρινόμεθα, νομίζω, ἐνταῦτῷ καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μεγαλοφυοῦς ἀνδρός, ὃ κατὰ τὴν ἀξίωσιν τοῦ φιλογενεστάτου διαθέτου πρόκειται νὰ φέρῃ τὸ ἀνεγερθησόμενον Πανεπιστήμιον, τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, ὅστις, καθὰ προκύπτει ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἐκφερομένων δοξασιῶν καὶ ἐκ τῶν συστηματικῶν εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου κυβερνητικῶν καὶ διοικητικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν, ἐπρέσβευεν ἀκραδάντως ὅτι πρὸ παντὸς ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Ἑλλάδι ἔδει νὰ στραφῇ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν μέσων τῆς αὐξήσεως τῶν ἑλληνικῶν προσόδων διὰ τῆς εὐστόχου χρήσεως τῆς ἐργασίας καὶ τῶν κεφαλαίων, διὰ τῆς παραδοχῆς ὀργάνων καὶ μεθόδων ἐντελεστέρων, διὰ τῆς ἐκπτώσεως τῶν τόκων, τῆς παγιώσεως τῆς δημοσίας πίστεως, τῆς βελτιώσεως τοῦ φορολογικοῦ συστήματος καὶ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας.

Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

Διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν

Ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων, τὰ ὁποῖα εἴχετε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἀπευθύνητε, προθύμως παρέχω ὑμῖν τὴν ἑξῆς γνώμην μου:

Πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν δευτέρου Πανεπιστημίου, οὔτε ἀνάγκη ὑφίσταται, οὔτε δυνάμεις ἐπιστημονικαὶ ὑπάρχουν, οὔτε τὸ κληροδότημα Δομπόλη μόνον ἐπαρκεῖ.

Ἡ ἵδρυσις ἄλλου ἐκπαιδευτηρίου, διαφόρου φύσεως, ἀντίκειται εἰς τὴν διαθήκην, συνεπῶς εἶναι ἀδύνατος.

Τὸ μόνον, ὅπερ νομίζω χρήσιμον καὶ οὐχὶ ἀντίθετον πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ δωρητοῦ, εἶναι ἡ βελτίωσις τοῦ ὑπάρχοντος Πανεπιστημίου, διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν δύο πρακτικῶν Σχολῶν αὐτοῦ, τῆς Φυσικομαθηματικῆς καὶ τῆς Ἰατρικῆς, ὧν ἡ καρποφόρος λειτουργία εἶναι ἀδύνατος ἄνευ σπουδαίας ὑλικῆς ἀρωγῆς πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν τῶν ἀναγκαίων ἐργαστηρίων, μουσείων καὶ λοιπῶν παραρτημάτων αὐτῶν. Πρὸς τήρησιν τῆς διαθήκης αἱ Σχολαὶ αὗται δύνανται νὰ ἀποτελέσωσι τὸ *Καποδιστριακὸν* τμῆμα τοῦ *Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου*, αἱ δὲ λοιπαὶ τρεῖς τὸ ἕτερον, εἰς ὃ ἂς δοθῇ οἷον ὄνομα ἤθελε κριθῇ κατάλληλον.

[Αἱ λοιπαὶ γνῶμαι εἰς τὸ προσεχές].

ΕΘΝΙΚΟΙ ΘΡΗΝΟΙ

Τὴν πτῶσιν τῆς Βασιλευούσης καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτῆς προμάχου, τοῦ παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Ρωμανοῦ πεσόντος Παλαιολόγου, ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἐπακολουθήσαντα δεινά, ἐθρήνησεν ἡ δημοτική μας Μοῦσα δι' ᾀσμάτων, ἅτινα εἰσέτι ἐπιζῶσι παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, προσφιλῶς ὑπ' αὐτοῦ ψαλλόμενα μετὰ μέλους ἀληθῶς γοεροῦ. Δημώδεις [1] δὲ θρήνους, ἀναφερομένους εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐκείνας συμφοράς, προχείρως δύνατται κανεὶς νὰ εὕρῃ ἐν τῇ συλλογῇ τῶν δημοτικῶν μας ᾀσμάτων τοῦ *Passow* [2], ὅπου περιελήφθησαν καὶ οἱ εἰς ἀρχαιοτέρας συλλογὰς περιεχόμενοι, καὶ παρὰ τῷ *Émile Legrand* [3], οἵτινες πολλάκις ἐκεῖθεν ἀνεδημοσιεύθησαν εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἄλλα δημοσιεύματα.

Ἐπίσης ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ κ. *Χρ. Χριστοβασίλη* [4], ὑπὸ τὸν τίτλον *Βασιλικὸς κύκλος*, ἐδημοσιεύθησαν πέντε εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναφερόμενα δημώδη ᾄσματα, οἰκτρῶς καὶ κακοζήλως παραχαραγμένα, ὡς ἀπέδειξεν ὁ καθηγητής μου κ. *Πολίτης* [5].

Τέλος πολύτιμον διὰ τὸ αὐτὸ βαρυσήμαντον γεγονὸς ἐθνικὸν θρῆνον ἀπεθησαύρισεν ἐκ Σινασσοῦ καὶ Μαλακοπῆς τῆς Καππαδοκίας ὁ κ. *Γ. Παχτίκος* [6], εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν καὶ τὴν διάσωσιν τῆς μελῳδίας αὐτοῦ καθὼς καὶ τόσων ἄλλων δημοτικῶν τραγουδιῶν.

Εἰς τοὺς ἐθνικοὺς τούτους θρήνους ἔχω κ' ἐγὼ νὰ προσθέσω δύο ἄλλους, περισωθέντας ἐν χειρογράφοις, οὐσιωδῶς δὲ τῶν ἐκδεδομένων παραλλάσσοντας.

Α'.

Σημαίνει ὁ Θιός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ [οὐράν[ια],
σημαίνει κ' ἡ Ἁγιὰ Σουφιά, τὸ μέγα [Μοναστῆρι],
μὲ τετρακόσια σήμανδρα, μὲ ξῆντα δυὸ καμπάνες,
κάθε καμπάνα καὶ πα[πᾶ]ς, κάθε παπᾶς καὶ [διάκος.
Δεξιὰ μεριὰ τῆς ἐκκλησιᾶς στέκεται ὁ βασιλέας,
ζερβιὰ μεριὰ τῆς ἐκκλησιᾶς στέκονται οἱ γεράρχαι,
κι' ὁ Πατριάρχης ἐχτελεῖ τὴν λειτουργιὰν τὴν θεία,
καὶ ψάλλουν τὸ χερουβικὸ καὶ τὴν τιμιωτέρα.
Φωνίτζα 'ρθε 'φ' τοὺς οὐρανοὺς κι' ἀπ' Ἀρχαγ- [γέλου στόμα
νὰ πάψουν τὸ χερουβικὸ [καὶ τὴν τιμιωτέρα],
'τ' ἡ Πόλη θὰ παραδοθῇ 'ς Ἀγαρηνῶνε χέρια.
Τότε φωνάζει ὁ βασιλιᾶς μαζὶ κι' ὁ Πατριάρχης:
Γιὰ μεταλάβετε παιδιὰ καὶ ζῶστε τ' ἅρματά σας.
Θέ μου καὶ κάμε ἔλεος, λυπήσου μας τοὺς μαύ- [ρους.

Β'.

Βουλιέμαι νὰ ξενιτευθῶ, βουλιέμαι νὰ μισέψω,
Κι' ὅσα βουνὰ καὶ ἂν διαβῶ καὶ κάμπους ἂν [περάσω,
Οὔλα θὲ νὰ τὰ χαιρετῶ καὶ θὰ τοὺς παραγγέλλω:
Βουνά μου μὴ χιονίσετε, κάμποι μὴ παχνιασθῆτε,
Κι' ἐσεῖς χελιδονάκια μου κρυφὰ σᾶς παραγγέλλω:
Σύρτε μαντᾶτα 'ς τὴν Βλαχιά, 'ς τὸ μέγα Σα- [λονίκι,
Πῆραν τὴν Πόλη, πήρανε τὴν ξακουσμένη χώρα,
Πῆραν καὶ τὴν Ἁγιὰ Σοφιά, τὸ μέγα μοναστῆρι.
Ποῦειχε τριακόσια σήμαντρα κι' ἑξῆντα τρεῖς [καμπάνες,
Ποῦειχε τὲς χίλιες Καλογριές, τοὺς μύριους κα- [λογέρους,
Πῆραν τὸν διάκον τὸν μικρὸν καὶ τὸν παπὰν [τὸν μέγαν,
Σκλαβώσανε τοὺς χριστιανούς.

Τὸν πρῶτον θρῆνον ἀνεῦρον ἐπὶ παραφύλλου τιλφοβρώτου Τυπικοῦ [1] ἐν τῇ μονῇ τῆς Μαλεβῆς τῆς Κυνουρίας κατὰ τὸ θέρος 1903. Εἶναι γραμμένος καταλογάδην βαναυσότατα, ἄνευ στίξεως καὶ τόνων καὶ μετὰ φρικτῶν ἄλλων ἀνορθογραφιῶν, ἀρχομένου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐθεώρησα ὁλωσδιόλου ἄσκοπον νὰ σημειώσω τὰς ἀνορθογραφίας τοῦ χειρογράφου, ἃς εἶναι ὅμως βέβαιος ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἐφύλαξα μετὰ σχολαστικότητος ὅ,τι δύναται νὰ ἐνδιαφέρῃ τὴν φωνητικήν. Ἀληθῶς δὲ ἄξιοι σημειώσεως εἶναι οἱ τύποι *θιὸς* (στ. 1) καὶ *γεράρχαι* (στ. 6). Τὰ ἐντὸς ἀγκυλῶν εἶναι ἰδικαί μου προσθῆκαι ἐλλειπόντων ἐν τῷ χειρογράφῳ γραμμάτων, συλλαβῶν, λέξεων ἐξ ἀμελείας τοῦ γράψαντος.

Τὸν δεύτερον θρῆνον ἀπέσπασα ἐκ πραγματείας ἀνεκδότου περὶ τῆς *Πελοποννησιακῆς Παιδείας*, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, γραφείσης ὑπὸ τοῦ λογίου Ἀγωνιστοῦ *Ἰωάννου Λαμπροπούλου* ἐκ Παγκρατίου τῆς Λευκασίας. Τὴν πολυτιμοτάτην αὐτὴν πραγματείαν, ἥτις καί τινα δημοτικὰ τραγούδια περιέχει, ἔθεσαν ἀπὸ μηνῶν εἰς τὴν διάθεσίν μου αἱ δεσποινίδες θυγατέρες τοῦ μακαρίτου βουλευτοῦ Καλαβρύτων Ὀδυσσέως Λαμπροπούλου.

Ὁ Ἰωάννης Λαμπρόπουλος γράφει τὸ ᾄσμα ὡς ἤδετο, μετὰ τῆς ἐπῳδῆς *Ἀηδονάκι μου, κλάψετε μάτια μου* εἰς τοὺς πρώτους ἓξ στίχους καὶ *Ἀηδονάκι μου, κλάψετε Χριστιανοὶ* εἰς τοὺς λοιπούς. Δυστυχῶς ὅμως δὲν διατηρεῖ τὴν δημοτικὴν προφοράν, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης.

Ἐν τέλει σημειοῖ περὶ τοῦ θρήνου, τὸν ὁποῖον μᾶς περιέσωσε, τὰ ἑξῆς: «Τὸ ἐλεγεῖον τοῦτο ψαλλόμενον ὑπὸ τῶν ἐμῶν Πατριαρχῶν δι' ὅλως ἰδιοτρόπου καὶ πενθίμου μέλους κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Ἀποκρέω ἑκάστου ἔτους, ἐναλλὰξ μετὰ τῶν Προμητόρων, εἰς μίαν οἰκίαν κατ' ἔθος πάτριον πρὸς τὸ ἀποκρεῦσαι πάντων τῶν συγγενῶν συναγομένων, ἐνθυμοῦμαι καλῶς ὅτι συνεκίνει τούτους εἰς δάκρυα κρουνηδὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ῥέοντα, ἐν οἷς σχόλιά τε καὶ ἄλλα διάφορα σχετικὰ διηγήματα περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως χώραν μεταξὺ αὐτῶν ἐλάμβανον, ἅτινα πάντοτε ἔλεγον εἰς τὴν βεβαίαν...» ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν μας πόθων καὶ εὐχῶν.

ΝΙΚΟΣ ΒΕΗΣ

ΧΕΙΜΩΝ — ΕΡΓΟΝ Κ. ΚΟΡΟΒΙΝ

---

[1] Πλὴν τῶν δημοτικῶν διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρήνων ἔχομεν καὶ ἐμμέτρους τοιούτους ποιηθέντας ὑπὸ λογίων, περὶ τῶν ὁποίων ἐπραγματεύθη ἐσχάτως ὁ κ. *Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς* ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift*, τόμ. XII (1903), σ. 267 κ. ἑ.

[2] Popularia carmina Graeciae recentioris Lipsiae 1860, σελ. 145 κ. ἑ., ἀριθ. CXCIV-CXCVIII.

[3] Recueil de Chansons populaires Grecques. Paris 1874, σ. 74 κ. ἑ.

[4] Ἑταιρεία Ἑλληνισμὸς — Ἐθνικὰ ᾄσματα. Ἔκδοσις Β' ἐν Ἀθήναις σ. 13 κ. ἑ.

[5] Ἐν τῇ ἐφημ. «Ἀθῆναι» 10-12 καὶ 16 Ἰουν. 1903.

[6] Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*: Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλλ. λαοῦ. Παραδόσεις. Μέρος Β'. Ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 688.

[1] Τῆς ὑπὸ *Μάρκου Ἱερέως Μαρᾶ* τοῦ *Κρητὸς* ἐκδόσεως *Ἐνετίησιν* 1685. — Πρβλ. *É. Legrand* Bibliographie Hellénique du dix septième siècle. Τόμ. Β', σελ. 427.

ΟΙ ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ*

Δὲν ἠξέρω πῶς θὰ τελείωναν ὅλα αὐτὰ χωρὶς μία περίστασι ποῦ ἔγινε ἀφορμὴ ν' ἀλλάξουν τὰ πράγματα. Ἕνα βράδυ, τὴν ὥρα ποῦ ἡ μητέρα μου ἦτον στῆς Ἄννας Φεδορόβνας, πῆγα στὸ δωμάτιο τοῦ Ποκρόβσκυ. Ἤξερα πῶς δὲν ἦτον ἐκεῖ· καὶ δὲν ἠξέρω μὰ τὴν ἀλήθεια πῶς μοῦ ἦλθε ἡ ἰδέα νὰ τὸ κάμω. Ποτὲ δὲν εἶχα πατήσει τὸ πόδι μου στὴν κατοικία του, μολονότι, ἕνα χρόνο τώρα, κατοικούσαμε πλάϊ-πλάϊ. Ἡ καρδιά μου κτυποῦσε τόσο δυνατά, τόσο δυνατά, ποῦ νόμιζα πῶς θὰ σπάσῃ. Ἔρριξα τριγύρω μιὰ ματιὰ περίεργη. Τὸ δωμάτιο τοῦ Ποκρόβσκυ ἦτον πολὺ φτωχικὰ ἐπιπλωμένο καὶ ἀκατάστατο. Στοὺς τοίχους ἦταν προσαρμοσμένα πέντε μεγάλα ράφια γεμᾶτα ἀπὸ βιβλία. Χαρτιὰ ἐπάνω στὸ τραπέζι καὶ στὴς καρέκλες. Ὅλο βιβλία καὶ χαρτιά! Μιὰ φοβερὴ ἰδέα μοῦ ἦλθε, ποῦ μοῦσχισε ἀληθινὰ τὴν καρδιά. Σκέφθηκα πῶς ἡ φιλία μου, ἡ ἀγάπη, γι' αὐτὸν δὲν εἶχε μεγάλη ἀξία. Ἦτον πεπαιδευμένος, ἐνῶ ἐγὼ ἤμουν τίποτε, τίποτε δὲν ἤξερα, τίποτε δὲν εἶχα διαβάσει, οὔτε ἕνα βιβλίο... Ἔρριξα μιὰ φθονερὴ ματιὰ ἐπάνω στὰ βιβλία. Μ' ἔπιασε μιὰ λύπη, ἕνα πεῖσμα, σὰν λύσσα. Τὴν ἴδια στιγμὴ ἀποφάσισα νὰ διαβάσω τὰ βιβλία τοῦ Ποκρόβσκυ, νὰ τὰ διαβάσω ὅλα, ὅλα, καὶ ὅσο δυνατὸν γρηγορώτερα. Δὲν ἠξέρω γιατί, ἐνόμιζα ἴσως πῶς μανθάνοντας ὅλα ὅσα ἤξερε ἐκεῖνος, θὰ ἄξιζα περισσότερο τὴ φιλία του. Ἐπλησίασα βιαστικὰ τὴν πρώτη σειρὰ τῶν βιβλίων· χωρὶς νὰ σκεφθῶ, χωρὶς νὰ διστάσω, ἅρπαξα ἕνα βιβλίο, — ἕνα παλιὸ σκονισμένο βιβλίο, — καὶ πότε κόκκινη, πότε χλωμή, τρομασμένη τὸ πῆρα στὸ δωμάτιό μου νὰ τὸ διαβάσω τὴ νύκτα, μὲ τὸ φῶς τῆς κανδήλας, ὅταν θ' ἀποκοιμώτανε ἡ μητέρα μου.

Μὰ τί ἀπογοήτευσις, ὅταν τὸ ἄνοιξα καὶ εἶδα πῶς ἦτον ἕνα παμπάλαιο βιβλίου λατινικό, μισοφαγωμένο! τὰ Ἐπέστρεψα ἀμέσως, καὶ μόλις ἅπλωσα τὸ χέρι νὰ βάλω τὸ βιβλίο στὴ θέσι του, ἄκουσα στὸν διάδρομο βήματα ποῦ πλησίαζαν. Τὰ βιβλία σ' ἐκεῖνο τὸ ῥάφι ἦταν τόσο πυκνά, ποῦ ἅμα πῆρα τὸ καταραμένο ἐκεῖνο παλιόβιβλο, τὸ κενὸν ποῦ μόλις ἐσχηματίσθη, τὸ γέμισαν τὰ ἄλλα βιβλία. Δὲν ἠμπόρεσα νὰ βάλω τὸ βιβλίο στὴν ἀρχική του θέσι. Ὁλοένα προσπαθοῦσα. Τὸ σκουριασμένο καρφὶ ποῦ κρατοῦσε τὸ ῥάφι καὶ περίμενε, νομίζεις, τὴ στιγμὴ αὐτὴ γιὰ νὰ σπάσῃ — ἔσπασε. Τὸ ῥάφι ἔγειρε στὸ ἕνα μέρος. Τὰ βιβλία χύθηκαν κάτω μὲ κρότο. Ἄνοιξε ἡ θύρα, καὶ ὁ Ποκρόβσκυ μπῆκε στὸ δωμάτιο.

Πρέπει νὰ εἰπῶ πῶς ὁ Ποκρόβσκυ δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἀνακατώνεται κανεὶς στὸ δωμάτιό του. Ἀλλοὶ σ' ἐκεῖνον ποῦ ἄγγιζε τὰ βιβλία του! Φαντασθῆτε λοιπὸν τὸν τρόμο μου ὅταν εἶδα ὅλα ἐκεῖνα τὰ βιβλία σκορπισμένα κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι, ἀπὸ τῆς καρέκλες, σὲ ὅλο τὸ δωμάτιο. Ἤθελα νὰ φύγω, μὰ ἦταν πολὺ ἀργά. «Τελείωσε! σκέφθηκα, χάθηκα! Κάνω ἀνοησίες σὰν παιδὶ δέκα χρόνων· εἶμαι μιὰ ἀνόητη, μιὰ κουτή!» Ὁ Ποκρόβσκυ ἔγινε μανιώδης. «Ὁρίστε, μόνο αὐτὸ ἔλειπε! ἐφώναξε. Δὲν ἔχεις καθόλου ντροπή... Ποτὲ λοιπὸν δὲν θὰ βάλῃς γνῶσι.» Καὶ ἄρχισε νὰ μαζεύῃ τὰ βιβλία. Ἔσκυψα νὰ τὸν βοηθήσω. «Εἶνε περιττό, εἶνε περιττό! ἄρχισε νὰ φωνάζῃ. Θὰ ἦτον προτιμότερο νὰ μὴν ἀνακατώνεσαι σὲ ξένα πράματα». Μά, ἡ ὑποταγή ποῦ ἔδειχνε ἡ στάσις μου τὸν ἡσύχασε λίγο καί, γλυκαίνοντας τὴ φωνή του, ἄρχισε νὰ μὲ συμβουλεύῃ σὰν παληὸς διδάσκαλός μου: «Πότε λοιπὸν θὰ σοβαρέψῃς; Πότε θὰ φρονιμέψῃς; Δὲν εἶσαι πιὰ παιδί, κοριτσάκι· εἶσαι δεκαπέντε χρόνων!» Καὶ γιὰ νὰ βεβαιωθῇ ἴσως ἂν δὲν ἤμουν ἀκόμη κοριτσάκι, μ' ἐκύτταξε καὶ ἔγινε κατακόκκινος. Δὲν ἐννοοῦσα· ὄρθια ἐμπρός του τὸν ἐκύτταξα μὲ ὁλάνοικτα μάτια. Μὲ πλησίασε μὲ κάποια στενοχώρια, καὶ μὲ ἄπειρη συγκίνησι μοῦ ἔλεγε κάτι ἀσυνάρτητα λόγια. Σὰν νὰ ἤθελε νὰ ζητήσῃ συγχώρησι ποῦ δὲν εἶχε παρατηρῆσει πῶς ἤμουν τώρα κοπέλλα μεγάλη. Στὸ τέλος ἐννόησα. Δὲν ἐνθυμοῦμαι τί συνέβη τότε μέσα μου. Ταραγμένη, βουβή, κοκκίνισα ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ τὸν Ποκρόβσκυ, σκέπασα τὸ πρόσωπό μου μὲ τὰ χέρια κ' ἔφυγα βιαστική.

Δὲν ἤξερα τί νὰ κάνω, ποῦ νὰ κρυφθῶ, τόσο ντρεπόμουν. Μόνον αὐτό, ποῦ μὲ εἶχε βρῇ στὸ δωμάτιό του, ἀρκοῦσε! Τρεῖς ὁλόκληρες μέρες δὲν ἠμπόρεσα νὰ τὸν κυττάξω. Κοκκίνιζα τόσο, ποῦ δάκρυζαν τὰ μάτια μου. Ἰδέαις φοβεραὶς καὶ γελοίαις γύριζαν στὸ κεφάλι μου.

* Συνέχεια ἀπὸ σελίδος 53.

Ἡ πιὸ παράδοξαις ἦταν αὐταίς: ἤθελα νὰ πάω στὸ δωμάτιό του, νὰ ἐξηγηθῶ μαζί του, ὅλα νὰ τοῦ ὁμολογήσω, ὅλα νὰ τοῦ διηγηθῶ μὲ εἰλικρίνεια καὶ νὰ τὸν βεβαιώσω πῶς ὅ,τι ἔκανα τὸ ἔκανα ὄχι σὰν ἕνα ἀνόητο κορίτσι, ἀλλὰ μὲ μιὰ σκέψι καλή. Καὶ ἤμουν ἀποφασισμένη μά, δόξα τῷ Θεῷ, δὲν εἶχα τὸ θάρρος. Φαντάζομαι τί ἀνοησίες θὰ ἔλεγα! Καὶ σήμερα ἀκόμα ὅταν συλλογίζωμαι αὐτὰ ὅλα, αἰσθάνομαι ταραχή.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ ἀρρώστησε βαρειὰ ἡ μητέρα μου. Δυὸ μέρες ἦταν στὸ κρεβάτι· ἦτον ἡ τρίτη νύκτα ποῦ εἶχε πυρετὸ καὶ παραλήρημα. Εἶχα ἀγρυπνήσει τὴν πρώτη νύκτα στὸ προσκέφαλό της· σὲ ὡρισμένες ὧρες τῆς ἔδινα τὸ γιατρικό. Τὴ δεύτερη νύκτα ἤμουν ἐξαντλημένη. Ὁ ὕπνος ἤρχετο ἀδιάκοπα, τὰ βλέφαρά μου κλοῦσαν, ἐγύριζε τὸ κεφάλι μου κ' ἐνόμιζα κάθε στιγμὴ πῶς φεύγει ἡ ζωή μου· μὰ οἱ ἐλαφροὶ γογγυσμοὶ τῆς μητέρας μου μὲ ξυπνοῦσαν, τιναζόμουν ἀπὸ τὸν λήθαργό μου καὶ ἔπειτα, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, ἀποκοιμώμουν καὶ πάλιν. Ἀληθινὸ βάσανο. Δὲν θυμοῦμαι, μὰ εἶδα ἕνα ὄνειρο, μιὰ τρομερὴ ὀπτασία σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τῆς στιγμές ποῦ προσπαθοῦσα νὰ νικήσω τὸν ὕπνο. Τόσος ἦτον ὁ τρόμος μου ποῦ τινάχθηκα ἐπάνω. Γύρω μου ἦταν σκοτάδι, τὸ κανδῆλι τρεμόσβυνε, γραμμαὶς φωτειναὶς πότε ἐφώτιζαν ὅλο τὸ δωμάτιο, πότε τρεμούλιαζαν ἀόρισταις ἐπάνω στὸν τοῖχο, πότε χάνονταν ὁλότελα. Φοβήθηκα. Μιὰ ἀνατριχίλα χύθηκε στὸ σῶμα μου· ἡ φαντασία μου ἦτον ταραγμένη ἀπὸ ἕνα ὄνειρο φρικαλέο· ἡ ἀγωνία μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά... Πήδησα ἀπὸ τὴν καρέκλα μου καὶ ἔβαλα μιὰ φωνὴ τρομακτική. Ἄνοιξε τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἡ θύρα καὶ μπῆκε στὸ δωμάτιό μας ὁ Ποκρόβσκυ.

Θυμοῦμαι μόνο πῶς ὅταν συνῆλθα μὲ κρατοῦσε ἐκεῖνος. Μὲ κάθισε προσεκτικὰ σὲ μιὰ πολυθρόνα, μοῦ ἔδωκε ἕνα ποτῆρι νερὸ καὶ μοῦ ἔκανε χίλιες ἐρωτήσεις. «Εἶσθε ἄρρωστη, καὶ σεῖς εἶσθε ἄρρωστη» μοῦ εἶπε πιάνοντας τὸ χέρι μου· «ἔχετε πυρετό, δὲν προσέχετε τὴν ὑγεία σας· ἡσυχάστε, πλαγιάστε, κοιμηθῆτε. Θὰ σᾶς ξυπνήσω μετὰ δύο ὧρες· ἀναπαυθῆτε λίγο... Πλαγιάστε λοιπόν, πλαγιάστε!» Ὑπήκουσα, τὰ μάτια μου κλοῦσαν μονάχα τους. Ξαπλώθηκα στὴν πολυθρόνα μὲ τὸν σκοπὸ νὰ κοιμηθῶ μισὴ ὥρα καὶ κοιμήθηκα ὡς τὸ πρωΐ. Ὁ Ποκρόβσκυ μ' ἐξύπνησε τὴν ὥρα ποῦ ἔπρεπε νὰ δώσω τὸ γιατρικὸ τῆς μητέρας μου.

Τὴν ἐπαύριο, ἀναπαύθηκα λίγο ἐντὸς τῆς ἡμέρας καὶ τὸ βράδυ ἐκάθησα πάλι στὸ προσκέφαλο τῆς μητέρας μου, μὰ ἀποφασισμένη, αὐτὴ τὴ φορά, νὰ νικήσω τὸν ὕπνο. Στὴς ἕνδεκα ὁ Ποκρόβσκυ ἐκτύπησε τὴ θύρα τοῦ δωματίου μας. Πῆγα ν' ἀνοίξω. «Θὰ στενοχωρῆσθε νὰ μένετε ἔτσι ὁλομόναχη» μοῦ εἶπε· «πάρτε αὐτὸ τὸ βιβλίο· θὰ στενοχωρεθῆτε λιγώτερο». Πῆρα τὸ βιβλίο. Δὲν ἐνθυμοῦμαι τί ἦτον· μόνον ποῦ ἔριξα μιὰ ματιά· καὶ ὅμως ὅλη τὴ νύκτα δὲν κοιμήθηκα. Μιὰ παράδοξη ἐσωτερικὴ ταραχὴ μὲ κρατοῦσε ἄϋπνη· δὲν ἠμποροῦσα νὰ μείνω στὴ θέσι μου· συχνὰ σηκωνόμουν ἀπὸ τὴν πολυθρόνα μου καὶ περπατοῦσα μέσ' τὸ δωμάτιο. Ἦταν χυμένο μέσα μου κάτι πολὺ εὐχάριστο. Ἤμουν τόσο εὐχαριστημένη ἀπὸ τὴν περιποίησι αὐτὴ τοῦ Ποκρόβσκυ! Ἤμουν ὑπερήφανη γιὰ τὴν ἀνησυχία καὶ τὴ φροντίδα ποῦ ἔδειχνε γιὰ μένα. Ὅλη ἡ νύκτα πέρασε μὲ σκέψεις καὶ ὀνειροπολήματα. Ὁ Ποκρόβσκυ δὲν ξαναῆλθε νὰ μὲ ἰδῇ· ἤξευρα ὅμως πῶς δὲν θὰ ἤρχετο καὶ περίμενα τὴν ἐρχόμενη βραδυά.

Τὸ ἄλλο βράδυ, ὅταν ὅλοι στὸ σπίτι εἶχαν κοιμηθῆ, ὁ Ποκρόβσκυ ἄνοιξε τὴ θύρα του καὶ ὄρθιος στὸ κατώφλιο τοῦ δωματίου του ἄρχισε νὰ μοῦ μιλῇ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι πιὰ οὔτε λέξι ἀπ' ὅ,τι εἴπαμε· θυμοῦμαι μόνον πῶς ἤμουν ταραγμένη, σαστισμένη, πῶς θύμωνα γιὰ τὴ δειλία μου καὶ πῶς ἤθελα νὰ τελειώσῃ γρήγορα ἡ ὁμιλία μας· καὶ ὅμως τὸ εἶχα ἐπιθυμήσει τόσο πολύ, ὅλη τὴν ἡμέρα τὸ σκεπτόμουν, εἶχα ἑτοιμάσει ἀπὸ πρὶν τὴς ἐρωτήσεις καὶ τῆς ἀπαντήσεις μου... Ἀπὸ τὴ βραδειὰ ἐκείνη ἄρχισε ἡ πρώτη μας φιλία. Κάθε βράδυ περνούσαμε μαζὶ λίγες ὧρες, ὅλο τὸν καιρὸ τῆς ἀρρώστειας τῆς μητέρας μου. Σιγὰ σιγὰ νίκησα τὴ δειλία μου, μολονότι ἔπειτα ἀπὸ κάθε ὁμιλία μας ἤμουν δυσαρεστημένη μὲ τὸν ἑαυτό μου. Εἶχα ὅμως μιὰ κρυφὴ εὐχαρίστησι, μιὰ ἱκανοποίησι, πῶς λησμονοῦσε γιὰ μένα τὰ ἀνυπόφορα βιβλία του. Μιὰ μέρα ἔτυχε ἀστειευόμενοι νὰ μιλήσωμε γιὰ τὸ ἐπεισόδιο ἐκεῖνο ποῦ εἶχα πάθει μὲ τὰ βιβλία του. Ἦταν μιὰ παράξενη στιγμή· ἴσως ἔδειξα παραπολλὴ εἰλικρίνεια καὶ ἀφέλεια ταραγμένη ὅπως ἤμουν τοῦ τὰ ὡμολόγησα ὅλα... τοῦ εἶπα πῶς ἤθελα νὰ μάθω, νὰ μορφωθῶ, πῶς μὲ πείραζε πολὺ νὰ μὲ θεωροῦν μικρὸ κοριτσάκι... Τὸ ἐπαναλαμβάνω, βρισκόμουν σὲ μιὰ στιγμὴ παράξενη ἡ καρδιά μου εἶχε παραλύσει, μοῦ ἤρχοντο τὰ δάκρυα· δὲν ἔκρυψα τίποτε, τοῦ τὰ εἶπα ὅλα, ὅλα, τὴ φιλία ποῦ τοῦ εἶχα, τὴν ἐπιθυμία μου νὰ τὸν ἀγαπῶ, νὰ ζοῦμε

σὲ μιὰ ψυχικὴ συνεννόησι, νὰ τὸν παρηγορῶ, νὰ τὸν καθησυχάζω. Μ' ἐκύτταζε παράξενα, στενοχωρεμένος, καὶ δὲν μοῦλεγε λέξι. Αἰσθάνθηκα ἔξαφνα σκληρὰ πληγωμένη. Σκέφθηκα πῶς δὲν μ' ἐννοοῦσε, πῶς μὲ περίπαιζε ἴσως. Μ' ἔπιασε τὸ κλάμα, σὰν παιδί· δὲν ἠμποροῦσα νὰ νικήσω τοὺς λυγμούς· ἦταν κάτι σᾶν νευρικὴ προσβολή. Μοῦ ἔπιασε τὰ χέρια μου, τὰ φίλησε, τὰ ἔσφιξε ἐπάνω στὸ στῆθος του, μοῦ εἶπε παρηγορητικὰ λόγια· ἦτον πολὺ συγκινημένος. Δὲν ἐνθυμοῦμαι τί μοῦ εἶπε· ἔκλαιε μόνον, γελοῦσα, ἄρχιζα πάλι τὸ κλάμα, κοκκίνιζα, δὲν ἠμποροῦσα ἀπὸ τὴ χαρά μου νὰ εἰπῶ μιὰ λέξι. Ἔπειτα, μὲ ὅλη τὴν ταραχή μου, παρατήρησα πῶς ἦτον πάντα στενοχωρεμένος. Φαινόταν σὰν νὰ μὴν ἠμποροῦσε νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὴν ἔκπληξι ποῦ τοῦ προξενοῦσε ἡ παραφορά μου αὐτή, ἡ τόσο ξαφνική, τόσο θερμὴ φιλία. Στὴν ἀρχὴ τοῦ φάνηκε ἴσως περίεργο μόνον· ἔπειτα ὁ δισταγμός του ἔπαυσε· δέχθηκε τὴ φιλία μου, τὰ καρδιακὰ λόγια μου, μὲ τὴν ἴδια εἰλικρίνεια, μὲ τὴν ἴδια ἀφέλεια ποῦ τὰ ἔλεγα, καὶ ἀνταποκρίθηκε μὲ ἀγάπη εἰλικρινοῦς φίλου, ἀληθινοῦ ἀδελφοῦ. Αἰσθανόμουν τὴν καρδιά μου τόσο θερμή, τόσο εὐχαριστημένη!.... Δὲν ἔκρυβα τίποτε, τὸ ἔβλεπε, καὶ ἀπὸ ἡμέρα σὲ ἡμέρα μοῦ ἦτον περισσότερο ἀφοσιωμένος.

Καὶ τί δὲν εἴπαμε, ἀλήθεια, δὲν ἐνθυμοῦμαι, στὶς ὧρες ἐκεῖνες τὴς γλυκόπικρες ποῦ βλεπόμαστε, τὴ νύκτα, στὸ φῶς ποῦ τρεμόσβυνε μπροστὰ στὸ εἰκόνισμα καὶ κοντὰ στὸ προσκέφαλο τῆς καϋμένης, τῆς ἄρρωστης μητέρας μου... Λέγαμε ὅ,τι μᾶς ἤρχετο στὸν νοῦ. ὅ,τι ἔβγαινε ἀπ' τὴν καρδιά μας, ὅ,τι ἤθελε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ χείλη μας — καὶ ἤμεθα σχεδὸν εὐτυχισμένοι .. Ἄ, ἦτον μιὰ ἐποχὴ θλιβερὴ μαζὶ καὶ χαρούμενη· καὶ τώρα ἀκόμα τὴν θυμοῦμαι μὲ χαρὰ καὶ μὲ λύπη. Ἡ ἀναμνήσεις, εἴτε εὐχάρισταις εἴτε θλιβεραίς, πάντα πονοῦν· αὐτὸ αἰσθάνομαι ἐγώ. Μὰ ὁ πόνος αὐτὸς εἶνε γλυκός· καὶ ὅταν ἡ καρδιὰ ὑποφέρῃ, ἡ ἀναμνήσεις τὴν δροσίζουν καὶ τὴν ζωηρεύουν, ὅπως ὕστερα ἀπὸ καυστικὴ ἡμέρα δροσίζει καὶ ζωηρεύει ἡ βραδυνὴ δροσιὰ τὸ καϋμένο τὸ ἄνθος, ποῦ τὸ ξήρανε ἡ κάψα τοῦ ἥλιου.

Ἡ μητέρα μου ἄρχισε νὰ ἀναλαμβάνῃ, ἀλλ' ἐξακολούθησα νὰ ἀγρυπνῶ, καθισμένη δίπλα στὸ κρεβάτι της. Ὁ Ποκρόβσκυ μοῦ δάνειζε συχνὰ βιβλία· στὴν ἀρχὴ τὰ διάβαζα διὰ νὰ μὴν ἀποκοιμοῦμαι, ἔπειτα ἐπρόσεχα περισσότερο, καὶ στὸ τέλος τὰ κατέτρωγα μὲ ἀπληστία. Κόσμος ὁλόκληρος, ἄγνωστος ἕως τότε, ἀποκαλύφθηκε ἔξαφνα ἐμπρός μου. Μὲ πλημμύρησε, νομίζεις, ἕνα μεγάλο ρεῦμα ἀπὸ ἰδέες, ἀπὸ νέες ἐντυπώσεις. Καὶ ὅσο τὰ συναισθήματα αὐτὰ ἐγεννῶντο ἀπότομα, θορυβώδη, τόσο περισσότερο ἐκλόνιζαν ἡδονικὰ ὅλη μου τὴν ψυχή. Μονομιᾶς, ξαφνικά, χύθηκαν ὅλα μαζὶ μέσα στὴν καρδιά μου, χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ συνέλθῃ. Ὅλη μου ἡ ζωὴ κινήθηκε ἔξαφνα μέσα σ' ἕνα παράδοξο χάος. Μὰ ὁ ἠθικὸς αὐτὸς κλονισμὸς δὲν ἠμπόρεσε νὰ μὲ καταβάλῃ ὁλότελα. Ἤμουν πολὺ ὀνειροπόλος καὶ αὐτὸ μ' ἔσωσε.

Ὅταν ἡ μητέρα μου ἔγινε καλά, ἔπαυσαν ἡ βραδυναὶς συνεντεύξεις καὶ ἡ ἀτελείωταις ὁμιλίαις μας. Κάποτε κατωρθώναμε νὰ ποῦμε δυὸ λόγια ἀσήμαντα, μὰ ἐγὼ ἔδιδα εἰς ὅλα μιὰ σημασία, εὕρισκα μιὰ ἰδιαίτερη ἀξία. Ἡ ζωή μου ἦτον γεμάτη, ἤμουν εὐτυχισμένη· μιὰ ἥσυχη, εἰρηνικὴ εὐτυχία. Πέρασαν ἔτσι κάμποσαις ἑβδομάδες...

Ἐν τῷ μεταξὺ ἦλθε νὰ μᾶς ἰδῇ ὁ γέρο-Ποκρόβσκυ. Ἐμίλησε πολλὴ ὥρα μαζί μας, ἐφάνηκε πιὸ χαρούμενος, πιὸ ζωηρός. πιὸ ἀνοικτόκαρδος ἀπ' ὅ,τι ἦτον συνήθως· γελοῦσε, ἔλεγε εὐφυΐες ὅπως μποροῦσε, καὶ στὸ τέλος ἀνακαλύψαμε τὴν ἀφορμὴ τῆς χαρᾶς του· ὕστερα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέρες ἔόρταζε ὁ γυιός του τὰ γενέθλιά του· ἐκείνη τὴν ἡμέρα θὰ ἤρχετο νὰ ἰδῇ τὸ παιδί του· θὰ φοροῦσε καινούργιο γελέκο, καὶ ἡ γυναῖκα του τοῦ εἶχε ὑποσχεθῆ νὰ τοῦ ἀγοράσῃ καινούργια ὑποδήματα. Μὲ δυὸ λόγια, ὁ γέρος ἦτον πολὺ εὐτυχισμένος καὶ ἀκατάπαυστα φλυαροῦσε.

Τὰ γενέθλια τοῦ γυιοῦ του! Αὐτὴ ἡ σκέψις μοῦ πῆρε τὴν ἡσυχία μου μέρα καὶ νύκτα. Ἀποφάσισα νὰ τοῦ δείξω τὴ φιλία μου καὶ νὰ τοῦ δώσω ἕνα δῶρο Μά, τί δῶρο; Κατέληξα στὰ βιβλία. Ἤξερα πῶς ἤθελε πολὺ νὰ ἔχῃ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Πούσκιν, τὴν τελευταία ἔκδοσι καὶ ἀποφάσισα νὰ τὴν ἀγοράσω. Εἶχα τριάντα ρούβλια, κερδισμένα μὲ τὴν ἐργασία μου. Τὰ εἶχα κατὰ μέρος γιὰ ν' ἀγοράσω ἕνα καινούργιο φόρεμα. Ἔστειλα ἀμέσως τὴ μαγείρισσά μας, τὴν κερὰ Ματρένα, νὰ ρωτήσῃ πόσα ἐστοίχιζε μιὰ ἔκδοσις πλήρης τοῦ Πούσκιν. Ἀλλοίμονο! ἐχρειάζοντο ἑξῆντα ρούβλια, μαζὶ μὲ τὸ δέσιμο. Ποῦ νὰ τὰ εὕρω; Σκεπτόμουν ὅλους τοὺς τρόπους, μὰ δὲν ἠμπόρεσα νὰ εὕρω μιὰ λύσι. Δὲν ἤθελα νὰ ζητήσω ἀπ' τὴ μητέρα μου. Βέβαια θὰ μὲ βοηθοῦσε, μὰ τότε ὅλο τὸ σπίτι θὰ τὸ γνώριζε. Ἔπειτα, δὲν θὰ

ἦτον πιὰ δῶρο, ἀλλὰ πληρωμὴ γιὰ τὴς φροντίδες τοῦ Ποκρόβσκυ γιὰ τὰ μαθήματά μου ἑνὸς ἔτους. Ἤθελα νὰ δώσω τὸ δῶρο μόνη μου, χωρὶς κανεὶς νὰ τὸ ξέρῃ. Ὅσο γιὰ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου μου, ἤθελα νὰ ἤμαι πάντα ὑποχρεωμένη σ' αὐτὸν καὶ νὰ τὰ ξεπληρώσω μὲ τὴ φιλία μου.—Ἐπιτέλους εὗρῆκα ἕνα μέσον.

Ἤξερα πῶς οἱ παλαιοπῶλαι τοῦ Γκοστίνι-Δβὸρ πουλοῦσαν βιβλία ὁλοκαίνουργα στὴ μισὴ τιμή. Ἀποφάσισα νὰ πάω στὸ Γκοστίνι-Δβόρ. Τὰ πράγματα ἤλθαν εὐνοϊκά. Στὸ σπίτι εἶχαν ἀνάγκη νὰ κάνουν μερικὲς ἀγορές. Ἡ μητέρα μου ἦτον λίγο ἀδιάθετη· ἡ Ἄννα Φεδορόβνα δὲν εἶχε καμμιὰ διάθεσι νὰ πάῃ ἔξω ἐκείνη τὴν ἡμέρα· ἀνέθεσαν σ' ἐμένα τὴς ἀγορὲς καὶ βγῆκα μὲ τὴ Ματρένα.

Ἤμουν τυχερὴ καὶ γρήγορα βρῆκα μιὰ ἔκδοσι τοῦ Πούσκιν. πολὺ κομψὰ δεμένη. Μοῦ ζήτησαν ἀκριβώτερα ἀπ' ὅ,τι ζητοῦν οἱ βιβλιοπῶλαι. Ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ καὶ ἀφοῦ προσποιήθηκα πῶς φεύγω ἄπρακτη, ὁ παλαιοπώλης μοῦ τὰ ἔδωκε γιὰ δέκα ρούβλια ἀργυρᾶ. Τί χαρὰ ποῦ εἶχα!... Ἡ καϋμένη ἡ Ματρένα δὲν καταλάβαινε γιατί ἤμουν τόσο χαρούμενη, οὔτε τί τὰ ἤθελα τόσα βιβλία. Μά, ὅλη μου ἡ περιουσία ἦτον τριάντα ρούβλια χάρτινα, καὶ ὁ ἔμπορος δὲν ἐννοοῦσε νὰ κάνῃ ἄλλη ἔκπτωσι. Ἄρχισα νὰ τὸν παρακαλῶ, καὶ νὰ ἐπιμένω τόσο, ποῦ ὁ παλαιοπώλης μοῦ τᾶδωσε πρὸς ἑπτάμισι ρούβλια μόνον. Ὠρκίζετο πῶς μόνον γιὰ δικό μου χατῆρι τὰ ἔδινε, γιατὶ ἤμουν τόσο νόστιμη κοπέλα, ἀλλὰ γιὰ κανένα ἄλλον δὲν θὰ τὸ ἔκανε. Μοῦ ἔλειπαν δυόμισι ρούβλια! Τόση ἦτον ἡ λύπη μου, ποῦ μόλις κρατοῦσα τὰ δάκρυα. Μία ἀπρόοπτος περίστασις μοῦ ἦλθε βοηθός.

Ἐκεῖ κοντὰ παρατήρησα τὸν γέρο Ποκρόβσκυ. Τὸν εἶχαν περικυκλωμένον τέσσερες ἢ πέντε παλαιοπῶλαι, καὶ τοῦ ἔδειχναν χίλια δυὸ βιβλία. Ὁ καϋμένος ὁ γέρος ἦτον σὰν ζαλισμένος καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ διαλέξῃ. Τὸν πλησίασα καὶ τὸν ρώτησα τί ζητεῖ. Ὁ γέρος καταχάρηκε ὅταν μὲ εἶδε· μ' ἀγαποῦσε σὰν τρελός, ὅσο καὶ τὸν γυιό του ἴσως. «Νά, ἀγοράζω βιβλία, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα, μοῦ ἀπήντησε, ἀγοράζω βιβλία γιὰ τὸ παιδί μου. Μεθαύριο εἶνε τὰ γενέθλιά του, καὶ ἀγαπᾷ τὰ βιβλία, καὶ λοιπόν, τοῦ ἀγοράζω βιβλία....» Μιλοῦσε πάντα ἀστεῖα, κ' ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἦτον καὶ παραζαλισμένος. Ὅ,τι βιβλίο καὶ ἂν ζητοῦσε, ἐστοίχιζε ἕνα, δύο ἢ τρία ρούβλια ἀργυρᾶ. Γιὰ τὰ μεγάλα βιβλία οὔτε ρωτοῦσε κἄν· τὰ κύτταζε μόνον, τὰ ξεφύλλιζε, τὰ γύριζε ἀπ' ἐδῶ, τὰ γύριζε ἀπ' ἐκεῖ, καὶ ἔπειτα τὰ τοποθετοῦσε στὴ θέσι τους. «Ὄχι, ὄχι, εἶνε ἀκριβά, εἶπε μὲ μισὴ φωνή· μὰ ἐδῶ θὰ βροῦμε ἴσως κάτι...» Καὶ ἄρχισε νὰ κυττάζῃ διάφορα τραγούδια, ἡμερολόγια, πολὺ φθηνά. «Μά, γιατί θέτε νὰ γοράστε ὅλα αὐτὰ τὰ παληόχαρτα; τὸν ἠρώτησα. Δὲν ἀξίζουν τίποτα».—«Ἄ, ὄχι, ἀπήντησε. ὄχι, κυττάξτε τί ὡραῖα βιβλία. Θὰ δῆτε πῶς εἶνε πολύ, μὰ πολὺ ὡραῖα βιβλία!» Καὶ μιλοῦσε τόσο παραπονετικά, ποῦ νόμισα πῶς θὰ ἔκλαιε ἀπὸ τὴ λύπη του, ποῦ τὰ καλὰ βιβλία ἐστοίχιζαν ἀκριβά· περίμενα νὰ ἰδῶ κανένα δάκρυ νὰ τρέχῃ πάνω ἀπὸ τὰ ὠχρὰ μάγουλά του στὴν κοκκινισμένη μύτη του. «Πόσα ἔχετε;» τὸν ρώτησα.— «Νά, αὐτὰ ἔχω,— ὁ καϋμένος μοῦ ἔδειξε ὅλα του τὰ χρήματα, τυλιγμένα σ' ἕνα λαδωμένο κομμάτι ἐφημερίδος — ἕνα πολτίνικ, ἕνα δβουγρίβενικ, καὶ εἴκοσι καπίκια χαλκό». Τὸν πῆρα ἀμέσως στὸν παλαιοπώλη μου. «Αὐτοὶ οἱ ἕνδεκα τόμοι κοστίζουν ὅλοι τριάντα δυόμισι ρούβλια· ἐγὼ ἔχω τριάντα· βάλτε δυόμισι ρούβλια, ν' ἀγοράσωμε ὅλα αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ νὰ τοῦ τὰ δώσωμε μαζὶ οἱ δυό». Σὰν τρελὸς ἔχυσε ὅλα του τὰ χρήματα ἐπάνω στὸ τραπέζι καὶ πήραμε τὴ μικρή μας βιβλιοθήκη. Ἔχωνε βιβλία σὲ ὅλες του τὴς τσέπες, ἐπῆρε κάμποσα στὰ χέρια καὶ κάτω ἀπὸ τὴς μασχάλες καί, ἔτσι φορτωμένος, ἐπέστρεψε στὸ σπίτι του. Φεύγοντας μοῦ ὠρκιζότανε πῶς τὴν ἐπαύριο θὰ τὰ φέρῃ ὅλα κρυφὰ στὸ σπίτι μας.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἦλθε ὁ γέρος νὰ ἰδῇ τὸν γυιό του, ἔμεινε μαζί του λίγη ὥρα, καθὼς συνείθιζε, ἔπειτα ἦλθε σὲ μᾶς καὶ κάθησε δίπλα μου μὲ ἕνα μυστηριώδη τρόπο ποῦ εἶχε κάτι πολὺ κωμικό. Χαμογελῶντας, τρίβοντας τὰ χέρια ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησί του πῶς εἶχε ἕνα μυστικό, ἄρχισε νὰ μοῦ λέγῃ πῶς ὅλα τὰ βιβλία τὰ εἶχε μεταφέρει στὸ σπίτι μας χωρὶς κανένας νὰ τὸν καταλάβῃ, καὶ πῶς ἦταν σὲ μιὰ γωνιά, στὸ μαγειρειό, στὰ χέρια τῆς Ματρένας. Ἔπειτα ἡ ὁμιλία ἦλθε φυσικὰ στὴν ἑορτὴ τοῦ παιδιοῦ του, καὶ ὁ γέρος συζητοῦσε τὸ πῶς θὰ τοῦ προσφέρωμε τὸ δῶρο. Ὅσο μιλοῦσε, ἔβλεπα πῶς μιὰ σκέψις τὸν βασάνιζε. Περίμενα νὰ ἐξηγηθῇ. Σιγὰ σιγὰ ἐχάθηκε ἡ κρυφὴ χαρά, ἡ εὐχαρίστησις ποῦ ἔβλεπα ὡς τώρα στοὺς ἀλλόκοτους τρόπους του, στοὺς μορφασμούς του, στὸ κλείσιμο τοῦ ἀριστεροῦ ματιοῦ του. Ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ γινότανε πιὸ σκεπτικός, πιὸ

ἀνήσυχος· ἐπιτέλους δὲν ἠμπόρεσε νὰ κρατηθῇ.

—Ἀλήθεια, εἶπε φοβισμένα, μὲ μισὴ φωνή· ἀλήθεια, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα... Ξέρετε ἕνα πρᾶμα, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα;...» — Ὁ γέρος ἦτο πολὺ στενοχωρεμένος. — «Ἀλήθεια, τὴν ἡμέρα τῶν γενεθλίων του, πάρτε τοὺς δέκα τόμους καὶ δόσετέ τους μόνη σας; δηλαδὴ ἀπὸ μέρος δικό σας· ἐγὼ θὰ πάρω τὸν ἄλλο· καὶ θὰ τοῦ τὸν δώσω ἀπὸ μέρος μου, δηλαδὴ προσωπικῶς ἐγώ. Ἔτσι, βλέπετε, θὰ τοῦ δώσετε ἕνα δῶρο, καὶ ἐγὼ ἐπίσης... καὶ οἱ δυό μας θὰ τοῦ δώσωμε ἀπὸ ἕνα δῶρο». Ἡ ταραχή του ἦτον τόση ποῦ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐξακολουθήσῃ. Τὸν κύτταξα· περίμενε τὴν ἀπόφασί μου ἀνήσυχος.

— «Μά, γιατί λοιπὸν δὲν θέλετε νὰ τοῦ δώσωμε τὸ δῶρο μας καὶ οἱ δυὸ μαζί, Ζάχαρ Πέτροβιτς;»

— «Νά, γιατί, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα, βλέπετε πῶς ἐγώ...»

Σαστισμένος, κοκκινισμένος, δὲν ἠμπόρεσε νὰ τελειώσῃ τὴν φράσι του.

«— Βλέπετε, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα, εἶπε ἐπιτέλους, θέλω νὰ εἰπῶ πῶς κάποτε... σχεδὸν πάντοτε τὸ παθαίνω... ἔχω κάτι κακὲς συνήθειες... Ξέρετε, κάνει κάποτε τόσο κρύο, ἔπειτα ἡ λύπαις, ἡ σκέψεις... ἔτσι καμμιὰ φορὰ ξεχνῶ τὸν ἑαυτό μου, τὸ ρίχνω ἔξω καὶ πίνω. Αὐτὸ τὸν δυσαρεστεῖ πολύ. Βλέπετε, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα, θυμώνει, μὲ μαλώνει, μὲ συμβουλεύει. Λοιπόν, νά! Ἤθελα τώρα μὲ τὸ δῶρο μου νὰ τοῦ δείξω πῶς διορθόνομαι, πῶς ἔκαμα οἰκονομίες γιὰ ν' ἀγοράσω ἕνα βιβλίο, πῶς ἔκανα γιὰ πολὺν καιρὸ οἰκονομίες, γιατὶ ποτέ μου, νὰ ποῦμε, δὲν ἔχω λεπτά, ἐκτὸς ἀπὸ κεῖνα ποῦ μοῦ δίνει πότε καὶ πότε ὁ γυιός μου. Τὸ ξέρει αὐτό. Ἔτσι θὰ ἰδῇ τί κάνω τὰ λεπτά μου, καὶ θὰ καταλάβῃ πῶς γιὰ κεῖνον μόνον τὰ κάνω ὅλα αὐτά».

Τὰ λόγια του αὐτὰ μὲ συγκίνησαν βαθειά. Δὲν σκέφθηκα πολύ. Ὁ γέρος μὲ κύτταξε ἀνήσυχος.

— «Λοιπόν, Ζάχαρ Πέτροβιτς, νὰ τοῦ τὰ δόσετε ὅλα». — «Πῶς, ὅλα; Δηλαδὴ ὅλα τὰ βιβλία;» – «Ναί, ὅλα τὰ βιβλία». — «Σὰν νὰ ποῦμε, πῶς ἐγὼ τὰ δίνω;» — «Ναί πῶς ἐσεῖς τὰ δίνετε». — «Ἐγὼ μόνον; δηλαδὴ ἐγὼ ἀτομικῶς;» — «Ναί, ἐσεῖς ἀτομικῶς».

Εἶχα, νομίζω, ἐξηγηθῆ πολὺ καθαρά· καὶ ὅμως ὁ γέρος δὲν ἠμποροῦσε νὰ μὲ καταλάβῃ.

— «Ἀλήθεια, εἶπε, ἀφοῦ ἐσκέφθη. Θὰ εἶνε πολὺ ὡραῖα, πολὺ καλά. Μὰ ἐσεῖς, Βαρβάρα Ἀλεξέγεβνα, τί θὰ κάνετε;» — «Ἐγὼ δὲν θὰ τοῦ δώσω τίποτε». – «Πῶς! ἐφώναξε σὰν τρομαγμένος. Νὰ μὴν τοῦ δόσετε τίποτε, δὲν θέλετε νὰ τοῦ δώσετε δῶρο;» Ἤθελε νὰ εἰπῇ ὄχι, νὰ μὴ μὲ ἀποκλείσῃ ἐμένα ἀπὸ τοῦ νὰ δώσω ἕνα δῶρο στὸν γυιό του· ἦτον καλὸς ἄνθρωπος ὁ γέρος αὐτός! Τὸν βεβαίωσα πῶς πολὺ ἐπιθυμοῦσα νὰ τοῦ προσφέρω κ' ἐγὼ κάτι, μὰ δὲν ἤθελα καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρέσω τὴν ἰδική του χαρά. — «Ἂν ὁ γυιός σας εἶνε εὐχαριστημένος, τοῦ εἶπα, θὰ αἰσθανθοῦμε καὶ οἱ δύο τὴν ἴδια χαρά, γιατὶ μέσα μου, στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς μου, θὰ ἔχω τὸ ἴδιο αἴσθημα σὰν νὰ τοῦ ἔδινα καὶ ἐγὼ ἕνα δῶρο». Τὰ λόγια μου ἐπράϋναν τὸν γέρο Ποκρόβσκυ. Ἔμεινε ἀκόμη δύο ὧρες μαζί μας. Ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν ἠμπόρεσε νὰ καθήσῃ σὲ μιὰ θέσι. Στρυφογύριζε μὲ θόρυβο μέσα στὸ δωμάτιο, γελοῦσε μὲ τὴ Σάσσα, μὲ φιλοῦσε κρυφά, μοῦ ἔσφιγγε τὸ χέρι καὶ ἔκαμε μορφασμοὺς πίσω ἀπὸ τὴν Ἄνα Φεδορόβνα. Ἐπιτέλους ἡ Ἄνα Φεδορόβνα τὸν ἔδιωξε.

Μὲ δύο λόγια, ὁ γέρος ἦτον τρελὸς ἀπὸ τὴ χαρά του, ποῦ ποτὲ ἴσως δὲν εἶχε αἰσθανθῇ τόση χαρά.

Τὴν ἡμέρα τῶν γενεθλίων ἦλθε στὰς ἕνδεκα ἀκριβῶς, μετὰ τὴ λειτουργία· φοροῦσε ἕνα διορθωμένο φόρεμα, ἕνα γελέκο καινούργιο καὶ καινούργια ὑποδήματα. Μὲ τὰ δύο χέρια κρατοῦσε τὸ δέμα τῶν βιβλίων. Εἴμαστε ὅλοι ἐκείνη τὴν ὥρα στῆς Ἄννας Φεδορόβνας· ἐπίναμε τὸν καφὲ στὴν αἴθουσα — ἦτον Κυριακή. — Ὁ γέρος ἄρχισε, νομίζω, νὰ λέγῃ πῶς ὁ Πούσκιν ἦτο καλὸς ποιητής· ἔπειτα ἔχασε τὴς ἰδέες του ἀπὸ τὴ συγκίνησι καὶ ἄρχισε νὰ λέγῃ ἄλλα πράγματα: πῶς πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ πηγαίνῃ τὸν ἴσιο δρόμο, εἰδεμὴ ὑποπίπτει εἰς ἁμαρτίας· ἡ κακαὶς συνήθειαις προξενοῦν τὴν ἀπώλεια καὶ τὴν κατατροφὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἔφερε μάλιστα καὶ μερικὰ παραδείγματα ν' ἀποδείξῃ τοὺς κινδύνους τῆς ἀκολασίας καὶ τέλος εἶπε πῶς εἶχε διορθωθῆ καὶ ζοῦσε ζωὴ παραδειγματική· πρὸ καιροῦ εἶχε ἀναγνωρίσει πῶς ἡ παρατηρήσεις τοῦ υἱοῦ του ἦταν δίκαιαις καὶ τὴς φύλαττε στὴν καρδιά του· καὶ τώρα πραγματικῶς ἦτον μετριοπαθής, ἀπόδειξις τὸ δῶρον αὐτό, τὰ βιβλία, ποῦ εἶχε χρειασθῆ πολὺν καιρὸ νὰ κάνῃ οἰκονομίες γιὰ νὰ τ' ἀγοράσῃ.

Δὲν ἠμπόρεσα νὰ κρατήσω τὰ δάκρυα καὶ τὰ γέλια μὲ τὸν λόγον αὐτὸν τοῦ γέρου Ποκρόβσκυ· ἦτον φανερὸ πῶς ἤξερε νὰ ψεύδεται ὅταν ἦτον ἀνάγκη! Τὰ βιβλία τὰ μετέφεραν στὸ δωμάτιο τοῦ Ποκρόβσκυ καὶ τὰ τοποθέτησαν σ' ἕνα ράφι. Ἐκεῖνος ἐμάντευσε ἀμέσως τὴν ἀλήθεια. Προσκάλεσαν τὸν γέρο νὰ γευματίσῃ. Ὅλοι εἴμεθα ἐκείνη τὴν ἡμέρα χαρούμενοι. Μετὰ τὸ γεῦμα ἔπαιξαν χαρτιά. Ἡ Σάσσα ἔπαιζε σὰν τρελὴ καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιο. Ὁ Ποκρόβσκυ, περιποιητικὸς σ' ἐμένα, προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ μοῦ μιλήσῃ ἰδιαιτέρως, μὰ ἐγὼ ἐξέφευγα.

Ἦτον ἡ καλλίτερή μου ἡμέρα μέσα σὲ τέσσαρα ὁλόκληρα χρόνια.

Ἔπειτα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἡμέρα, μόνον θλιβεραὶς ἀναμνήσεις μοῦ μένουν· ἦλθε ἐποχὴ σκοτεινὴ καὶ αὐτὴν θὰ διηγηθῶ τώρα. Γι' αὐτὸ ἴσως ἀρχίζει ἡ πένα μου νὰ πηγαίνῃ πιὸ σιγὰ καὶ σὰν νὰ θέλῃ ν' ἀποφύγῃ μιὰ τέτοια ἐργασία. Γι' αὐτὸ ἴσως θυμοῦμαι μὲ τόση εὐχαρίστησι τὴς παραμικρὲς λεπτομέρειες τῆς εὐτυχισμένης αὐτῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ τόσο γρήγορα πέρασε! Ἦλθε ἔπειτα ἡ δυστυχία, μαύρη δυστυχία, ποῦ πότε θὰ τελειώσῃ, ὁ Θεὸς τὸ ξέρει!

Ἡ δυστυχία μου ἄρχισε μὲ τὴν ἀρρώστεια καὶ τὸν θάνατο τοῦ Ποκρόβσκυ.

Δύο μῆνες ὕστερα ἀπ' ὅσα διηγήθηκα ἀρρώστησε. Σ' αὐτοὺς τοὺς δύο μῆνες εἰργάσθηκε πολὺ γιατὶ δὲν εἶχε μιὰ ἐργασία τακτική. Ὅπως ὅλοι οἱ φθισικοί, ἤλπισε ὡς τὴν ὕστερη στιγμὴ πῶς θὰ ζήσῃ πολύ. Τοῦ ἔδωκαν μιὰ θέσι. Ἡ ὑγεία του δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ δεχθῇ δημοσία θέσι· ἔπειτα, ἦτον ὑποχρεωμένος νὰ ἐργασθῇ πολὺν καιρὸ χωρὶς μισθό. Εἶδε ὁ Ποκρόβσκυ ὅλες του τὴς προσπάθειες νὰ πηγαίνουν χαμέναις· ἐχάλασε ὁ χαρακτήρ του, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ἡ ὑγεία του· δὲν ἔδωκε καμμιὰ προσοχή.

Ἔφθασε τὸ φθινόπωρο. Ἔβγαινε μὲ τὸ μικρό του ἐπανωφόρι μέσα στὸ κρύο, νὰ ζητήσῃ ἐργασία — ὁποῦ καὶ αὐτό, κατὰ βάθος, τὸν λυποῦσε πολύ· ἐγύριζε στὸ σπίτι βρεγμένος ὡς τὸ κόκκαλο· στὸ τέλος ἔπεσε ἄρρωστος καὶ δὲν ξανασηκώθηκε ἀπ' τὸ κρεβάτι. Ἀπέθανε κατὰ τὰ μέσα τοῦ φθινοπώρου, τέλος Ὀκτωβρίου.

[Ἕπεται συνέχεια]. Μετάφρ. Κ. Μ.

Η ΣΑΡΑ ΜΠΕΡΝΑΡ — ΛΕΤΙΔΕΥΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Jean Moréas: IPHIGÉNIE, tragédie en cinq actes. Paris, Société du Mercure de France, 1904.

Τὸ ἐξώφυλλον δὲν λέγει τίποτε περισσότερον. Τὸ «d'après Euripide», τὸ ὁποῖον εἴδαμεν εἰς τὰ θεατρικὰ προγράμματα, ἐδῶ λείπει. Καὶ ὡς μόνη ἔνδειξις ὅτι ἡ Ἰφιγένεια αὐτὴ εἶνε ἡ ἐν Αὐλίδι Ἰφιγένεια τοῦ Εὐριπίδου, ἀναγράφονται εἰς τὸ δεύτερον ἐξώφυλλον οἱ θεμελιώδεις στῖχοι:

Κάλχας δ' ὁ μάντις ἀπορίᾳ κεχρημένοις
ἀνεῖλεν Ἰφιγένειαν, ἣν ἔσπειρ' ἐγώ,
Ἀρτέμιδι θῦσαι κτλ.

Καλλίτερα ἔτσι. Διότι θὰ ἦτο ἀρκετὰ δύσκολον νὰ χαρακτηρισθῇ μὲ μίαν λέξιν ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ Μορεάς, ἡ ὁποία καθαυτὸ δὲν εἶνε οὔτε μετάφρασις, οὔτε παράφρασις, οὔτε διασκευή, οὔτε μίμησις, – ἀλλ' αὐτὰ ὅλα μαζί, καὶ κάτι παραπάνω: Ἐργασία πρωτότυπος κ' ἐμπνευσμένη.

Ἀλλ' ἂν ἦτο ἀνάγκη ἀπόλυτος νὰ τὴν χαρακτηρίσω μὲ μίαν λέξιν, θὰ ἐτολμοῦσα νά την ὀνομάσω συνεργασίαν. Διότι ἡ Ἰφιγένεια αὐτὴ εἶνε κόρη τόσον τοῦ ἑνὸς ὅσον σχεδὸν καὶ τοῦ ἄλλου. Φαντάζομαι ὅτι ὁ Εὐριπίδης τῆς 93ης Ὀλυμπιάδος ζῇ μέχρι σήμερον καὶ φιλοδοξεῖ — ἀδυναμία γέροντος ποιητοῦ, — νὰ θριαμβεύσῃ ἀκόμη μίαν φορὰν ἡ τραγῳδία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τῆς Ὀράγγης. Θὰ ἦτο βέβαια ἀνάγκη νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν συγχρόνων Γαλατῶν, οἱ ὁποῖοι πρὸ πολλοῦ ἔπαυσαν νὰ εἶνε βάρβαροι, νὰ διασκευασθῇ ὥστε νὰ γίνῃ κάπως συμφωνοτέρα μὲ τὴν ἐποχήν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν οὐσίαν της, ἀπὸ τὴν ποίησιν της. Ποῖος θὰ ἦτο ἱκανὸς νὰ κάμῃ τὸ θαῦμα; Ποιητὴς βέβαια· ἀλλὰ ποιητὴς δυνάμενος νὰ αἰσθάνεται κατὰ βάθος μίαν ἑλληνικὴν τραγῳδίαν, καὶ νὰ γράφῃ τελείους στίχους γαλλικούς. Ποιητὴς Ἕλλην κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ αἴσθημα, ἀλλὰ Γάλλος κατὰ τὴν γλῶσσαν. Γί εὐτυχὴς σύμπτωσις! Εἰς τὴν κλεινὴν Λουτεκίαν ζῇ Ἀθηναῖος ἐκ γενετῆς, λαξεύων στίχους μὲ τόσην γλυκύτητα καὶ ἁρμονίαν, ὅσην δὲν ἔχουν πολλάκις τῶν γνησίων Γαλατῶν οἱ στῖχοι. Καὶ ὁ Εὐριπίδης τοῦ παραδίδει τὸν θησαυρόν του μὲ πᾶσαν προθυμίαν καὶ ἐμπιστοσύνην. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἑλληνικῆς τραγῳδίας, πρόκειται νὰ γραφῇ μία ἄλλη γαλλικὴ ἀποδίδουσα τόσον πιστῶς τὸ πρωτότυπον, ὅσον ἡ ἐμπνευσμένη ἐλευθερία τῶν ποιητῶν — μεταφραστῶν εἰμπορεῖ μόνον νά το κάμῃ. Καὶ ὁ Μορεάς, ὑπερήφανος διὰ τὴν τιμήν, ἀναλαμβάνει τὸ ἔργον μὲ ζῆλον, μὲ χαράν, μ' ἐνθουσιασμόν. Εἰς τὸ τέλος, δεκαετεῖς ἀγῶνες στέφονται ὑπὸ ἐπιτυχίας. Βλέπων ὁ Εὐριπίδης τὴν ἡρωΐδα του ὑπὸ τὴν νέαν της περιβολὴν τὴν ἀναγνωρίζει. Καὶ πλησίον τοῦ ὀνόματός του, γράφει ὁ ἴδιος τὸνομα τοῦ δευτέρου της πατρός.

Ποιηταὶ καὶ χρονογράφοι Ἀθηναῖοι, ἐγκωμιάζοντες τὸν Ζὰν Μορεάς, εἶπαν ὅτι «τὸν ἠσπάσθη εἰς τὰ χείλη ὁ Εὐριπίδης». Ὁ ἴδιος εἶπεν, ὅτι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Κηφισοῦ «τοῦ ὡμίλησεν ὁ Σοφοκλῆς». Ἠμποροῦσεν ἐξαίρετα νὰ εἴπῃ, ὅτι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ τοῦ ὡμίλησε πρωτήτερα ὁ Εὐριπίδης. Θὰ ἦτο ἀκριβῶς τὸ ἴδιον πρᾶγμα ποῦ λέγω πεζότατα παραπάνω, μὲ φράσεις ὡραιοτέρας καὶ ποιητικωτέρας. Πῶς ἤθελα νὰ ἠμποροῦσα κ' ἐγὼ νὰ παρατάξω μερικάς, προκειμένου περὶ ποιητοῦ! Ἀλλὰ δὲν εἶμαι εἰδικὸς εἰς λυρισμούς, εἰς προπόσεις καὶ εἰς προσφωνήσεις. Τὸ ἔργον μου εἶνε πολὺ πλέον ξηρὸν καὶ ἄχαρι. Καὶ θὰ ὁμιλήσω τώρα ἀκόμη πεζότερα, καὶ θὰ νοίξω τὸ βιβλίον, καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ δείξω κατὰ ποῖον τρόπον εἰργάσθη ὁ ποιητής, διὰ νὰ γίνῃ ἄξιος ὅλων αὐτῶν τῶν ἐνθουσιασμῶν.

Ἐν πρώτοις παρατηρῶ, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς τραγῳδίας, ἡ οἰκονομία, ἡ πλοκή, ἡ λύσις, ὁ σκελετὸς ἐν γένει, ἔμεινεν ἀκέραιος καὶ ἀναλλοίωτος. Καὶ ἡ διαίρεσις σχεδὸν ἡ αὐτή. Αἱ ἴδιαι σκηναί, μὲ τὰ ἴδια πρόσωπα, κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην, — τὰ ἴδια ἐπεισόδια, τὰ ἴδια χορικά, αἱ ἴδιαι στιχομυθίαι. Μόνον ἡ ἀνάγκη τῆς εἰς 5 πράξεις διαιρέσεως ὑπηγόρευσε μερικὰς ἀσημάντους τροποποιήσεις. Κάπου, παραδείγματος χάριν, διακόπτεται τὸ χορικὸν εἰς τὴν μίαν πρᾶξιν καὶ συνεχίζεται εἰς τὴν ἄλλην. Παρατηροῦνται ἐπίσης καὶ μερικαὶ μεταθέσεις μερῶν εἰς διαλόγους ἢ μονολόγους. Ἀλλ' ἐκτὸς ἴσως τοῦ τελευταίου χορικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναδημιουργεῖται κ' ἐπεκτείνεται διαλογικῶς, καμμία ἄλλη σοβαρωτέρα ἀλλοίωσις ἢ ἐγχείρησις. Ἐν τῷ συνόλῳ, ἡ Ἰφιγένεια τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἡ Ἰφιγένεια τοῦ Μορεὰς εἶνε ἡ ἰδία.

Ἀλλ' εἰς τὰς λεπτομερείας δὲν εἶνε διόλου. Εἰς ὀλίγα, εἰς ἐλάχιστα μέρη θὰ εὕρετε πιστὴν μετάφρασιν τοῦ κειμένου:

Ἀδελφέ, δός μοι δεξιᾶς τῆς σῆς θιγεῖν

λέγει ὁ Εὐριπίδης. Καὶ ὁ Μορεάς:

Mon frère, laisse moi toucher ta main.

Ἀλλ' αὐτὰ εἶνε σπάνια. Συνήθως ἐπικρατεῖ ἡ ἐλευθέρα παράφρασις. Εἰς τὴν ἀνωτέρω αἴτησιν τοῦ Μενελάου, ὁ Ἀγαμέμνων ἀπαντᾷ:

Δίδωμι· σὸν γὰρ τὸ κράτος, ἄθλιος δ' ἐγώ.

Ἰδοὺ καὶ ἡ συνέχεια τοῦ γαλλικοῦ:

Le sort,
Je le vois, m'est contraire, et c'est toi le plus fort.
Voici ma main.

Πολὺ συνηθεστέρα ὅμως καὶ ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν παράφρασιν εἶνε ἡ διασκευή. Ὁ Μορεὰς ξαναχύνει τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Εὐριπίδου εἰς καλοῦπι ἰδικόν του. Ἡ οὐσία, ἡ ἔννοια, ἡ ψυχὴ διατηρεῖται· ἀλλὰ ἡ φόρμα εἶνε πλέον διαφορετική. Παραβάλετε μὲ τὴν ἀπόδοσίν του τὸ κατωτέρω σχόλιον τοῦ χοροῦ εἰς τὴν γενναιόφρονα μετάνοιαν τοῦ Μενελάου:

ΧΟΡΟΣ

Γενναῖ' ἔλεξας Ταντάλῳ τε τῷ Διὸς
πρέποντα· προγόνους οὐ καταισχύνεις σέθεν.

LE CHŒUR

Le bien succède au mal; certes, il a raison,
Qui se montre ainsi sage.
O noble repentir, ô genereux langage,
Digne de ta maison!

Ἐδῶ οἱ δύο στῖχοι ἔγιναν τέσσαρες. Ἀλλοῦ γίνονται τρεῖς· ἀλλοῦ γίνονται ἕνας· ἀλλοῦ παραλείπονται ὁλωσδιόλου. Μονόλογοι ἀπὸ πενῆντα στίχους, συντομεύονται εἰς εἴκοσι. Ἡ συντόμευσις εἶνε γενναία προπάντων εἰς τὰ χορικά. Τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα ᾄσματα τῆς γαλλικῆς Ἰφιγενείας εἶνε πολλάκις τὸ ἓν τρίτον, τὸ ἓν τέταρτον τῆς ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ ποῖος θὰ ἔλεγεν ὅτι παρελείφθη τίποτε οὐσιῶδες! ποῖος θὰ ἔλεγεν ὅτι, ὑπὸ ἄλλον ἐντελῶς τύπον, δὲν μετεδόθη ὁλόκληρος ἡ ποίησις, ἡ καλλονὴ καὶ ἡ χάρις τῶν πρωτοτύπων! Καὶ εἶνε τόσον ὡραία ἡ ἀπόδοσις αὐτὴ τῶν χορικῶν, ὥστε δὲν θὰ ἤξευρε κανεὶς ποῖον ἐξ ὅλων νὰ προτιμήσῃ. Ἐν τούτοις, τὴν μεγαλητέραν ἐντύπωσιν μοῦ ἔκαμε τὸ χορικόν, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφονται οἱ γάμοι τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. (Πρᾶξις Δ', Σκηνὴ 1.) Τὸ προτιμῶ — ὁμιλῶ πάντοτε περὶ διασκευῆς, — καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἱκεσίαν τῆς Ἰφιγενείας, εἰς τὴν ἰδίαν πρᾶξιν, μολονότι ἐκρίθη γενικῶς ὡς τὸ ὡραιότερον μέρος τοῦ ἔργου.

Φαντάζομαι τώρα τὸν μορφασμόν, τὸν ὁποῖον θὰ ἔκαμναν οἱ παρ' ἡμῖν σοφοὶ μεταφρασταὶ τῶν ἀρχαίων δραμάτων, ἂν ἐμάνθαναν ὅτι ἡ *Ἰφιγένεια* τοῦ Μορεὰς εἶνε σχεδὸν κατὰ τὸ ἥμισυ συντομωτέρα τῆς εὐριπιδείου. Ποία βεβήλωσις, ἔ; Καὶ ὅμως, βεβήλωσις θὰ ἦτο μία ἄλλη μετάφρασις, πιστὴ καὶ ἀκεραία, ἀποδίδουσα μόνον τὸ γράμμα, χωρὶς νὰ διατηρῇ τὸ πνεῦμα. Ἡ ἐργασία τοῦ Μορεὰς τοῦτο ἔχει ἀκριβῶς τὸ ἰδιάζον: ὅτι εἶνε ἡ ποιητικωτέρα, ἡ ψυχολογικωτέρα, ἡ σοφωτέρα καὶ ἑπομένως ἡ εὐλαβεστέρα διασκευή. Ὁ ἀναγινώσκων τὸ γαλλικὸν ἔχει ἀκριβῶς τὴν ἰδίαν ἐντύπωσιν μὲ τὸν ἀναγινώσκοντα τὸ πρωτότυπον; Τότε δὲν λείπει τίποτε καὶ ἂς λείπουν πολλά. Μετὰ τοῦ σκελετοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς ἔλεγα ἀνωτέρω, ἔμεινεν ἀναλλοίωτος, ἔμεινεν ἐπίσης καὶ ἡ βαθυτάτη ψυχή, ἂς εἶνε ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Καὶ ἰδοὺ τί δὲν εἶνε ἔργον τοῦ πρώτου τυχόντος ἑλληνομαθοῦς: νὰ διασώσῃ τὴν ψυχήν. Μόνον ποιητής, ὅπως ὁ Ζὰν Μορεάς, ἦτο ἱκανὸς νά το κάμῃ Καὶ δι' αὐτὸ εὑρίσκω, ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον εἰργάσθη, ἦτο ὁ μόνος. Ἡ συντόμευσις, ἡ ἀλλοίωσις τοῦ ὑλικοῦ, δὲν σημαίνει ἐδῶ καταστροφὴν ἢ ἐλάττωσιν τῆς ποιητικῆς πνοῆς. Ἀπεναντίας, διὰ νὰ διατηρήσῃ ὅλην της τὴν ἰσχὺν αὐτή, εἰς ἄλλην γλῶσσαν καὶ δι' ἄλλην ἐποχήν, ἔπρεπεν ἀναγκαίως τὸ ὑλικὸν νὰ ὑποστῇ τὴν κατεργασίαν ποῦ ὑπέστη Ὁ Μορεὰς μετέφρασε διὰ Γάλλους Ἀδιάφορον· καὶ ὁ Ἕλλην ποιητής, ὁ ὁποῖος θὰ μετέφραζε τοὺς ἀρχαίους τραγικοὺς διὰ τοὺς συγχρόνους Ἕλληνας, τὴν αὐτὴν μέθοδον ἔπρεπε νἀκολουθήσῃ. Διὰ νὰ τονίσω αὐτὸ καὶ μόνον, γράφω περὶ βιβλίου, τὸ ὁποῖον ἐπιτέλους δὲν ἀνήκει εἰς τὴν φιλολογίαν μας. Δυςπιστῶ ἀνέκαθεν πρὸς τὰς πιστὰς μεταφράσεις· ἀφότου εἶδα τὴν *Ἰφιγένειαν*, δυςπιστῶ ἀκόμη περισσότερον.

Μένει ἀκόμη νὰ εἴπω δύο λέξεις περὶ τοῦ

στίχου τῆς *Ἰφιγενείας*. Ἡ γαλλικὴ δὲν εἶνε ἡ γλῶσσά μου, καὶ τὸ αἴσθημα,—τὸ μόνον τὸ ὁποῖον εἰμπορεῖ νὰ κρίνῃ ἐδῶ,—μοῦ λείπει. Εἶδα ὅμως εἰς ξένα κριτικὰ ἄρθρα νὰ ἐκθειάζωνται πολὺ οἱ στῖχοι τῆς τραγῳδίας ὡς ἁρμονικοὶ καὶ γλυκύτατοι. Τὸ πιστεύω.' Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰμπορῶ νὰ ἴδω μόνος μου, χωρὶς νὰ εἶμαι Γάλλος, εἶνε ὅτι οἱ στῖχοι αὐτοὶ δὲν ὁμοιάζουν μὲ τοὺς στίχους τοῦ Εὐριπίδου. Δὲν ὁμοιάζουν ἀκόμη οὔτε μὲ τοὺς στίχους τῶν γάλλων τραγικῶν, τοὺς ὁποίους εἶπαν ὅτι εἶχεν ὡς πρότυπον Βεβαίως· συχνὰ θὰ συναντήσῃ κανεὶς μίαν ἁπλότητα καὶ συγχρόνως δύναμιν ὕφους ἑλληνικοῦ· κάπου θὰ ἐνθυμηθῇ κανεὶς μίαν ἔκφρασιν τοῦ Ρακίνα ἢ τοῦ Κορνηλίου. Ἀλλ' αὐτὰ εἶνε γνωρίσματα μᾶλλον ἐξωτερικά. Κατὰ βάθος, οἱ στῖχοι αὐτοὶ μοῦ φαίνονται στῖχοι ποιητοῦ συγχρόνου καὶ νεωτερίζοντος πάντοτε, τὸν ὁποῖον εἰς τίποτε δὲν ὑπεδούλωσεν ἡ ἀναγκαστικὴ μίμησις τῶν ἀρχαίων προτύπων. Καὶ ὅπως διετήρησε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὁμοιοκαταληξίας, συζευγνύων παρὰ τὴν συνήθειαν τῶν γάλλων τραγικῶν τοὺς στίχους του πηδηκτά, ὅπως μετουσίωσε τὰ χορικὰ τόσον ἐλευθέρως εἰς ᾄσματα ὑπενθυμίζοντα τὰς ὡραιοτέρας του *Στροφάς*, οὕτως,—ἀξιοσημείωτον καὶ τοῦτο—εἰς τὸ σύνολον τῆς μορφῆς ἐφήρμοσε τὸ ἰδικόν του ὕφος, τὴν ἰδικήν του τεχνοτροπίαν. Καὶ εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ τελευταία τεχνοτροπία τοῦ Μορεὰς εἶχεν ἤδη τὸν κλασικὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον ἡ στιχουργία τῆς *Ἰφιγενείας* ἔδειξεν ἁπλῶς ἐντονώτερον.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ

Σ. Α. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ: Ὁ Κρητικὸς πολιτισμός, ἤτοι τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἐν Κρήτῃ ἀνασκαφῶν. — Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς, τόμος Ι΄, σελ. 1-136. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1904.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ περὶ τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ ἐγχειριδίου τούτου διατελῶν ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων ἐν Κρήτῃ, ηὐτύχησε νὰ παραστῇ *μάρτυς πασῶν τῶν* μεγάλων ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὴν ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπελευθέρωσιν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, συνειργάσθη μετὰ τῶν ἐκτελεσάντων τὰς ἀνασκαφὰς ἐκείνας ἀλλοδαπῶν ἀρχαιολόγων ἐν ταῖς πρὸς περίσωσιν τῶν ἐρειπίων καὶ περισυλλογὴν τῶν κινητῶν ἀρχαιοτήτων ἐργασίαις ἐξετέλεσε καὶ αὐτὸς ἀξιολόγους ἀνασκαφάς, περιηγήθη πρὸς συλλογὴν ἀρχαιοτήτων ἅπασαν τὴν νῆσον ἐπισκεφθεὶς καὶ κατ'ἐπανάληψιν πολλάκις τὰ σπουδαιότερα αὐτῆς μέρη, ἀπέδειξε δὲ προσέτι καὶ δι'ἐπιστημονικῶν διατριβῶν ἐν ἀρχαιολογικοῖς περιοδικοῖς ὅτι εἶνε ἀληθῶς κάτοχος τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς μελέτην τῶν ἀρχαιοτήτων ἐπιστημονικῆς προπαιδεύσεως. Συγγράψας τὸ περὶ οὗ νῦν πρόκειται ἐγχειρίδιον ἐσκόπει νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς πρόχειρον διδασκαλίαν περὶ τῶν πορισμάτων τῶν προσφάτων ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν, δι' ὧν ἀπεκαλύφθη ὁ λαμπρὸς πολιτισμὸς καὶ τὸ ὑπέροχον μεγαλεῖον τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τῆς Κρήτης. Τοῦτον λοιπὸν τὸν σκοπὸν ἐπιδιώκων δὲν ἐνδιατρίβει ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα, οὐδὲ ζητεῖ νὰ παράσχῃ ἰδίας συμβολὰς εἰς τὴν περὶ τῶν Κρητικῶν ἀρχαιοτήτων μελέτην, ἀλλ' ἐκθέτει ἐν μεγάλῃ συντομίᾳ τὰ κυριώτατα καὶ τὰ γενικώτατα τῶν πορισμάτων τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης, ἀποβλέπων εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν πολλῶν καὶ ὄχι τῶν εἰδικώτερον τὰς προϊστορικὰς ἀρχαιότητας μελετώντων. Τὸ ἔργον δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένον ἐπουσιωδῶν τινων ἐλλείψεων, διότι, ὡς φαίνεται, τὸ βραχυχρόνιον τοῦ ἀπὸ τῶν ἀνακαλύψεων μέχρι τοῦδε διαστήματος, αἱ πολλαὶ διοικητικαὶ ἐργασίαι τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν διαμονὴ αὐτοῦ, δὲν ἐπέτρεψαν ἴσως νὰ ἀναθεωρήσῃ οὗτος τὸ χειρόγραφον οὐδὲ νὰ διορθώσῃ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ ἱκανὰ τυπογραφικὰ παροράματα καὶ ἄλλα τινὰ ἀβλεπτήματα.

Ταῦτα ὅμως ἐλάχιστα ἐπηρεάζουσι τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὅλου ἔργου, ὁ δ' ἀναγνώστης παβλέπων τὰς μικρὰς ταύτας καὶ λίαν εὐδιορθώτους ἀτελείας, δὲν δύναται νὰ μὴ ἐπαινέσῃ τὰς πολλὰς τοῦ βιβλίου συγγραφικὰς ἀρετάς, ἤτοι τὴν εὔστοχον ἐκλογὴν τῆς ὕλης, τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, τὴν νηφαλιότητα τῆς κρίσεως, τὴν σαφήνειαν τῆς φράσεως καὶ τὴν ἀγαστὴν μετριοφροσύνην τοῦ συγγραφέως. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου ἐπιτυγχάνεται κάλλιστα, θὰ ἦτο δὲ πράγματι εὐτύχημα νὰ ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων διδακτικὰ ἐγχειρίδια πρὸς χρῆσιν τῶν μὴ εὐκαιρούντων ἢ μὴ δυναμένων νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς εἰδικὰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας. Ἐκτὸς ὅμως τούτου, τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ξανθουδίδου θὰ εἶνε ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον χρήσιμον καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος ἀρχαιολόγους ὡς εὐσύνοπτος ἔκθεσις τῶν περὶ τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ μελετῶν καὶ ὁδηγὸς πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἐν διαφόροις περιοδικοῖς διεσκορπισμένων εἰδικωτέρων διατριβῶν. Ὅθεν εὐχόμεθα νὰ δημοσιευθῇ ταχέως καὶ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν μᾶλλον διωρθωμένην καὶ περιέχουσαν εἰκόνας τινὰς καὶ σχεδιαγραφήματα πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν τῶν γραφομένων, ἵνα τὸ καὶ ἤδη λίαν χρήσιμον ἐγχειρίδιον τοῦτο καταστῇ ἔτι χρησιμώτερον. Ἂν ἡ εὐχὴ αὕτη πραγματοποιηθῇ, νομίζω ὅτι θὰ ἦτο καλὸν νὰ ἐγκαταλίπῃ ὁ λόγιος συγγραφεὺς τὴν ἐν τῇ παρούσῃ ἐκδόσει ἀπόπειραν τῆς μετονομασίας τῶν λεγομένων *Μυκηναϊκῶν* ἀρχαιοτήτων εἰς *Κρητικάς*, διότι ἐν γένει μὲν αἱ τοιαῦται μετονομασίαι προξενοῦσι σύγχυσιν καὶ εἶνε ἀποφευκτέαι, ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ προσέτι τὸ ὄνομα *Κρητικὸς* ἴσως δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καταλληλότερον πρὸς δήλωσιν τῶν προμυκηναϊκῶν ἐκείνων ἀρχαιοτήτων, ἃς χαρακτηρίζουσι τὰ *Καμαραϊκὰ* λεγόμενα ἀγγεῖα.

ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΜΟΣΧΑΣ

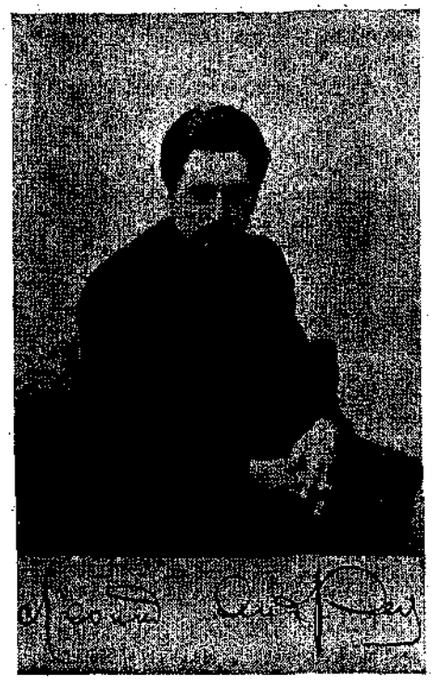

Λεωνίδας Ἀνδρέϊεφ.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Τσέχοφ καὶ τὸν *φιλολογικὸν θάνατον* τοῦ Μαξὶμ Γόρκυ, ὁ ὁποῖος ἀρκεῖται πλέον ν' ἀναμασσᾷ παλαιὰς ἰδέας μὲ κάποιαν δόσιν φιλοσοφίας, τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ ἀπὸ φιλοσοφικὰ βιβλία γραμμένα διὰ τὸν πολὺν κόσμον, ὁ Λεωνίδας Ἀνδρέϊεφ ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ κορυφαῖος εἰς τὴν σύγχρονον ρωσσικὴν φιλολογίαν, τίτλος τὸν ὁποῖον πρὸ πολλοῦ ἐδικαιοῦτο νὰ κατέχῃ. Εἶνε ἐν τούτοις περίεργον ὅτι τὸν τίτλον αὐτόν, τὸν ὁποῖον τοῦ ἀπονέμουν σήμερον ὅλη ἡ Ρωσσία καὶ οἱ εὐρωπαῖοι κριτικοί, τὸν κατέκτησε σιγὰ σιγά, καταβάλλων τόσους ἀντιπάλους. Καὶ νομίζω ὅτι ἡ ἰδία τύχη προμηνύεται καὶ δι' ἕνα ἄλλον νέον συγγραφέα, τὸν Φεοδὸρ Σολογούμπ,—τοῦ ὁποίου διηγήματα θὰ δημοσιεύσουν τὰ «Παναθήναια»—, ὀλίγον γνωστὸν σήμερον ἀπὸ τὸ πολὺ κοινόν, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸ λαμπρὸν μέλλον διαβλέπουν οἱ προσεκτικώτεροι καὶ οἱ νοημονέστεροι ἀναγνῶσται καὶ κριτικοί. Ἡμεῖς, ἀποτελοῦντες μέρος τῶν ὀλίγων αὐτῶν θαυμαστῶν τοῦ Σολογούμπ, νομίζομεν ὅτι δὲν ἀπατώμεθα εἰς τὴν κρίσιν μας, καθόσον μάλιστα, ὅτε πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐνεφανίσθη ὁ Λεωνίδας Ἀνδρέϊεφ εἰς τὸν φιλολογικόν μας ὁρίζοντα, προείπαμεν τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν ἦτο προωρισμένος νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν ὁποίαν κατέχει σήμερον.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας. Παρουσιάζοντες σήμερον εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν τὸν ἔνδοξον συγγραφέα—γνωστὸν ἄλλως τε εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» μὲ τὸ *Γέλιο* του καὶ τὴν ἀφήγησιν τῆς ὑποθέσεως τοῦ *Βασίλη Φιβεΐσκη*—περιορίζόμεθα νὰ ἀναγράψωμεν μερικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του διὰ τῆς μεταφράσεως τῆς αὐτοβιογραφίας του. Διὰ νὰ καταδείξωμεν ἐν τούτοις ὅλην τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀνδρέϊεφ, θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ μέλλον εἰς μελέτην ἰδιαιτέραν.

«Ἐγεννήθην τὸ 1871 εἰς τὴν πόλιν Ὀριόλ, ὅπου καὶ ἐτελείωσα τὰς γυμνασιακάς μου σπουδάς. Εἰς τὴν ἑβδόμην τάξιν, ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρον ἔτος ἤμουν ὁ τελευταῖος μαθητὴς καὶ εἶχα τοὺς χειροτέρους βαθμοὺς εἰς τὴν διαγωγήν. Αἱ ὡραιότεραι στιγμαὶ τῆς σχολικῆς μου ζωῆς—καὶ σήμερον ἀκόμη τὰς ἐνθυμοῦμαι μὲ εὐχαρίστησιν—ἦσαν τὰ διαλείμματα καὶ αἱ περιπτώσεις, σπάνιαι δυστυχῶς, κατὰ τὰς ὁποίας μὲ ἀπέβαλλαν ἀπὸ τὴν παράδοσιν. Εἰς τοὺς μακρυνοὺς καὶ γυμνοὺς διαδρόμους ἠκούετο ἡ σιωπή, ἡ ἠχηρὰ σιωπή, ἡ ὁποία ἐνόμιζες ὅτι ἔπαιζε μὲ τὸν θόρυβον τῶν βημάτων. Εἰς τὰ πλάγια, θύραι κλεισμέναι, καὶ πίσω ἀπ' αὐτὰς αἱ παραδόσεις γεμᾶται ἀπὸ παιδιά· μία ἀκτὶς

τοῦ ἡλίου εἰσήρχετο ἀπὸ κάποιαν σχισμάδα καὶ ἔπαιζε μὲ τὴν σκόνην ποῦ σηκώναμε ἐμεῖς τὰ παιδιὰ κατὰ τὰ μικρὰ διαλείμματα. Ὅλα αὐτὰ ἦσαν τόσον ἐνδιαφέροντα, ἐνεῖχον τόσην σημασίαν...

«Ὅταν ἤμουν ἀκόμη εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἀπέθανε ὁ πατέρας μου. Ὁ θάνατός του μὲ ἔρριψε εἰς τὴν ἔνδειαν. Τὸ πρῶτον ἔτος, εἰς τὴν Πετρούπολιν, ἐπείνασα — ὄχι τόσον ἀπὸ πτωχείαν ὅσον ἀπὸ ἀπειρίαν νεανικήν, ποῦ θὰ ἠμποροῦσα νὰ πωλήσω ὅτι εἶχα περιττὸν ἀπὸ τὰ φορέματά μου. Ἐντρέπομαι ὅταν ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐπὶ δύο ἡμέρας δὲν ἔφαγα τίποτε, ἐνῶ εἶχα δύο ἢ τρία πανταλόνια, δύο ἐπανωφόρια καὶ ἄλλα. (Τότε ἔγραψα τὸ πρῶτον μοῦ διήγημα, ὅπου ὁ ἥρως μου ἦτο ἕνας πεινασμένος σπουδαστής. Ἔκλαια ὅταν τὸ ἔγραφα, καὶ εἰς ἐπίμετρον μοῦ ἐπεστράφη τὸ χειρόγραφον ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα ὅπου τὸ ἔδωσα).

«Ἐτελείωσα τὰ νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Μόσχας. Ἐδῶ ἔζησα ἀνετώτερα· οἱ συνάδελφοί μου καὶ ἡ «Ἐπιτροπὴ» μ' ἐβοήθησαν ὑλικῶς· ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ζωὴν ἐν γένει, ἦτο πολὺ καλλιτέρα ἡ Πετρούπολις, ὅπου οἱ φοιτηταὶ ζοῦν κατὰ μικροὺς ὁμίλους καὶ εἶνε εὔκολον νὰ εὕρῃ κανεὶς ἕνα ὅμιλον σύμφωνον μὲ τὰς ἰδέας του. Τὸ 1894 ἐπεχείρησα ν' αὐτοκτονήσω, ἀλλ' ἀπέτυχα· αὐτὸ μοῦ ἐγέννησε μίαν ἀσθένειαν τῆς καρδιᾶς, ὄχι σοβαράν, ἐνοχλητικὴν ὅμως ἕως σήμερον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεχείρησα μίαν ἢ δύο φορὰς νὰ γράψω, ἀλλὰ μὲ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν καὶ ἐπιτυχίαν κατεγινόμουν εἰς τὴν ζωγραφικήν, τὴν ὁποίαν ἀγαποῦσα ἀπὸ τὴν μικράν μου ἡλικίαν· ἔκαμνα προσωπογραφίας ἐπὶ παραγγελίᾳ μὲ 3 ἕως 5 ρούβλια. Τὸ 1897 ἐπῆρα τὸ δίπλωμά μου τῆς Νομικῆς καὶ ἐνεγράφην ὡς δικηγόρος. Ἀνέλαβα νὰ δίδω εἰς τὴν ἐφημερίδα «Κουριέρ», ἡ ὁποία ἱδρύθη τότε, περιλήψεις τῶν πρακτικῶν τῶν δικαστηρίων. Μίαν μόνον ὑπόθεσιν ἀνέλαβα καὶ τὴν ἔχασα εἰς ὅλα τὰ δικαστήρια.

«Τὸ 1898, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ κ. Ι. Δ. Νοβίκ, γραμματέως τοῦ «Κουριέρ», ἔγραψα τὸ πρῶτον μου διήγημα, πασχαλινόν, καὶ ἔκτοτε ἀφιερώθην ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἔγραφα περιλήψεις τῶν δικαστηρίων, χρονογραφήματα ὑπὸ διάφορα ψευδώνυμα, καὶ διηγήματα. Τώρα καταγίνομαι μόνον εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ σπανίως γράφω μικρὰ ἄρθρα κοινωνικά. Εἰς τὰ πρῶτα μου φιλολογικὰ βήματα μ' ἐβοήθησε πολὺ μὲ τὰς καλὰς συμβουλάς του ὁ Μαξὶμ Γόρκυ».

Νομίζω ἀπαραίτητον νὰ προσθέσω ὅτι τὸ 1901 ὁ Λεωνίδας Ἀνδρέϊεφ ἐξέδωκε τὸν πρῶτον του τόμον διηγημάτων. Τὸν Δεκέμβριον ἀκόμη τοῦ 1901, ὅταν ὁ γράφων τὰ γραμμὰς αὐτὰς εἶχε τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρίσῃ τὸν ρῶσσον συγγραφέα, ἦτο ἄγνωστος σχεδόν. Μόνον ὁ μικρὸς ὅμιλος τῶν συνεργατῶν τοῦ ἐκλείψαντος πλέον «Κουριέρ», οἱ ὁποῖοι ἐγνωρίζαμεν καλὰ τὸν Ἀνδρέϊεφ καὶ τὰς σκέψεις του, ἠμποροῦσε νὰ προείπῃ τὸ λαμπρὸν μέλλον του. Τὴν 14 Ἰανουαρίου ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν «Κουριὲρ» *Ἡ Ἄβυσσος*. Ἡ ἐπιτυχία ὑπερέβη τὰς προσδοκίας ὅλων. Ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐξηντλήθη ἡ τακτικὴ ἔκδοσις τοῦ φύλλου καὶ ἔγινε δευτέρα. Ὅλος ὁ τύπος ἔγραψε περὶ τοῦ διηγήματος. Ἄλλοι ὑβρίζοντες, ἄλλοι βλέποντες τὴν ἀνατολὴν νέου ἀστέρος εἰς τὴν ρωσσικὴν φιλολογίαν. Ὁ Λεωνίδας Ἀνδρέϊεφ ἔγινε γνωστός. Τὸν Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐδημοσιεύθη *Ἡ Σκέψις*. Νέα λάμψις ἡ ὁποία δὲν ἔσβυσε μέχρι σήμερον. Μετὰ πέντε μῆνας, τὸν Δεκέμβριον, ἔγραψε δύο νέα ἔργα *Ὁ Ξένος* καὶ *Εἰς τὴν Ὁμίχλην*. Ἔπειτα ἐπέρασε ἕνα ἔτος ἄγονον σχεδόν, καὶ τώρα, τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον, μᾶς ἔδωσε ἕνα ἀριστούργημα *Ἡ Ζωὴ τοῦ Βασίλη Φιβεΐσκη*, τοῦ ὁποίου τὴν ὑπόθεσιν ἔδωσα εἰς προηγουμένην μου ἐπιστολήν.

Ἐν τέλει σᾶς ἀναγγέλλω ὅτι ἀποδεχόμενος τὴν πρόσκλησιν τοῦ διευθυντοῦ τῶν «Παναθηναίων», ὁ Λεωνίδας Ἀνδρέϊεφ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ διὰ τὰ «Παναθήναια» νέον ἀνέκδοτον διήγημά του, πρὶν δηλ. δημοσιευθῇ εἰς τὴν ρωσσικήν.

ΜΙΧ. ΑΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ὁ Μορεὰς ἐν Ἀθήναις.

Αἱ Ἀθῆναι ἐξεδήλωσαν μὲ ἀληθινὸν ἐνθουσιασμὸν τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν θαυμασμὸν των πρὸς τὸν ποιητὴν τῆς *Ἰφιγενείας*. Ἡ ὑποδοχή του εἰς τὸ Βασιλικὸν Θέατρον καὶ κατόπιν εἰς τὸ Στάδιον ἦτο μοναδική, ἀξία τοῦ ποιητοῦ. Τὸ πλῆθος ἐν συγκινήσει παρηλαυνε πρὸ τοῦ Μορεὰς χαιρετίζον. Ὁ Διάδοχος ἐνθουσιωδῶς ἐχειροκρότει. Καὶ ὁ ἀνοιξιάτικος οὐρανὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐστεφάνωνε τὸν ποιητὴν μὲ τὰς χρυσᾶς ἀκτῖνας του.

Ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων ἔδωκε εἰς τὸν ξενιζόμενον συμπατριώτην του τιμητικὸν γεῦμα τὴν Τετάρτην 3 Νοεμβρίου εἰς τὸ «Σπλέντιτ». Ἡ κυρία Παρρέν,

ἡ κυρία Θεώνη Παππᾶ, ἡ Δὶς Αὔρα Δρακοπούλου παρεκάθησαν εἰς τὸ γεῦμα.

Πρῶτος ὁ κ. Παῦλος Νιρβάνας ἐχαιρέτισε τὸν ποιητὴν μὲ τὴν ἑπομένην ποιητικωτάτην προσφώνησιν:

«Ἀπὸ τὰ σφραγισμένα μαρμάρινα χείλη κανεὶς ἦχος ἢ λόγος. Λευκοί, σιωπηλοὶ ἐπάνω εἰς τὴν νοσταλγικὴν γῆν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνδρες. Βωβὴ «ἡ λαλέουσα παγὰ, ἀπέσβετο τὸ λάλον ὕδωρ» εἰς αἰῶνας αἰώνων. Καὶ ὅταν ἐπέρασες ἀπὸ τὰ σιωπηλὰ μαρμάρινα Ἠλύσια, ὁ ἐκλεκτὸς τῶν Ὀλυμπίων, ἐσάλευσαν μέσα εἰς τὸ λυκόφως τὰ σφραγισμένα χείλη. Καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν ἤκουσεν ἦχον ἢ λόγον. Ὁμοία μὲ τὴν θαλασσίαν κόγχην, ποῦ δεσμεύει τὰς ἁρμονίας τῶν βαθυτάτων ὠκεανῶν, ἔκλεψεν ἡ ψυχή σου τὸ ὡραῖον μακρινὸν ᾆσμα. Καὶ ὅταν ἡ θοὴ ἄκατος, ποῦ σ' ἐδέχθη, ἀνεπέτασε τὸ μέγα λατινικὸν ἱστίον πρὸς τὴν βαρβαρικὴν γῆν, αἱ ἀρχαῖαι αὖραι ἐξύπνησαν ἐπὶ τῶν κυμάτων.

«Ἔσπρωξαν τὴν πρύμναν σου μὲ τὰς θείας των χεῖρας ἡ Γαλάτεια καὶ ἡ Νημερτής, καὶ ἀναδύσασαι ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον κῦμα ἐκρεμάσθησαν, μὲ τὰ θεῖά των δάκτυλα, ἀπὸ τὰς ἁλιβρόχους κώπας, διὰ νὰ σὲ χαιρετίσουν, ἡ Γλαύκη καὶ ἡ Θάλεια καὶ ἡ Σαώ. Ἡ πρῶρά σου τότε ἐτάραξε τὸν λευκὸν ἀφρὸν καί, θαμβωμένοι οἱ τραχεῖς ναῦται, εἶδον πάλιν τὴν κόρην τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Ἡμέρας, ὁδηγοῦσαν τὸ σκάφος σου ἐπὶ τῆς ροδοχρόου κόγχης Διότι ἔφερες μαζῆ σου πρὸς τὴν μακρινὴν παραλίαν τὸν θεῖον αὐλόν, δῶρον τοῦ Ἀπόλλωνος.

«Καὶ εἰς τὴν ὡραίαν βαρβαρικὴν γῆν ἀπήχησε μία ἄγνωστος ἁρμονία καὶ αἱ ἔκπληκτοι ὀχθαι τοῦ Σηκουάνα εἶδον τὴν ἀττικὴν δάφνην καὶ τὸν Ὀλυμπιακὸν κότινον, προσφέροντα τοὺς θαλλούς των διὰ τὸ μέτωπόν σου. Ποῖον κῦμα σ' ἔφερε πάλιν, νοσταλγὲ τῶν Ὑμηττίων ῥόδων, πρὸς τὰ σιωπηλὰ Ἠλύσια; Ἡ ἐπευφημία μας θέλει νὰ φθάσῃ μέχρις αὐτοῦ εἰς τὸν ἄβατον θαλάσσιον δρόμον. Διότι μᾶς ἔφερε τὸν ἀοιδόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐσάλευσαν μέσα εἰς τὸ λυκόφως τὰ λευκὰ χείλη τῶν Θεῶν καὶ τῶν Ἡρώων. Διότι μᾶς ἔφερε τὸν θεῖον αὐλόν, δῶρον τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ὁποῖος ἀνέστησε τὰς μεγάλας φωτεινὰς ἁρμονίας εἰς τὴν λευκὴν κόγχην τοῦ Ἀρδηττοῦ. Διότι σ' ἔφερεν, ἀοιδὲ ὁδηγοῦντα ἄλλην μίαν φορὰν τὸ λευκὸν κρίνον τῶν δυστήνων Ἀτρειδῶν, ν' ἀποχαιρετίσῃ τὸν ἥλιον ὑπὸ τὸν θεῖον Ὑμηττόν. Καλῶς ἦλθες εἰς τὴν γῆν τῶν σιωπηλῶν Ἠλυσίων. Εἰς τὸ πέρασμά σου οἱ ἀσφόδελοι ἂς γείνωσι ῥόδα Διότι ὁ Εὐριπίδης ἐφίλησε τὸ μέτωπόν σου παρὰ τὸν Ἰλισσὸν καὶ παρὰ τὰς δάφνας τοῦ Κηφισοῦ σοῦ ὡμίλησεν ὁ Σοφοκλῆς».

Ὁ Μορεὰς ἠγέρθη ἀπὸ τὴν θεσιν του καὶ εὐχαρίστησε τὸν κ. Νιρβάναν σφίγγων θερμὰ τὸ χέρι του.

Ὁ κ. Μπάμπης Ἄννινος, διακοπτόμενος συχνὰ ἀπὸ τὰ γέλια τῶν συνδαιτυμόνων καὶ τὰ χειροκροτήματά των, προπίνων ὑπὲρ τοῦ Μορεάς, εἶπε:

«Πρὸ μικροῦ ἡ γενεὰ τοῦ 1862 ἐτέλεσε μνημόσυνον. Μολονότι ἕνεκα ἀρχαιολογικῶν βλέψεων κάποιος φίλος μου ἠθέλησε ποτέ, γράφων, νὰ περιλάβῃ καὶ ἐμὲ εἰς τὴν γενεὰν ταύτην, ὀφείλω νὰ δηλώσω ἐκ μετριοφροσύνης ὅτι δὲν ἀνήκω εἰς αὐτήν. Ἐγὼ ἀνήκω εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1872, παραστάτας μου δὲ εἶχον τότε ἀρκετοὺς μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐχαρίστως βλέπω συμπαρακαθήμενον εἰς τὴν παροῦσαν ὁμήγυριν μόνον τὸν κ. Καμπούρογλουν.

«Ἀλλὰ καὶ ὁ πρυτανεύων ἐν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ καὶ ὁ πανηγυριζόμενος παρ' ἡμῶν ἐπιφανὴς συμπολίτης μας κ. Ἰωάννης Παππαδιαμαντόπουλος τότε, καὶ νῦν Ζὰν Μορεάς, κατά τι νεώτερος, ἀλλὰ σθεναρώτερος καὶ μαχιμώτερος, εἰς τὴν γενεὰν ἐκείνην ἐπίσης ἀνῆκε καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν φιλικὴν ὁμάδα. Γενναῖόν τι ὁμολογῶ ὅτι δὲν διέπραξεν ἡ γενεὰ περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλῶ. Ἔχει ὅμως ὑπὲρ αὐτῆς τὸ ἐλαφρυντικὸν ὅτι οὐδένα ἐδίωξε καὶ οὐδένα ἐξεθρόνισεν.

«Ἀπεναντίας αὐτὴ ἐδιώχθη καὶ ἐξεθρονίσθη ἀπὸ τὰ τολμηρότερα καὶ ἀλκιμώτερα στίφη, τὰ καταλαβόντα μετέπειτα, δικαιώματι κατακτήσεως, τὴν ἡγεμονίαν τῆς λογοτεχνίας. Ἔχει ἐπίσης καὶ τὴν παρήγορον καὶ ὑπερήφανον συναίσθησιν ὅτι αὐτὴ ἔδωκε τὴν πρώτην ὤθησιν εἰς τὸν νεαρὸν καὶ ὁρμητικὸν ἑταῖρον, ὃν τὴν ἐσπέραν ταύτην ξενίζομεν καὶ ἑστιῶμεν καὶ ὅστις μετανάστης τῶν γραμμάτων, ἀποθέμενος τὸ ἐλαφρὸν φορτίον τῶν Τρυγόνων καὶ τῶν Ἐχιδνῶν, ἀπολύσας τὰς πρώτας εἰς τοὺς κυνηγοὺς τοῦ Σουνίου καὶ τὰς δευτέρας μεταξὺ τῶν λογίων ὁμοεθνῶν του, ἐτράπη πρὸς ἀναζήτησιν μᾶλλον ἀναπεπταμένων ὁριζόντων, εὐρυτέρου οταδίου καλλιτεχνικῶν συγκινήσεων καὶ πνευματικῶν ἀγώνων. Καταστήσας δὲ ἐλαφρότεραν κατὰ τέσσαρας ὅλας συλλαβὰς τὴν ἰδίαν ἐπωνυμίαν, ἐπεχείρησε πτῆσιν εὐθαρσῆ καὶ ηὐτύχησε ν' ἀνέλθῃ μέχρι σχεδὸν τῶν κορυφῶν τοῦ γαλλικοῦ Παρνασσοῦ, ἔνθα διαιτῶνται αἱ ὀλύμπιοι σκιαὶ τοῦ Σενιὲ καὶ τοῦ Μυσσέ, τοῦ Οὔγκὼ καὶ τοῦ Λαμαρτίνου.

«Καὶ τὸ μὲν τάλαντον τοῦ φίλου μας ἐκαρποφόρησε γενναίως καὶ περιάπτει τιμὴν καὶ κλέος εἰς τὴν γενέτειραν· ἡμῶν δὲ τῶν ὑπολειφθέντων τὸ τάλαντον ὑπέστη ὅλας τὰς ἀτυχίας τῆς ἐπικαταλλαγῆς τοῦ ἑλληνικοῦ νομίσματος καὶ ὅλας τὰς συνεπείας τῆς πτωχεύσεως.

«Δὲν τὸν φθονοῦμεν διὰ τοῦτο. Τὸν μακαρίζομεν· τὸν εὐχαριστοῦμεν, διότι αὐτὸς ὁ ἁρμόσας τόσον προσφυῶς τὴν ἀττικὴν δάφνην πρὸς τὴν γαλατικὴν δρῦν, διδάσκει ἡμᾶς τοὺς ἐρίζοντας δι' ὀλίγα δεμάτια αὐτόχθονος δάφνης, πόσον εὐρὺ εἶνε τὸ κράτος τῆς τέχνης καὶ πόσον ὑπέρτερον τῶν ταπεινῶν ἐρίδων.

«Τὸν εὐγνωμονοῦμεν δὲ προσέτι διότι κατορθοῖ νὰ συνενώνῃ ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν ἀγάπῃ καὶ ἐκτιμήσει τοὺς παρ' ἡμῖν διεστῶτας τὰς γνώμας. ὥστε εἰς τὴν τράπεζαν ταύτην τῆς ἀδελφικῆς εὐωχίας νὰ μὴ ἀποτολμᾷ ἡ Ἔρις νὰ ρίψῃ τὸ μῆλον της, μολονότι, εἰρήσθω ἀναμεταξύ μας καὶ ἂν τὸ ἔρριπτε, δὲν γνωρίζω ποῖος ἐξ ἡμῶν θὰ ἦτο ὁ *καλός*, ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ τὸ λάβῃ. Καὶ πρέπει πρὸς τούτοις νὰ εἴμεθα ὑπόχρεοι πρὸς αὐτὸν διότι διὰ τῆς παρουσίας του γίνεται πρόξενος εἰς τοὺς Ἕλληνας λογίους νὰ ἔρχωνται εἰς συνάφειαν ὄχι μόνον μὲ τὰ ἐντρυφήματα τῆς προηγμένης ἑσπερίας τέχνης, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν μαγειρικὴν τοῦ ἑστιατορίου «Σπλέντιτ».

Καὶ τώρα, κύριοι, ἐξαιτούμενος συγγνώμην διὰ τὴν τόσην φλυαρίαν, παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε ὅπως προπίω ὑπὲρ τῶν παρακαθημένων ἐνταῦθα ἀντιπροσώπων τῆς γενεᾶς ἣν προανέφερα, μεταξὺ τῶν ὁποίων αὐτοδικαίως περιλαμβάνεται, κατὰ τάξιν ἡλικίας μόνον, καὶ ὁ διαπρεπὴς φίλος μας Ζὰν Μορεάς».

Ὁ κ. Μ. Μαλακάσης ἀπήγγειλε κατόπιν τοὺς ἑπομένους στίχους του:

Στὰ χείλη ποῦ τὰ φίλησαν οἱ Μοῦσες,
Ὦ μάγε, φέρε τώρα τὸ ποτήρι.
Τὰ θούρια ποῦ μακρόθε μᾶς μηνοῦσες,
Μὲ τὴ φωνὴ τὰ σάλπισες τοῦ Ἀτρείδη.

Στὸ Στάδιο νέο νικητὴ σ' ἔφερε ἡ Μοῖρα,
Καὶ σ' ἔφερε Ὀλυμπιονίκη.
Καὶ τῶν ἀρχαίων ἀνοίχτηκε ναῶν ἡ θύρα,
Στὴν πρωτινὴν ἀθάνατη ἀμφιλύκη.

Δόξα σὲ σένα, ὦ αἰώνιε Εὐριπίδη,
Ποῦ χτὲς μὲ τὴν Ἀργίτισσα γλυκομιλοῦσες,
Τώρα στὰ χείλη φέρε τὸ ποτήρι,
Στὰ χείλη, ποῦ τὰ φίλησαν οἱ Μοῦσες.

Μετὰ τὸν κ. Μαλακάσην ἐπηκολούθησαν διάφοροι προπόσεις πεζαὶ καὶ ἔμμετροι.

Ὁ Μορεὰς ἀπαντῶν, εἶπε συγκινημένος:

« Σᾶς εὐχαριστῶ, Κύριοι, διὰ τὴν τιμὴν ποῦ μοῦ κάνετε, σᾶς εὐχαριστῶ πολύ Τὰ ὀλίγα ἑλληνικά μου θὰ σᾶς φανοῦν παράξενα ὅπως τὰ ἔκανε ἡ Μοῖρα καὶ ἡ πολυχρόνιος ἀπουσία μου ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Νὰ ἤσθε ὅμως βέβαιοι ὅτι ἡ καρδιά μου εἶνε γεμάτη ἀπὸ εὐγνωμοσύνην καὶ ὅτι αὐτὴν τὴν ἑσπέραν δὲν θὰ τὴν λησμονήσω ποτέ. Προπίνω εἰς ὑγείαν ὅλων σας».

Ἡ ἑορτὴ ἐξηκολούθησε ζωηρὰ εἰς δύο αἰθούσας τοῦ ξενοδοχείου, ὅπου ἀπηγγέλθησαν διάφορα ποιήματα πρὸς τιμὴν τοῦ ποιητοῦ.

Τὸ Σάββατον 6 Νοεμβρίου, ἔγινε ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Μορεὰς εἰς τὰ «Παναθήναια». Τὸ γεῦμα τὸ δοθὲν πρὸς τιμὴν τοῦ ἐξόχου συνεργάτου μας ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ, ἐπηκολούθησε φιλολογικὴ ἑσπερίς. Ποιηταί, λόγιοι καλλιτέχναι. κυρίαι, ἀπετέλεσαν περὶ τὸν Μορεὰς κύκλον θαυμαστῶν. Ὁ ποιητὴς τῶν «Στροφῶν» μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χείλη χαιρετοῦσε τὸν γυναικεῖον κόσμον καὶ ἐπανέβλεπε τοὺς γνωστούς του λογίους. Αἱ αἴθουσαι τῶν «Παναθηναίων· ἀπετέλουν κέντρον ὀμορφιᾶς καὶ τέχνης. Ὅταν προσῆλθον ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι, ὁ διευθυντὴς τῶν «Παναθηναίων» κ. Κ. Μιχαηλίδης προσεφώνησε τὸν Μορεὰς μὲ τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια:

« Νοσταλγός. ἔρχεσαι ἀπὸ τὰ ξένα στοὺς βωμοὺς τῶν θεῶν, ποῦ πρῶτοι σοῦ χάρισαν τὴ θεϊκή τους ἀγάπη.

« Ἀπὸ τὴ λάμψι τῆς τέχνης σου παίρνω μιὰν ἀκτῖνα νὰ σὲ χαιρετίσω, ὦ ποιητή.

« Πέρα ἐκεῖ. τὸ ὡραῖο βουνὸ ἐρωτεύθηκε τὸ τραγοῦδι σου, ὁποῦ, *καλλίτερα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φωνὴ μιλεῖ ἡ χάρις τῶν γραμμῶν του κ' ἐπάνω στὰ πλευρά του σκορπᾷ τὴ λαμπρότερη ἀνατολὴ ἡ ἡμέρα ποῦ σβύνει.*

« Κύτταξε τὴν ὑπερήφανη κόρη τοῦ Ἄργους, ποῦ προσκαλεῖ τὸν χορὸν τῶν γυναικῶν νὰ τονίσῃ τραγοῦδι μεγαλόκαρδο στὴ θεά. καὶ στεφανώνει τὸ παρθενικό της μέτωπο, ἕτοιμη νὰ δεχθῇ τὸν θάνατο. Τὰ λόγια της θέλγουν τὴν ἀκοὴ καὶ συγκινοῦν τὶς ψυχές.

« Στὴ λύρα σου. ὦ ποιητή, ποιὰ θεϊκὴ χάρη ἔδωκε τὴ μαγεμένη της φωνή; Ποιὰ πνοὴ ἀπόκοσμη ἄγγισε τὶς χορδές της»;

Κατόπιν ἡ κυρία Θεώνη Παππᾶ, ἀπήγγειλε ἀπὸ τὰς «Στροφὰς» τὸ ἀκόλουθον ποίημα:

O toi, qui sur mes jours de tristesse et d'épreuve
Seule reluis encor,
Comme un ciel étoilé qui dans la nuit d'un fleuve
Brise ses flèches d'or,

Aimable Poésie, enveloppe mon âme
D'un subtil élément :
Que je devienne l'eau, la tempête et la flamme,
La feuille et le sarment ;

Que, sans m'inquiéter de ce qui trouble l'homme,
Je croisse verdoyant,
Tel un chêne divin, et que je me consomme
Comme le feu brillant !

Μετὰ τὴν κυρίαν Παππᾶ ὁ κ. Λάμπρος Πορφύρας ἀπήγγειλε τρία ποιήματά του. Ἰδοὺ ἓν ἐξ αὐτῶν:

Ὁ ἀποσταμένος Ἔρωτας στὴ λεύκα εἶχε σκαλώση,
Κρυμμένος στ' ἀνοιξιάτικα τὰ φύλλα, τ' ἀσημένια·
Μὰ δίχως ἄλλο τὰ μικρὰ πουλιὰ τὸν εἶχαν νοιώση,
Κ' εἶχαν τραγούδια ἔτσι γλυκὰ καὶ τόσο κρουσταλλένια.
Κ' ἕνα πουλάκι ἀπ' τὴν πολλὴν ἀγάπη του ἐτρελλάθη,
Καὶ στὴν ψηλότερη κορφή, στοῦ κλωναριοῦ τὴν ἄκρηα,
Ζυγιάζουνταν κελαδιστὰ κ' ἔπεφτε, ὅς ὅπου ἐστάθη
Ἐκεῖ ποῦ μόλις στέκονται καὶ τῆς δροσιᾶς τὰ δάκρυα.

Τὴν ἑσπερίδα τῶν «Παναθηναίων» ἐτίμησε καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ «Ρωμηοῦ». Ὅλοι ἐπερίμεναν ν' ἀκούσουν κάτι ἀπὸ τὰ χείλη του. Ὁ Σουρῆς, ὁμιλητικώτατος μὲ τὸν Μορεὰς ἕως ἐκείνην τὴν στιγμήν. ἐσιώπησε ἔξαφνα. ἔκαμε δυὸ βήματα πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἀπήγγειλε μὲ ζωηρὰν φωνήν:

Ἐξ ἡμῶν, τῆς ἐγχωρίου τῶν λογίων μας χορείας,
Δέξου λόγων δωρεάς,
Κ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐμμέτρου πλὴν ἀμέτρου μας μωρίας,
Καλῶς ἦλθες, Μορεάς.

Ὁ κ. Α. Μάτεσις κλείων τὴν ἑσπερίδα, ἔφερε πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ ξενιζομένου ποιητοῦ

Ἡ Σύνταξις τῶν «Παναθηναίων» ἐπὶ τῇ φιλολογικῇ αὐτῇ ἑορτῇ προσέφερε ἀναμνηστικὸν δῶρον εἰς τὸν Μορεάς, πλᾶκα ἀργυρᾶν, τὴν ὁποίαν ἐσχεδίασε ὁ ζωγράφος καὶ συνεργάτης μας κ. Κ. Παρθένης. Ἀριστερὰ ἕνα κλωνάρι δάφνης καὶ δεξιὰ ἡ ἀφιέρωσις: Εἰς τὸν JEAN MORÉAS, ἐνθύμιον τῆς τιμητικῆς ἑσπερίδος τῶν ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ Ἀθῆναι 6 Νοεμβρίου 1904.

ΜΕΤΑΞΥ τῶν ὁμερικανῶν διηγηματογράφων τῆς Οὐραγουαίης, φαίνεται ὅτι ὁ Ὁράτιος Κουϊρόγα, νέος ἀκόμη, καταλαμβάνει μίαν τῶν πρώτων θέσεων μὲ τὸ τελευταίως ἐκδοθὲν βιβλίον του *Τὸ ἔγκλημα τοῦ ἄλλου*, El Crimen del Otro. Ὁ κριτικὸς Εὐγένιος Διὰζ Ρομέρο, γράφων περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, λέγει ὅτι πολλαὶ σελίδες τοῦ ἐγέννησαν τὸ ἴδιον συναίσθημα τὸ ὁποῖον καὶ ἡ *Παράδοξαις Ἱστορίαις* τοῦ Πόε. Ἐὰν ὑπάρχῃ ὁμοιότης μὲ τὸν ἐν λόγῳ συγγραφέα τοῦτο δὲν ἐλαττώνει τὴν ἀξίαν τοῦ Κουϊρόγα, ὁ ὁποῖος προσθέτει ἕνα νέον τόνον μὲ τὴν προωπικότητά του εἰς τὸ διήγημα.

Τὸ κύριον γνώρισμα τοῦ Κουϊρόγα εἶναι ἡ συγκίνησις τὴν ὁποίαν ὅμως συγκρατεῖ καὶ ἔτσι κατορθώνει μὲ τὴν τέχνην του καὶ ὄχι μὲ λέξεις μόνον, νὰ μεταδώσῃ τὴν συγκίνησίν του καὶ εἰς τὸν ἀναγνώστην.

Η δευτέρα σειρὰ τῶν *Ἐρωτικῶν Μυθογράφων τῆς Ἰταλίας*, (περὶ τῆς πρώτης σειρᾶς ἔγραψε ὁ κ. Παῦλος Νιρβάνας εἰς τὸ τεῦχος τῶν «Παναθηναίων» Σ)βρίου 1903), ἐκδοθεῖσα τελευταίως, περιέχει μέρος μόνον τοῦ ἔργου ἑκάστου μυθογράφου, ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὰς προτασσομένας βιβλιογραφικὰς σημειώσεις. Μία ἀπὸ τὰς ἐρωτικὰς αὐτὰς ἱστορίας *Φοβερὴ Τιμωρία* τοῦ Ἀντόνιο Φραντζέσκο Δόνι σταματᾷ μὲ φρίκην τὸν ἀναγνώστην. Ἡ ἱστορία ἔχει θέμα τὴν ἐκδίκησιν ἑνὸς ἀπατωμένου σύζυγου. Ὁ σύζυγος στραγγαλίζει κρυφὰ τὸν ἐραστήν, ὁ ὁποῖος ἦτο φίλος του, τὸν βαλσαμώνει καὶ τὸν τοποθετεῖ ντυμένον εἰς τὸ κρεβάτι τῆς συζύγου του. Ἔπειτα παίρνει τὴν γυναῖκα του ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὴν πηγαίνει εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου τὴν ἐγκαταλείπει καὶ κτίζει τὴν θύραν τοῦ δωματίου. Ἡ ταλαίπωρος ἔζησε ἔτσι ἑπτὰ χρόνια τυραννισμένα, καὶ ἀπέθανε ἀπὸ τὴν λύπην της καὶ ἀπὸ τὴν δυσωδίαν τοῦ πτώματος τοῦ ἐραστοῦ της.

ΕΝΑΣ ἰρλανδὸς ποιητὴς ὁ W. B. Yeats ἐξέδωκε εἰς τομίδιον δύο διηγήματα The Tables of the Law and the Adoration of the Magi. Τὰ δύο αὐτὰ διηγήματα εἶχαν τυπωθῆ πρό τινων ἐτῶν εἰς ἐλάχιστον ἀριθμὸν ἀντιτύπων καὶ δὲν ἐκυκλοφόρησαν εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα. Ἐκδίδων αὐτὰ ὁ συγγραφεὺς γράφει εἰς μίαν σημειώσίν του: «Δὲν πιστεύω νὰ τὰ ἐτύπωνα καὶ πάλιν, ἂν δὲν συναντοῦσα πρὸ ἡμερῶν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν ἕνα νέον. ὁ ὁποῖος πολὺ τὰ ἀγαπᾷ καὶ δὲν ἀγαπᾷ τίποτε ἄλλο ἀπ' ὅ,τι ἔγραψα». Ὁ Γῆτς εἶνε ἐν τούτοις γνωστὸς ἀπὸ τὸ παράδοξον καὶ τραγικὸν διήγημά του Rosa Alchemica καὶ ἀπὸ τὸ θαυμάσιον βιβλίον του The Secret Rose τὸ ὁποῖον περιέχει ἐπίσης ὡραιοτάτας ἀφηγήσεις.

ΕΙΣ ἕνα βιβλίον του ὁ Henry Wallace μελετᾷ τὸν ποιητὴν Οὐόλτ Οὐίτμαν μὲ ἁπλότητα καὶ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς ψυχῆς του. Πρὸς τοῦτο τὴν μελέτην του συνοδεύει μὲ πλεῖστα ἀποσπάσματα ἔργων του, τὰ ὁποῖα ἀποκαλύπτουν. μόνα αὐτά, τὸν ἄνθρωπον Ἕως τώρα ἔχουν πολλὰ γραφῆ περὶ τοῦ ποιητοῦ ἀλλὰ τὸ βιβλίον τοῦ Ἔνρυ Οὐόλας θεωρεῖται ὅτι δίδει τὴν τελειοτέραν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ καλλιτέχνου Τῆς μελέτης προηγοῦνται μικρὰ σκιαγραφία καὶ βιογραφικαὶ σημειώσεις.

Ο τελευταῖος τόμος ποιημάτων τοῦ Σουϊμπὲρν ἀποκαλύπτει τὸν ἄγγλον ποιητὴν μὲ φαντασίαν καὶ καρδίαν θερμήν, νεανικὴν ἀκόμη. Ὁ ἴδιος λυρισμὸς μὲ τὸν ὁποῖον τραγουδοῦσε τὴν ζωὴν πρὸ πενήντα ἐτῶν. Τὰ ἴδια γεγονότα, τὰ ἴδια θέματα, τὰ ἴδια αἰσθήματα προκαλοῦν μέσα του τὰς ἰδίας συγκινήσεις ὅπως ἄλλοτε. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ποιημάτων αὐτῶν παρασύρει Ὁ κριτικὸς ὁ ὁποῖος γράφει αὐτὰ περὶ τοῦ Σουϊμπὲρν λέγει ὅτι ὅστις θὰ ἤκουε τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ πρώτην φοράν, θὰ ἐνόμιζε ὅτι τώρα εἰσέρχεται εἰς τὴν ζωήν. Τόσον ζωηρὰ εἶναι ἡ ἔμπνευσις καὶ φωτεινή.

Ο φίλος καὶ συνεργάτης μας κ Μιχαὴλ Λυκιαρδόπουλος ἐν Μόσχᾳ. μᾶς ἀπηύθυνε τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν συνιστῶμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς:

Φίλε κ Μιχαηλίδη,

Ἡ νεοελληνικὴ φιλολογία ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὴν Ρωσσίαν. Πρὸ ἑνὸς ἔτους τὸ ρωσσικὸν περιοδικὸν «*Ζυγὸς* · μοῦ ἀνέθεσε νὰ γνωρίσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας του τὴν φιλολογικὴν ζωὴν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ νὰ τοὺς κρατῶ ἐνημέρους τῶν ἐκδιδομένων ἔργων Διὰ τῶν ἀγαπητῶν «*Παναθηναίων* παρακαλῶ τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς νὰ μὲ βοηθήσουν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς μου ταύτης ἀποστέλλοντες εἰς τὴν κατωτέρω διεύθυνσίν μου ἓν ἀντίτυπον τῶν ἐκδιδομένων ἔργων των ἢ καὶ προηγουμένων (1902—1904). Ἡ διεύθυνσίς μου:

Revue «La Balance»
Pour Mr M. Lykiardopoulos
Place du Théâtre, Maison Métropôle
Moscou - Russie

Ὅλα τὰ ἀποστελλόμενα βιβλία θ' ἀναγράφωνται εἰς τὸ βιβλιογραφικὸν δελτίον τοῦ ἐν λόγῳ περιοδικοῦ, θὰ γίνεται δὲ ἰδιαιτέρα μνεία κριτικοβιβλιογραφικὴ διὰ τὰ ἔργα τὰ ἐνέχοντα ἰδιαιτέραν σημασίαν.

Μὲ πολλὴν τιμὴν
Μιχαὴλ Λυκιαρδόπουλος

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΠΟ τὸ τελευταίως ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ ἔργον τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτη *Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ*, ἀναδημοσιεύομεν τὰς ἑπομένας παραδόσεις:

Τὸ Σχέδιο τῆς Ἁγιᾶς Σοφιᾶς
(Βιζύη Θρᾴκης)

Ὅταν ὅ βασιλὲς 'ς τὴν Πόλη ἀποφάσισε νὰ χτίσῃ τὴν Ἁγιὰ Σοφιά, κανεὶς τεχνίτης δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ παρουσιάσῃ σχέδιο ποῦ νὰ τοῦ ἀρέσῃ Καὶ ὅταν μιὰ φορὰ πῆγε νὰ λειτουργηθῇ ὁ βασιλὲς καὶ ἀπόλυκε ἡ ἐκκλησία, κεῖ ποῦ ἔπαιρνε τάντίδερο ἀπὸ τοῦ Πατριάρχη τὸ χέρι, ἔπεσε τάντίδερο χάμω. Σκύβει νὰ τὸ πάρῃ, δὲν τὸ βρίσκει Ὅταν ἄξαφνα βλέπει μιὰ μέλισσα μὲ τάντίδερο 'ς τὸ στόμα νὰ πετᾷ ἀπ' τὸ παράθυρο Βγάνει διαταγή, ὅποιος ἔχει μελίσσια νὰ τὰ τρυγήσῃ, γιὰ νὰ βρεθῇ τάντίδερο Καὶ ἄλλος κανεὶς δὲν τό βρε, παρ' ἢ ὁ Πρωτομάστορας ποῦ 'ς ἕνα κυψέλι εἶδε ἀντὶ γιὰ κερήθρα μιὰ πανώρια ἐκκλησιὰ πελεκητὴ καὶ 'ς τὴν ἅγια τράπεζά της τὸ ἀντίδερο Τὴν εἶχε φτειασμένη ἡ μέλισσα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἀντίδερου τῆς προσφορᾶς. Αὐτὴ τὴν ἐκκλησία ἐπαρουσίασε ὁ πρωτομάστορας 'ς τὸ βασιλέ, καὶ ἴδια μ' αὐτὴ ἔκαμαν τὴν Ἁγιὰ Σοφιά.

Οἱ κολόνναις τοῦ Ὀλυμπίου
(Ἀθῆναι)

Ὁ βόϊβοδας τῆς Ἀθήνας ἔρηξε μιὰ κολόννα ἀπὸ τοῖς τέσσερες ποῦ ἦσαν χωριστὰ ἀπὸ τοῖς ἄλλαις, γιὰ νὰ πάρῃ τὰ μάρμαρα νὰ τὰ βάλῃ 'ς τὸ τζαμὶ κοντὰ 'ς τὴν ἀγορά, ποῦ τὸ χτιζε τότες. Τρεῖς φοραὶς ἔβαλαν τὸ φουρνέλλο νὰ τὴν γκρεμίσουν καὶ δὲν μπόρεσαν, καὶ 'ς τὸ τέταρτο φουρνέλλο ἔπεσε. Οἱ ἄλλαις τρεῖς κολόνναις, ποῦ ἦσαν κοντὰ της, ἔκλαιγαν κάθε νύχτα τὴν ἀδερφή τους. Καὶ ὁ κόσμος δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ τὴ νύχτα ἀπὸ τὰ φοβερὰ κλάματα, ὅσο ποῦ ὁ βόϊβοδας, ποῦ ἔγινε ὕστερα πασᾶς τοῦ Ζητουνιοῦ, ἐφαρμακώθη καὶ πέθανε. Καὶ τότες ἔπαψαν τὰ κλάματα.

Ὁ στῦλος τῆς γῆς
(Ζαγόριον Ἠπείρου)

Τὴ γῆς τὴ βαστάει ἕνας στρίορας σιδηρένιος. Γύρα γύρα εἶναι τὰ δαιμόνια ποῦ τὸν τρῶν ὅλο τὸ χρόνο καὶ τὸν κάνουν ὡς τὰ Χριστούγεννα ἕνα κλιτσί. Ἰότε λέν: «Ἂς πέσωμε νὰ κοιμηθοῦμε λίγο, γιὰ νὰ ξαποστάσουμε». Κ' ἔτσι πάλι τὸ κλιτσὶ αὐτὸ γίνεται σὰν καὶ πρῶτα στῦλος σιδηρένιος Ἤτσι παιδεύονται τὰ δαιμόνια κάθε χρόνο.

ΘΕΑΤΡΟΝ

ΜΕΤΑ τὴν πρώτην τῆς *Ἰφιγενείας* τοῦ Μορεὰς εἰς τὸ «Βασιλικὸν Θέατρον», περὶ τῆς ὁποίας ἐγράψαμεν εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος, ὁ Σιλβαὶν ἔδωκε καὶ δευτέραν εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν Στάδιον. Δυστυχῶς δὲν παρευρέθημεν εἰς αὐτήν ἀλλ' ἠκούσαμεν ἀπ' ὅλους, καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον μεμψιμοίρους, καὶ ἐγράφη γενικῶς ὅτι ἡ παράστασις τοῦ Σταδίου ἦτο πλήρης ἐπιτυχία, ἀληθινὴ μεταμόρφωσις τοῦ γάλλου ἠθοποιοῦ. Βεβαίως εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς ἕνας καλλιτέχνης, ὁποῖος ὁ ἑταῖρος τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας, ἠδυνήθη ἀμέσως νὰ ἀντιληφθῇ καὶ νὰ διορθώσῃ τὰς ἐλλείψεις

τῆς ἑσπέρας τοῦ «Βασιλικοῦ Θεάτρου»: Ἀπομένουν αἱ λεπτομέρειαι, ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι δὲν προσπίπτουν ἀμέσως εἰς τὰ μάτια τῶν ὁποίων ὅμως ἡ μελέτη ἐκ μέρους τοῦ κ. Σιλβαὶν καὶ τοῦ θιάσου του, θὰ ἀνήγαγε εἰς τὴν ἀληθινὴν περιωπήν της τὴν παράστασιν τοῦ ἀρχαίου δράματος Ἴσως ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ γράψῃ συνεργάτης μας εἰδικὴν μελέτην εἰς τὰ Παναθήναια, ὅπως πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν μᾶς ἔλεγε Εἶνε ζήτημα ὄχι κοινὸν ἡ παράστασις τῶν ἀρχαίων δραμάτων. Καὶ καλλιτέχναι ὅπως ὁ κ. Σιλβαίν, μὲ τὸν ἐν θουσιασμὸν μάλιστα τὸν ὁποῖον ἔχουν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα θὰ προσπαθήσουν βέβαια νὰ παρουσιάσουν τὸν ἑλληνικὸν κόσμον μὲ ὅλον τὸ ἀρχαῖον του κάλλος.

Ἡ ὡραιοτέρα ἡ μοναδικὴ στιγμὴ τῆς παραστάσεως τοῦ Σταδίου ἦτον ὁ θρίαμβος τοῦ Μορεάς Ἡ σεμνὴ θεά, ἡ ὁποία περιέβαλλε τὴν *Ἰφιγένειάν του* μὲ τὸ λαμπρότερον φῶς τῆς Ἀττικῆς, ἤκουσε ὑπερήφανος ἀπὸ χιλιάδας φωνὰς ἀνευφημούμενον τὸν ἀγαπητὸν γόνον τῶν Ἀθηνῶν.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Το βιβλίον τοῦ Ἀρμάνδου Γκωτιὲ *Ἡ θρέψις καὶ ἡ διαίτησις τοῦ ὑγειοῦς καὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἀνθρώπου*, προκαλεῖ τὴν γενικὴν προσοχὴν τοῦ ἰατρικοῦ κόσμου. Ὁ συγγραφεὺς διαιρεῖ τὸ βιβλίον του εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον μέρος πραγματεύεται τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς θρέψεως παρὰ τῷ ὑγειεῖ ἀνθρώπῳ τὸ δεύτερον, τὴν φύσιν καὶ τὰς ἰδιότητας τῶν διαφόρων τροφῶν τὸ τρίτον, τὴν ποικιλίαν τῆς διαιτήσεως ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τῆς φυλῆς, τοῦ κλίματος, τῆς ἡλικίας τοῦ ὑγειοῦς καὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἀνθρώπου.

Τὸ βιβλίον τοῦ Γκωτιὲ θεωρεῖται ἓν ἀπὸ τὰ τελειότερα καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς θρέψεως.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ο κ. Περνὸ γράφων εἰς τὸν κ Νῖκον Βέην περὶ τῆς βιβλιοκρισίας του τῆς δημοσιευθείσης εἰς τὰ «Παναθήναια» — 15 Αὐγούστου 1904 — διὰ τὰς *Δημώδεις Χιακὰς Μελῳδίας*, λέγει περὶ τοῦ τρόπου τῆς παρασημαντικῆς τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν ὅτι τὰ εὐρωπαϊκὰ φθογγόσημα νότες δὲν ταιριάζουν μὲ τὴν ἑλληνικὴν μουσικήν· «ἄλλο νὰ τ' ἀκούσῃς στὸ πιάνο ἢ τὸ βιολὶ κι' ἄλλο νὰ σοῦ τὰ λέῃ ἡ φωνὴ ἢ ὁ φωνογράφος Τὸ σύστημα ποῦ μεταχειρίζονται οἱ μουσικοί μας εἶνε ἀτελέστατο ..» Ὑποδεικνύει δὲ ἐπιστημονικώτερον σύστημα, νὰ μετρᾷ κανεὶς μὲ τὰ ἐργαλεῖα πόσαι δονήσεις γίνονται εἰς κάθε δευτερόλεπτον ἢ καὶ μισὸ δευτερόλεπτον, κ' ἔτσι νὰ ἀποτυπώνῃ μὲ τὴν μεγαλειτέραν ἀκρίβειαν οἱονδήποτε σκοπὸν μὲ ἀριθμούς. Χρειάζεται ὅμως μεγάλη ὑπομονὴ εἰς ὅσους θὰ δημοσιεύσουν δημοτικὰ τραγούδια, συμβουλεύει ὁ κ. Περνὸ ἢ τὸ σύστημα αὐτὸ ἢ διπλὸν τονισμὸν κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Το ἐν τῷ Κρεμλίνῳ τῆς Μόσχας Συνοδικὸν (ἄλλοτε Πατριαρχικὸν) Σκευοφυλάκιον περιέχει ὑλικὸν πλούσιον καὶ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μελέτην τῶν πρώτων βημάτων τῆς ρωσσικῆς τέχνης, διὰ τὴν παρακολούθησιν προπάντων τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς, ἐν τῇ εἰκονογραφίᾳ, ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰς χαρακτῆρα τοπικὸν, ἐθνικόν. Τὸν πλοῦτον αὐτὸν μᾶς παρουσιάζει τὸ βιβλίον τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἰακώβου Δημοπούλου Βατοπεδινοῦ, ἀντιπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐν Μόσχᾳ. Πλουσίως εἰκονογραφημένον, πλῆρες πολλοῦ ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος, μὲ ὕφος αὐστηρῶς ἐπιστημονικόν, περιέχον δὲ ἐν τέλει ἱστορικὴν μελέτην περὶ τῆς πόλεως τῆς Μόσχας, «*Τὸ ἐν Μόσχᾳ Συνοδικὸν Σκευοφυλάκιον*» κα ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ ἰδίου συγγραφέως *Ὁ μοναχικὸς βίος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Κοινωνίαν, Ἡ ἐν Μόσχᾳ Συνοδικὴ Βιβλιοθήκη τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων, Οἱ Ρασκόλνικοι ἐν Ρωσσίᾳ* καὶ λοιπά, εἶνε πολύτιμοι συμβολαὶ εἰς τὴν θεολογικοϊστορικὴν φιλολογίαν μας.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ἐφημερίδες :

Ὁ κ Κ Ἔσλιν, τοῦ ὁποίου εἶνε γνωστὸς ὁ ἀγνὸς πατριωτισμός, ἔγραψε εἰς τὴν «**Ἀκρόπολιν**» τῆς 30 Ὀκτωβρίου ἄρθρον διερμηνεῦον τὸν πόνον ὅλου τοῦ ἔθνους Ὁ κ. Ἔσλιν λέγει:

«Τὸ ὑπὲρ τοῦ Ὄθωνος μνημόσυνον, εἴτε ἐσκόπουν εἴτε δὲν ἐσκόπουν τοῦτο οἱ διενεργήσαντες, ἐνέχει τὴν ἔννοιαν διαμαρτυρίας διὰ τὴν ἠθικὴν ἰδίως κατάπτωσιν, ἥτις ἐπῆλθεν ἀπὸ τῆς μεταβολῆς τῆς δυναστείας καὶ διὰ τὰ οἰκτρὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα.

«Ἐὰν ἡ πρώτη Βασιλεία δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματώσῃ τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδεώδη τοῦ Ἔθνους τὰ ἐνεκολπώθη ἐν τούτοις καὶ τὰ ἐκαλλιέργει, πᾶσα δὲ πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδούλευσις ἐλογίζετο ἐκδούλευσις πρὸς τὸν Θρόνον.

«Ἐὰν ἡ πρὸς τὸ κηδεμονεύειν τάσις συνεκρούετο πρὸς τὰς περὶ ἐλευθερίας γνώμας τῆς τότε νεολαίας, ἡ ἀσφάλεια ὅμως τοῦ πολίτου καὶ ἡ τιμὴ ἦσαν πάντοτε ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἡγεμόνος Μὲ ἄγρυπνον βλέμμα παρηκολούθει τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀπῄτει νὰ λειτουργῇ ἀνεπηρέαστος καὶ νὰ ἦναι ἴση πρὸς πάντας.

Ἐπὶ Ὄθωνος δὲν εἴχομεν ἔτι ἑνώσει εἰς τὰς κτήσεις ἡμῶν τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὴν Θεσσαλίαν· ἀλλὰ ξένος κατακτητὴς δὲν εἶχε πατήσει ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, οὔτε εἶχον τεθῇ ὑπὸ ξένον ἔλεγχον τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας, *ἔλεγχον, ὅστις, καθ' ὃν τρόπον πολιτεύονται αἱ κυβερνήσεις τοῦ Βασιλέως Γεωργίου δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ τῆς διοικήσεως καὶ τῆς Δικαιοσύνης*

«Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐδηληταριάσθη καὶ ὁ ὀργανισμός αὐτοῦ ἐξωκειώθη πρὸς τὸ μίασμα. Ζῇ ἐντὸς ἀτμοσφαίρας πεπληρωμένης ψεύδους καὶ ὑγρτείας Ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ μας, τῇ συγκαταθέσει τοῦ βασιλέως, αἰσχίστη τῶν συνειδήσεων ἐξαγορὰ ἀναδεικνύει καὶ στηρίζει τὰς κυβερνήσεις. Φαυλοκρατεῖται ἡ χώρα. Δι' ἀναξίων ὑπολήψεως τυφλῶν κομματικῶν ὀργάνων μεροληπτικῶς διοικεῖται ὁ τόπος. Κατσδιώκονται χρηστοὶ Εἰσαγγελεῖς καὶ ἐκβιάζονται εἰς παραίτησιν τίμιοι δικασταί. Μεταλλευτικά, χρηματιστικά, δικαστικὰ παντὸς εἴδους σκάνδαλα ἀναφύονται ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν Κυβερνήσεων. Κυβερνητικαὶ φαυλότητες, δικαστικαὶ μεροληψίαι, διοικητικαὶ καταχρήσεις, λιποψυχίαι πάσης φύσεως καὶ ἐντάσεως πρὸ τοῦ ἐχθροῦ, τὰ πάντα ἀντιπαρέρχονται ἀνεξέλεγκτα καὶ εἰς τοὺς δράστας ἀζήμια. Ἐντεῦθεν ἀπώλεια φρονήματος καὶ κατάργησις τῶν ἀξιωμάτων τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς. Ὁδοὺς δὲν γνωρίζομεν πλέον ἢ τὰς σκολιάς. Ὡς εἴλωτες κάμπτομεν πρὸ τῶν ἰσχυρῶν καὶ ρυπαροὶ ρυπαρῶς τὴν προστασίαν ἐν τοῖς παρασκηνίοις ζητοῦμεν, δουλοπρεπέστεροι δούλων.

«Ἡ ἐλπὶς ὅτι εἰς ἀγῶνα ἀπολυμάνσεως δύναται νὰ πρωτοστατήσῃ ἡ Βασιλεία ἀπεδείχθη πάντοτε φρούδη. Τὰ ἐπιβαλλόμενα ριζικὰ μέτρα ὡς ἐπικίνδυνα διὰ τὸν θρόνον ἀποστέργει Ὅσα στέργει εἶνε ἄνευ ἐρείσματος, οὕτω σήμερον τὸν ὀργανισμὸν καὶ τὸν ὁπλισμὸν ἀνυπάρκτου στρατεύματος. Τῆς αἴγλης τῶν γαλλικῶν

ὅπλων ἐπὶ Ναπολέοντος καὶ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Ἰαπωνικοῦ στρατεύματος σήμερον, προηγήθησαν ριζικαὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ ἀνυψώσασαι τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τῆς φιλοπατρίας τὸ αἴσθημα

«*Χρείαν ἔχομεν ριζικῆς τῶν πολιτειακῶν ὅρων μεταρρυθμίσεως δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐπὶ τούτῳ δὲ συγκεντρώσεως τῶν χρηστῶν στοιχείων ὅπως ἀποκτήσωσι τὴν δύναμιν, ἧς αἱ μονάδες στεροῦνται*.

Ὁ κ. Ξενόπουλος ζωγραφίζων εἰς τὰς «**Ἀθήνας**» τὰ αἰσθήματα ἑνὸς ἐκλείψαντος Ὀθωνιστοῦ—τοῦ πατρός του—ἀναφέρει τὸ ὡραῖον αὐτὸ καὶ χαρακτηριστικὸν ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχε διηγηθῇ ποτὲ ὁ ἴδιος:

Μίαν ἡμέραν ἀπομεσήμερον δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον ποίας ἑορτῆς εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων, συνεπλάκησαν πολῖται μὲ στρατιωτικούς. Ἡ ἀφορμὴ ἦτο ἀσήμαντος, ἀλλ' αὐτὸ δὲν σημαίνει Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ πολεμικοῦ μένους αἱ μικροσυμπλοκαὶ ἦσαν πολὺ ὀλιγώτερον ἄγριαι ἀπὸ τὰς σημερινάς Ἀδελφικαὶ ἔριδες κατὰ τὰς ὁποίας οὔτε οἱ στρατιωτικοὶ ἀνέσυραν τὰ ξίφη νὰ σφάξουν, — καὶ ἂς ἦσαν περισσότερον ἀπὸ τοὺς τωρινοὺς συνειθισμένοι — οὔτε οἱ πολῖται τὶς κουμποῦρες νὰ σκοτώσουν καὶ ἂς μὴ ἀπηγορεύετο ἡ ὁπλοφορία «Τὰ χέρια δουλεύανε», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ πατέρα μου.

Ὁ Ὄθων εἶδεν ἀπὸ τὸ παράθυρον τοῦ γραφείου του τὴν συμπλοκήν, ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθη νὰ σταθῇ ἐκεῖ καὶ νὰ διασκεδάσῃ μὲ τὸ ἡρωϊκὸν θέαμα. Ἐξώρμησεν ἀμέσως κατέβη εἰς τὴν πλατεῖαν. ἔτρεξε πρὸς τοὺς πολεμιστάς, ἐπενέβη καὶ τοὺς ἐχώρισε:

— Γιατί. παιδιά; . . . ντροπή, παιδιά!

— Ναί, ναί μᾶς ἐβεβαίονεν ὁ πατέρας μου. Ὁ ἴδιος ὁ Βασιλιᾶς κατέβηκεν ἀπὸ τὸ παλάτι νὰ μᾶς ξεχωρίσῃ, ξεσκούφωτος, μὲ τὴν φουστανέλλα του, μὲ τὴν λεβεντιά του . . . Στὴν ἀρχὴ δὲν τὸν ἐκαταλάβαμε. Ὁ Βασιλιᾶς, ὁ Βασιλιᾶς! μοῦ φώναζαν μερικοὶ ἄλλοι ποῦ τὸν εἶδαν νὰ ἔρχεται. Μὰ ποῦ ν' ἀκούσωμε, καὶ ποῦ νὰ πιστέψωμε . . . Ἄμα τὸν εἴδαμε, τὰ χάσαμε. Δὲν εἰξεύραμε πῶς νὰ σταθοῦμε, καὶ ποῦ νὰ κυττάξωμε: Μεγαλειότατε! . . . . Μεγαλειότατε! . . . . Κ' ἐκεῖνος: Γιατί, παιδιά, μαλώνετε; ντροπή, παιδιά! — Ἄ, ἦταν Βασιλιᾶς! πατέρας, πατέρας ἀληθινός!»

Τὸ «**Ἀνατολικὸν Δελτίον**» δημοσιεύει μελέτην περὶ τῶν σχολείων τῶν δύο διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ὁποίαν λειτουργοῦν 998 Ἑλληνικὰ σχολεῖα μὲ 1,463 διδασκάλους καὶ 59,640 μαθητάς. Βουλγαρικὰ σχολεῖα 561 μὲ προσωπικὸν διδασκαλίας 873 καὶ μὲ μαθητὰς 48,311. Ρουμανικὰ σχολεῖα 49 μὲ διδασκάλους 145 καὶ μαθητὰς 2,002. Σερβικὰ 53 μὲ διδασκάλους 112 καὶ μαθητὰς 1,674.

Ἐκ τῶν 25 ἐπαρχιῶν τοῦ διαμερίσματος Θεσσαλονίκης οἱ Ἕλληνες ἔχουν σχολεῖα εἰς τὰς 23, οἱ Βούλγαροι εἰς τὰς 17, οἱ Ρουμᾶνοι εἰς 4 καὶ οἱ Σέρβοι εἰς 6.

Εἰς δὲ τὸ διαμέρισμα Μοναστηρίου ἐπὶ 15 ἐπαρχιῶν, μία μόνον ἡ τοῦ Κιρτσόβου δὲν ἔχει ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐνῷ 7 στεροῦνται βουλγαρικῶν, 8 ρουμανικῶν καὶ 11 σερβικῶν σχολείων.

Ἐκ τῆς μελέτης αὐτῆς ἐξάγονται δύο σπουδαιότατα συμπεράσματα: α ὅτι ὁ ἑλληνισμός, ὁ ὁποῖος κυριαρχεῖ καθ' ἅπασαν τὴν Νότιον Μακεδονίαν, ὑπερισχύει ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ κατέχει πολυαρίθμους προφυλακὰς εἰς τὴν Βόρειον Μακεδονίαν· β') ὅτι ἡ Μακεδονία, τὴν ὁποίαν ὁ λόρδος Σώλσβουρυ ἐκήρυττεν εἰς τὸ Βερολίνειον Συνέδριον χώραν ἑλληνικήν, παρὰ τὰς δοκιμασίας, δὲν ἀπώλεσε τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα της.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Τὴν Κυριακὴν 31 Ὀκτωβρίου ἔγινε εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀθηνῶν μνημόσυνον τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος. Μετὰ μεσημβρίαν, εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπηγγέλθησαν διάφοροι λόγοι χαρακτηρίζοντες τὸν πρῶτον βασιλέα Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ μνημοσύνου δημοσιεύομεν περιεκτικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Ὄθωνος ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Βελλιανίτη.

Τὴν φωτογραφίαν τῶν βασιλέων μᾶς ἔδωκε ἐπίσης ὁ ἀγαπητὸς συνεργάτης μας. Εἶνε ἐνθύμιον οἰκογενειακόν, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλε ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἀπὸ τὸ Μόναχον τὸ 1865 πρὸς τὴν κυρίαν Φωτεινὴν Α. Π. Μαυρομιχάλη, τὴν προσφιλεστέραν τῶν Κυριῶν ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς Βασιλίσσης.

Ὑπὸ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου καιρηρτίσθη ἡ ἐπιτροπὴ πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων ἀρχαιολόγων κατὰ τὸ ἀρχαιολογικὸν συνέδριον τοῦ 1905. Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς οἱ κ. κ. Ἰ. Πεσματζόγλου, Γ. Στρεῖτ καὶ Λ. Μελᾶς Ἂν γίνῃ ἀνάγκη, θὰ προστεθοῦν ἀκόμη δύο μέλη

Εἰς τὸν Ἰωάννην Μορεὰς ἐδόθη τὸ παράσημον τοῦ ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος.

Ἐντὸς ὀλίγου τελειώνει τὸ Ἀκαδημαϊκὸν γυμναστήριον Ἀθηνῶν.

Ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν Καβάλλαν ὅπου ἔμεινε περὶ τοὺς 4 μῆνας ὁ ζωγράφος κ. Κ. Παρθένης φέρων μαζί του πολλὰ σκίτσα μεταξὺ τῶν ὁποίων *Ἡ Πεδιὰς τῶν Φιλίππων, Τὸ Παγκαῖον*, καὶ διάφοροι ἀπόψεις καὶ τοποθεσίαι τῆς Καβάλλας. Τὰ σκίτσα αὐτὰ ἀποτελοῦν πλούσιον ὑλικὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐργασθῇ ὁ κ. Παρθένης. Εἰς τὴν Καβάλλαν ὁ ἀγαπητὸς ζωγράφος ἔκαμε τὰς προσωπογραφίας διαφόρων ἐξεχόντων προσώπων, τοῦ Μητροπολίτου, τοῦ Προξένου, τοῦ Βαλῆ τῶν Ἰωαννίνων τοῦ ἀνετέθη δὲ καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν εἰκόνων τῶν δύο ἐγειρομένων ἐκκλησιῶν Καβάλλας καὶ Δράμας

Προσεχῶς θὰ δημοσιεύσωμεν μερικὰ ἀπὸ τὰ σκίτσα τοῦ κ. Παρθένη

Ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου ἀνέθεσε εἰς ἐπιτροπὴν καθηγητῶν νὰ μελετήσῃ ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν τὸ ζήτημα τῆς Διαθήκης Δομπόλη. Ἡ ἐπιτροπὴ κατηρτίσθη ἀπὸ τοὺς κ κ. Εὐταξίαν, Ἀγγελόπουλον καὶ Στρεῖτ. ἔχουσα τὸ δικαίωμα νὰ προσλάβῃ καὶ ἄλλον καθηγητὴν τῆς Νομικῆς, ἂν γίνῃ ἀνάγκη.

Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἤρχισεν ἑσπερινὴ τάξις ἐκ φοιτητῶν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς φωνητικῆς μουσικῆς.

Ὁ κ Κωνσταντῖνος Μάνος ἐκδίδει προσεχῶς εἰς τόμον τὴν μετάφρασιν τῆς *Ἀντιγόνης*, περὶ τῆς ὁποίας ἐγράψαμεν πέρυσι.

Ἡ Πρυτανεία τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου προκηρύττει διὰ τὸ ἔτος 1904 - 1905 τὸ Λασσάνειον διαγώνισμα πρὸς βράβευσιν δύο δραματικῶν ἔργων, ἱστορικοῦ δράματος καὶ κωμῳδίας. Τὸ μὲν δρᾶμα πρέπει νὰ ἔχῃ βάσιν ἱστορικὸν γεγονὸς ἐκ τῆς χιλιετοῦς ἐποχῆς τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν τεσσάρων αἰώνων τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἡ δὲ ὑπόθεσις τῆς κωμῳδίας νὰ λαμβάνεται ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ οἰκιακοῦ βίου τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς ζώσης γενεᾶς τῆς Ἑλλάδος.

Βραβεῖον δι' ἕκαστον βραβευόμενον ἔργον δρ. 1000.

Τὰ ἔργα γίνονται δεκτὰ εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Πρυ-

τανείας μέχρι τῆς 31ης Μαρτίου 1905, πρέπει δὲ νὰ ἦναι εὐανάγνωστα. Τὰ ἀποστελλόμενα δὲν ἀναλαμβάνονται, ὑποβάλλονται δὲ εἰς τὴν Πρυτανείαν ἀνωνύμως μετὰ συνημμένου σφραγισμένου δελτίου, φέροντος ἔνδοθεν μὲν τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, ἔξωθεν δὲ ρῆσιν ἐπιγραφομένην καὶ ἐπὶ τοῦ χειρογράφου τοῦ δράματος.

Ἡ Σάρα Μπερνὰρ ἔρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου. Εἰς τὸ «Βασιλικὸν Θέατρον» θὰ δώσῃ τέσσαρας παραστάσεις.
Ἰδοὺ ἡ σειρὰ τῶν παραστάσεων:
29 Νοεμβρίου: Ἡ Κυρία μὲ τὰς καμελίας.
30 Νοεμβρίου: Ὁ Ἀετιδεύς
1 Δεκεμβρίου: Ἡ Φαίδρα
2 Δεκεμβρίου: Ἡ Μάγισσα.

Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ἐκδίδονται ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἄνω τῶν χιλίων. Ἡ δημοσία βιβλιοθήκη τοῦ Τόκιο περιέχει πλέον τῶν 500.000 τόμους.

Κατὰ τὴν τριακοσιοστὴν ἐπετηρίδα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Δὸν Κιχώτου, ἡ ὁποία θὰ ἑορτασθῇ κατὰ τὸ 1905, θὰ γίνουν εἰς τὴν Ἱσπανίαν τρεῖς ἐκδόσεις τοῦ ἀθανάτου αὐτοῦ ἔργου: μία λαϊκὴ καὶ δύο διὰ τὰ σχολεῖα. Θὰ ἱδρυθῇ ἐπίσης κατάστημα χρησιμεῦον ὡς καταφύγιον τῶν πτωχῶν συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν καὶ ἓν Μουσεῖον Θερβάντες εἰς τὴν Ἀλκάλαν.

Εἰς τὴν Δανίαν πρόκειται νὰ καταστραφῇ ὁ τάφος τοῦ Ἄμλετ εἰς τὴν νῆσον Σήλανδ διότι θὰ περάσῃ ἀπ' ἐκεῖ νέα σιδηροδρομικὴ γραμμή. Βεβαίως, ἂν ὁ τάφος ἦτο ἱστορικός, καθὼς καὶ ὁ θαμμένος ἥρως τοῦ Σαίξπηρ, οἱ Δανοὶ θὰ τὸν ἐσέβοντο περισσότερον.

Ὁ *Ἄσωτος Υἱὸς* τοῦ Χὼλ Καίην, τοῦ ὁποίου τὴν ἔκδοσιν ἀνέλαβε ὁ οἶκος Χάϊνεμαν, θὰ ἐκδοθῇ συγχρόνως εἰς ἑπτὰ διαφόρους γλώσσας.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡΕΡΓΑ ὑπὸ Γεωργίου Καραμήτσα καθηγητοῦ τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1904.

ΠΙΝΔΑΡΟΥ ΕΠΙΝΙΚΟΙ μεταγραφέντες ἐμμέτρως εἰς τὴν νέαν ἑλληνίδα φωνὴν χάριν τῶν πολλῶν, ὑπὸ Σταματίου Δ. Βάλβη. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου 1904. (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας).

ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ὑπὸ Κωνσταντίνου Χριστοφορίδου. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1904.

ΑΝ ΘΕΛΩΜΕΝ ὑπὸ Λ. Ρ. ἔκδοσις δευτέρα Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1904.

ΜΕΛΕΤΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου, *ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ* Τόμ. Ι - ΙΙ. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1904 (Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ).

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ὑπὸ Δημ. Δημητριάδου, Ἀθῆναι 1904, σχ. 16ον, σελ. 70, δρ. 1. παρὰ τῷ συγγραφεῖ ὁδὸς Ἁγίας Εἰρήνης 16.

ΡΩΜΑΪΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ Γιώργου τοῦ Κώστα Ροντάκη, Ἔκδοσι Β. Ἀθήνα 1904, φρ. χρ. 10.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ, ποιήματα διὰ παιδία ὑπὸ Ἰωάν. Πολέμη.—Παιδικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων.—Ἀθῆναι 1904, τυπογραφεῖον «Ἑστία», σχ. 16ον, σελ. 111, δρ. 1.50.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥΑΔΟΛΟΥ ΛΟΓΙΣΜΟΥ μέρος πρῶτο ὑπὸ Κάντ Μετάφρασμα Γ. Μαρκέτη καὶ Α. Πάλλη. Ἀθήνα 1904. Τυπογραφεῖο «Ἑστία» σχ. 16ον. σελ. 63, δρ. 2.

CARTE DES ÉCOLES CHRÉTIENNES DE LA MACÉDOINE édition du Bulletin d'Orient. Athènes 1904 rue Ophtalmiatriou 1. A.

LETTRES A ALEXIS par Mécislas Golberg.—1904, édition de la Plume 54, Rue des Écoles.

L'AU-DELA DES GRAMMAIRES par Philéas Lebesgue.—Paris 1904, E. Sansot et Cᵉ 53. Rue Saint-André-des-Arts.

Η ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

ὑπὸ Α. Ρουβέρ

Ὁ Μορεὰς — *Ὁ Σιλβαὶν—Ἀγαμέμνων*

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΝΕΥΡΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

ΕΝ ΠΑΤΗΣΙΟΙΣ

MAISON DE SANTÉ

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ Ἰατροῦ Νευρολόγου καὶ Φρενολόγου.

Ἵδρυται εἰς μαγευτικὴν θέσιν τῶν ὁλοδρόσων Πατησίων, τοῦ ὡραιοτάτου τούτου καὶ ὑγιεινοτάτου προαστείου τῶν Ἀθηνῶν, ἓν τέταρτον μόλις ἀπέχοντος αὐτῶν καὶ συγκοινωνοῦντος δι' ὅλων τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ ἀπείρων μυροβόλων κήπων καὶ ἴδιον κέκτηται κῆπον, ὡς καὶ ἄφθονον καὶ διαυγέστατον ὕδωρ.

Ἐν τῇ Κλινικῇ ταύτῃ νοσηλεύονται ὀξέα καὶ χρόνια νοσήματα Νευρικὰ καὶ Ἐγκεφαλικά· Μολυσματικὰ δὲ καὶ ἐπικίνδυνα ἐγκεφαλικὰ δὲν εἶσι δεκτά.

Πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν ἐφαρμόζονται ὅλαι αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ *Ψυχοθεραπεία*, ἡ *Ἠλεκτροθεραπεία*, ἡ *Ὑδροθεραπεία*, ἡ *Ἀνατριψιθεραπεία (Massage)*; ἡ *Μουσικοθεραπεία*, ἡ *Ἰατρικὴ Γυμναστική*, ἡ διὰ *κατακλίσεως (alitement)* καὶ *ἀπομονώσεως (isolement)* θεραπεία, ἡ δι' *Ὑπνωτισμοῦ καὶ ὑποβολῆς ἐν ἐγρηγόρσει (suggestion à l'état de veille)*, αἱ *ἐνέσεις ὀρρῶν (ὀρροθεραπεία)* καὶ λοιπῶν φαρμάκων κλπ. κλπ.

Πᾶσαι αὗται αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι ἐφαρμόζονται ἀναλόγως τοῦ νοσήματος καὶ τῶν ἐνδείξεων.

Νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία πλήρης· οἱ νοσοκόμοι ἐκ τῶν εἰδικὴν μόρφωσιν λαβόντων καὶ πεπειραμένοι περὶ τὴν νοσηλείαν τοιούτων ἀρρώστων.

Κλῖναι ἀπὸ δέκα δραχμῶν καὶ ἄνω δι' ἡμέρας, ἀναλόγως τοῦ δωματίου, τοῦ προσωπικοῦ ὅπερ ἀπασχολεῖται, τῆς θεραπείας, τῆς τροφῆς καὶ τῶν ἰατρικῶν ἐπισκέψεων.

Ἡ Κλινικὴ συνδέεται διὰ τηλεφώνου μὲ τὴν οἰκίαν καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ. Ἀρ. τηλεφ. 314.

Οἱ βουλόμενοι νὰ εἰσέλθωμεν ἢ νὰ εἰσαγάγωσι τοὺς ἀρρώστους των δέον ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἰατροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του **16 — Ὁδὸς Ζήνωνος — 16.** ἔνθα δέχεται τοὺς πάσχοντας ἐκ

ΝΕΥΡΙΚΩΝ ἢ ΦΡΕΝΙΚΩΝ

καθ' ἑκάστην 8-10 π. μ. καὶ 4-6 μ. μ. πλὴν τῆς Κυριακῆς. — Ἀριθ. τηλεφώνου 200.

"ΑΤΛΑΣ,, ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΣ

Ἐφημερὶς περιοδικῶν, βιβλίων

Διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ — 139 ΟΔΟΣ ΑΙΟΛΟΥ 139

Ὅπου καὶ τὰ Γραφεῖα τοῦ «Χρόνου»

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ ἐτήσιαι Δρ. 5.— ἑξάμηνοι Δρ. 2.50
Ἐπαρχίας μόνον ἐτήσιαι..... » 7.—
Ἐξωτερικὸν » » ..... φρ. χρ. 8.—

Αἱ διαφημίσεις ὑπάγονται εἰς ἰδιαιτέρας συμφωνίας Ἐξ ὅλων τῶν περιοδικῶν ὁ «ΑΤΛΑΣ» ἔγκαινιάζει ἰδιαίτερον καὶ ὅλως πρωτότυπον σύστημα διαφημίσεων ἱκανοποιοῦν ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις.

"ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ,,

Ἐθνικὸν ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων.

Ἱδρύθη τῷ 1901 διὰ μετοχῶν ὑπὸ Ἀντ. Σπηλιωτοπούλου διευθυντοῦ καὶ Θάνου Τζαβέλλα ἀρχισυντάκτου: Παρακολουθεῖ τὰ ἐθνικὰ πράγματα ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἔχει συνεργάτας τοὺς πατριωτικωτέρους καλάμους ἐν οἷς τοὺς τῶν κ. Καζάζη, Καρολίδου κλπ. οὐδεμιᾷ τῶν ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν μερίδων ἀνήκει, καὶ ἔχει γενικὴν κυκλοφορίαν ἐν ὅλῳ τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ.

Τιμὴ συνδρομῆς ἐτησία: ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ δρχ. 25 ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ φρ. 25

Ἀπευθυντέον διὰ πᾶσαν αἴτησιν:
Διευθυνσιν ἐφημερίδος «Τὸ Κράτος»
Ἀθήνας

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔντοκοι καταθέσεις

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δέχεται ἐντόκους καταθέσεις εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια καὶ εἰς χρυσόν, ἤτοι εἰς φράγκα καὶ λίρας στερλίνας ἀποδοτέας εἰς ὡρισμένην προθεσμίαν ἢ διαρκεῖς. Αἱ εἰς χρυσὸν καταθέσεις καὶ οἱ τόκοι αὐτῶν πληρώνονται εἰς τὸ αὐτὸ νόμισμα εἰς ὃ ἐγένετο ἡ κατάθεσις, εἰς χρυσὸν ἢ δι' ἐπιταγῆς ὄψεως (chèque) ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐπιταγὴν τοῦ ὁμολογιούχου.

Τὸ κεφάλαιον καὶ οἱ τόκοι τῶν ὁμολογιῶν πληρώνονται ἐν τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι καὶ τῇ αἰτήσει τοῦ καταθέτου ἐν τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπέζης, ἐν Κερκύρᾳ δὲ Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ διὰ τῶν ὑποκαταστημάτων τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης.

Τόκοι τῶν καταθέσεων

1	1)2	τοῖς	ο)ο	κατ'	ἔτος	διὰ	κατάθ.	6 μηνῶν
2		»	ο)ο	»	»	»	»	1 ἔτους
2	1 2	»	ο)ο	»	»	»	»	2 ἐτῶν
3		»	ο)ο	»	»	»	»	4 ἐτῶν
4		»	ο)ο	»	»	»	»	5 ἐτῶν

Αἱ ὁμολογίαι τῶν ἐντόκων καταθέσεων ἐκδίδονται κατ' ἐντολὴν τοῦ καταθέτου ὀνομαστικαὶ ἢ ἀνώνυμοι.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1904

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

		31 Οκτωβρίου 1904	30 Σεπτεμβρίου 1904
Ταμεῖον: εἰς μεταλλικόν	Δρ.	2.182,172.52	2.020,370.14
Ταμεῖον: τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονίκῆς Τραπέζης	»	75,250 —	196.71 —
Ταμεῖον: κερματικὰ » διδράχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,846,468.—	1,881,595.—
Ἐξωτερικοὶ λ/σμοί. Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικόν	»	21,938,901.21	20,996,057.69
» » Προϊὸν ἐκδοθ. Ἐθν. Δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλλην. Σιδηροδρ. 4 % 1902	»	18,911,433.47	19,539,458.09
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκ. κυκλοφορίᾳ τραπεζικῶν γραμματίων	»	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	12,000,000.—	12,000,000
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν Δανείων: Εἰς χρυσὸν Δρ. 23,767,036.80; » τραπεζ. γραμμάτια » 29,135,000	»	52,902,036.80	52,902,036.80
Προεξοφλήσεις	»	21,165,755.43	20,908,798.28
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	2,705,950.29	2,785,967.31
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	13,611,899.70	13,347,362.78
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	2,487,006.35	1,927,543.30
Δάνειον πρὸς τὴν Σταφιδικὴν Τράπεζαν ἐπ' ἐγγυήσει τοῦ Κράτους	»	3,628,116.—	3,954,371.94
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ὑποθήκῃ	»	53,661,883.78	54,092,693.81
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας, καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	41,133,471.29	11,356,713.45
Χορηγήσεις εἰς γεωργικὴν κτήματίας	»	9,455,088.70	11,124,290.95
Καθυστερ. χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας καὶ γραμμ. Προνομ. Τραπ. Ἠπειροθεσσαλίας	»	5,265,977.34	4,718,947.04
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους Ἑταιρίας	»	3,280,714.75	4,005,364.75
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,500,000	1,500,000.—
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστικῶν ἐκποιήσεων	»	8,280,941.54	8,440,024.50
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,855,83 .74	2,853,664.34
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τραπεζικῶν γραμματίων)	»	1,672,241.09	1,731,083.34
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	4,148,189.25	4,436,016.81
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ λ/σμὸς ὑπηρεσίας Ἐθνικοῦ δανείου εἰς χρυσόν	»		1,440.20
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερνήσεως εἰς κεφ. ἐκ τραπεζικῶν γραμματίων	»	1,792,000.	1,792,000.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνομ. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	1,360,000.—	1,360,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου (εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια)	»	550,000.—	550,000.—
Διάφορα	»	564,420.79	404,278.83
	Δρ.	357,754,347.46	359,604,367.77

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Μετοχικὸν Κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000.—	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ Κεφάλαια	»	13,500,000.	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ: I. διὰ λ/σμοῦ τῆς Κυβερνήσεως Δρ. 68,778,575.42; II. » » Τραπέζης » 56,148,469.60	»	124,927,015.02	129,174,943.57
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	12,000,000.—	12,000,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	»	3,564,918.59	3,524,097.51
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	13,520,310.16	12,667,505.01
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	812,769.80	1,037,997.02
Μερίσματα πληρωτέα	»	312,099.07	351,584.07
Καταθέσεις Δημοσίου διὰ χορηγήσεις δανείων κατὰ τὸν ΒΦΜ νόμον	»	283,749.94	283,749.94
Διεθνὴς Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ. Λ/σμὸς καταθ. (Εἰς χρυσόν Δρ. 703,299.25; » τραπεζ. γραμμ. » 4,029,502.74) ἐκ Δημοσ. ὑπεγγύων προσόδων	»	4,732,801.99	2,944,886.89
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	23,580.25	
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	289,254 —	321,451.80
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς χρυσόν	»	691,497.96	733,111.86
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	5,986.73	5,986.73
Ἔντοκος καταθεσις Δημοσίου εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. Σιδ. Πειραιῶς - Δεμερλῆ - Συνόρων	»	18,911,433.47	19,539,458.09
» » » » τραπ. γραμμ. » » »	»	82,213.26	96,552.44
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια κατὰ τὸν νόμον ΒΨΕ	»	5,542,880.15	5,542,880.15
Καταθέσεις ἐπὶ τόκῳ	»	69,558,662.35	69,305,307.84
Λαχειοφόροι δανεισταὶ Τραπέζης	»	46,562,670	46,562,670.—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης	»	1,104,070.—	1,261,816
Καταθέσεις Ταμιευτηρίου	»	3,584,048.28	3,544,787.27
Συμμετοχὴ τῶν Τραπεζῶν Ἰονίκῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δαν. Σταφ. Τραπέζης	»	1,669,631.02	1,822,901.77
Διάφοροι λογαριασμοί	»	13,153,160,98	12,660,782.78
Διάφορα	»	2,920,994,45	2,791,897.03
	Δρ.	357,754,347.46	359,604,367.77

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 6 Νοεμβρίου 1904

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΕΑΛΕΣΗΣ